

Πρεσβεία της Ελλάδος στα Σκόπια
Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

ΟΔΗΓΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – 2020

Σκόπια, Νοέμβριος 2020

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	5
A.1. Γενικά Χαρακτηριστικά Χώρας.....	5
A.2 Δημογραφικά Στοιχεία	5
A.3 Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη Αγοράς.....	6
B. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	9
B.1 Θεσμικό πλαίσιο	9
B.1.1 Νομικές Μορφές Εταιριών.....	11
B.1.2 Διαδικασία ίδρυσης εταιρίας.....	12
B.1.3 Καθεστώς αδειοδοτήσεων	14
B.1.4 Σήμανση / πιστοποίηση προϊόντων (ετικέτες, πιστοποιήσεις).....	15
B.1.5 Τελωνειακή νομοθεσία.....	16
B.1.6 Καθεστώς εισαγωγών / περιορισμοί εισαγωγών	18
B.1.7 Εξασφάλιση πιστώσεων	20
B.1.8 Καθεστώς ιδιοκτησίας	21
B.1.9 Εργασιακό καθεστώς	23
B.2 Στρατηγική Εισόδου στην αγορά της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας	26
B.2.1 Συνεργασία με Αντιπροσώπους/διανομείς.....	28
B.2.2 Ίδρυση θυγατρικής/υποκαταστήματος/αντιπροσωπία/κοινοπραξίας.....	28
B.2.3 Δίκτυα Διανομής	28
B.2.4 Προώθηση – Διαφήμιση	29
B.2.5 Πρακτικές οδηγίες	29
B.3 Καταναλωτικά Πρότυπα	30
B.4 Βιομηχανική Ιδιοκτησία.....	32
Γ. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΔΑΣΜΟΛΟΓΗΣΗ	33
Γ.1 Συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολογίας	33

Γ.2 Φορολογία Φυσικών προσώπων	33
Γ.3 Φορολόγηση Επιχειρήσεων	35
Γ.4 Ειδικότεροι φόροι	35
Γ.5. Δασμοί - Δασμολόγιο	39
Γ.6 Τεχνολογικές και Βιομηχανικές Αναπτυξιακές Ζώνες (ΤΒΑΖ)	40
Δ. ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	42
Γενικά χαρακτηριστικά επενδυτικού περιβάλλοντος	42
Δ.1 Αναπτυξιακός Νόμος - Κίνητρα Επενδύσεων	45
Δ.2 Καθεστώς Ιδιωτικοποιήσεων	51
Δ.3 Πιστοληπτική ικανότητα χώρας – Κίνδυνοι/ προοπτικές	52
Ε. ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ - ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ	54
ΣΤ. ΚΛΑΔΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	54
ΣΤ.1 Κλάδος Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας	54
ΣΤ.2 Κλάδος Μεταλλουργίας, ορυχείων, λατομείων και μεταλλοβιομηχανιών	56
ΣΤ.3 Κλάδος κατασκευών και δομικών υλικών	58
ΣΤ.4 Κλάδος Υποδομών και Μεταφορών	59
ΣΤ.5 Αγροτικός τομέας και κλάδος τροφίμων	63
ΣΤ.6 Κλάδος Τουρισμού	66
ΣΤ.7 Καινοτομία και Τεχνολογική Ανάπτυξη – νεοφυής επιχειρηματικότητα	70
Ζ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	70
Ζ.1. Συναλλαγματικές Ισοτιμίες	70
Ζ.2. Είσοδος στη χώρα	70
Ζ.3. Ωράριο εργασίας και αργίες	71
Ζ.4. Συγκοινωνιακή σύνδεση Ελλάδας - Βόρειας Μακεδονίας και αποστάσεις	71
Ζ.5. Τηλεπικοινωνίες	72
Ζ.6. Στοιχεία επικοινωνίας	73

Σημείωση: Σε περίπτωση αναδημοσίευσης, να αναφέρεται η πηγή.

Στοιχεία Επικοινωνίας:

ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΟΕΥ – ΣΚΟΠΙΩΝ

ΤΗΛ.: +389 2 3129456, 3129458

E-MAIL: ecocom-skopje@mfa.gr

Ιστότοπος:

<http://www.agora.mfa.gr/ta-grafeia-oikonomikon-emporikon-upotheseon/grafeia-ana-xora/office/859>

Στελέχωση Γραφείου ΟΕΥ:

- Παγώνα Λάρδα, Σύμβουλος ΟΕΥ Α' – Προϊσταμένη Γραφείου ΟΕΥ
- Ευτυχία Ξυδιά, Γραμματέας ΟΕΥ Α'

A. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

A.1. Γενικά Χαρακτηριστικά Χώρας

Γεωγραφικά, η Βόρεια Μακεδονία είναι μια περικλειστή χώρα που βρίσκεται στα Κεντρικά Βαλκάνια, βορείως της Ελλάδος, μικρή σε έκταση (25.713 τ. χλμ.), η οποία συγκροτείται από την κεντρική κοιλάδα του Αξιού (Vardar) ποταμού και τους ορεινούς όγκους που την πλαισιώνουν. Συνορεύει με το Κόσσοβο στα βορειοδυτικά, τη Σερβία στα βόρεια, τη Βουλγαρία στα ανατολικά, την Ελλάδα στα νότια και την Αλβανία στα δυτικά.

Η γεωγραφία της χώρας καθορίζεται πρωτίστως από βουνά, κοιλάδες και ποτάμια. Στα νότια σύνορά της υπάρχουν τρεις μεγάλες λίμνες (Αχρίδα, Πρέσπα και Δοϊράνη).

Το κλίμα της χώρας είναι μεταβατικό, από μεσογειακό σε ηπειρωτικό. Υπάρχουν τρεις κλιματικές ζώνες, ήτοι ήπια μεσογειακή, ορεινή και ήπια ηπειρωτική. Η ετήσια βροχόπτωση κυμαίνεται από 500 χιλιοστά στην ανατολική ζώνη έως 1.700 χιλιοστά στις δυτικές ορεινές περιοχές.

A.2 Δημογραφικά Στοιχεία

Σύμφωνα με κατ' εκτίμηση στοιχεία που στηρίζονται στην τελευταία επίσημη απογραφή πληθυσμού, η οποία έλαβε χώρα το 2002 και σε νεότερους υπολογισμούς της Στατιστικής Υπηρεσίας της Βόρειας Μακεδονίας (εκτίμηση 31.12.2019), ο πληθυσμός της χώρας ανέρχεται σε 2.076.255 κατοίκους¹, δηλαδή 7.083 άτομα ή 0,3% περισσότερους σε σχέση με το 2014, και 23.533 άτομα ή 1,1% περισσότερους σε σύγκριση με το 2009.

Την περίοδο 2009-2019 παρατηρείται συνεχής αύξηση του αριθμού των μεταναστών από τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας. Όσον αφορά τη δομή της ηλικίας, ο πληθυσμός γηράσκει όλο και περισσότερο. Την περίοδο 2009- 2019, η συμμετοχή του νεαρού πληθυσμού (ηλικιακή ομάδα 0-14) στον συνολικό πληθυσμό μειώθηκε από 17,7% σε 16,2%, ενώ το ποσοστό του ηλικιωμένου πληθυσμού (ηλικιακή ομάδα 65 ετών και άνω) αυξήθηκε από 11,6% σε 14,5%. Οι δύο μεγαλύτερες πληθυσμιακές ομάδες (βάσει της απογραφής του 2002) είναι οι «Σλαβομακεδόνες» (64%) και οι Αλβανοί (25%). Ακολουθούν, με μικρότερα ποσοστά, οι Τούρκοι (4%), οι Ρομά (3%), οι Σέρβοι (2%) και άλλες μικρότερες μειονότητες.

Η Βόρεια Μακεδονία αποτελείται από 8 διοικητικές περιφέρειες: Pelagonija, Vardar, Northeast, Southwest, Skopje, Southeast, Polog και East. Πρωτεύουσα της χώρας είναι τα Σκόπια (περίπου 550.000 κάτοικοι – βάσει απογραφής 2002, 506.926), ενώ σημαντικές πόλεις είναι το Μοναστήρι (Μπίτολα), το Τέτοβο, με πλειοψηφία του αλβανικού στοιχείου, το Βέλες, το Κουμάνοβο, το Πρίλεπ, η Στρούμιτσα, η Γευγελή και το Σπιπ.

Όσον αφορά στη θρησκεία, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, η πλειοψηφία των κατοίκων της Βόρειας Μακεδονίας είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι, ενώ ο αλβανόφωνος και τουρκόφωνος πληθυσμός ασπάζονται, κατά βάση, το Ισλάμ. Αρκετά σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού είναι άθεο ή ανήκει σε άλλα δόγματα.

¹ Σημειώνεται ότι το 2011 έγινε προσπάθεια νέας απογραφής του πληθυσμού, η οποία δεν κατέστη δυνατόν να ολοκληρωθεί.

A.3 Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη Αγοράς

Η Βόρεια Μακεδονία ήταν η λιγότερο αναπτυγμένη οικονομικά ομόσπονδη δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και το γεγονός αυτό επηρέασε την πορεία της οικονομίας της. Επιπλέον, ως νέα χώρα, εκτός από την αρχική σμίκρυνση της οικονομικής δραστηριότητας και τον υπερπληθωρισμό που κληρονόμησε αντιμετώπισε, επιπροσθέτως, την εθνική κρίση του 2001, με δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξή της.

Κατά τα πρώτα πέντε χρόνια από την ανεξαρτησία της Βόρειας Μακεδονίας, το **ΑΕΠ** της χώρας βρισκόταν σε πτωτική πορεία, ενώ για πρώτη φορά σημείωσε αύξηση (1,2%) το 1996. Η τάση αυτή διατηρήθηκε μέχρι το 2000, όταν ο ρυθμός ανάπτυξης ανήλθε στο 4,5%. Η εθνική σύγκρουση του 2001 είχε, ωστόσο, ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες για την οικονομία της χώρας. Το 2002 η οικονομία άρχισε να σημειώνει ανάκαμψη και αυτή η θετική τάση συνεχίστηκε έως το 2008 (αν και με μείωση του ρυθμού ανάπτυξης σε σχέση με το 2007), όταν ξέσπασε η παγκόσμια οικονομική κρίση. Το 2010 η οικονομία επανήλθε σε θετική πορεία, ενώ εν τω μεταξύ είχε επιτευχθεί σταθεροποίηση του εμπορίου με αύξηση τόσο των εξαγωγών, όσο και των εισαγωγών. Το 2011 σημειώθηκε, επίσης, θετικός ρυθμός ανάπτυξης (αν και μικρότερος από το 2010), αλλά το 2012 έκλεισε με αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης (-0,5%). Το 2013 κατεγράφη εκ νέου θετικός ρυθμός ανάπτυξης 2,9%, το 2014 η οικονομία μεγεθύνθηκε κατά 3,6% και το 2015 κατά 3,9%. Το 2016, το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 2,8%, αλλά το 2017 οι συνέπειες της παρατεταμένης πολιτικής αστάθειας έγιναν αισθητές στην οικονομία της χώρας, η οποία κατέγραψε την χαμηλότερη των τελευταίων 10 ετών ανάπτυξη, μόλις 1,1%. Το 2018, η οικονομία της Βόρειας Μακεδονίας επανήλθε σε αναπτυξιακούς ρυθμούς της τάξης του 2,7%, ως αποτέλεσμα της επιτευχθείσας πολιτικής σταθερότητας, ενώ το 2019 το ΑΕΠ σημείωσε ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 3,6%.

Το 2020 αναμένονται απώλειες στην οικονομία και σημαντική ύφεση, λόγω της πανδημίας COVID-19 και των μέτρων που αναγκάστηκε να εφαρμόσει η Κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης. Ειδικότερα, οι εκτιμήσεις του οικονομικού επιτελείου της Κυβέρνησης δείχνουν ότι η οικονομική δραστηριότητα στη Βόρεια Μακεδονία αναμένεται να μειωθεί κατά 3,4% το 2020, με την επιφύλαξη ωστόσο της απρόβλεπτης εξέλιξης της τρέχουσας υγειονομικής κρίσης. Από την άλλη, οι προβλέψεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στις αρχές Απριλίου τ.έ. έδειξαν ότι το ΑΕΠ της Βόρειας Μακεδονίας αναμένεται να μειωθεί κατά 4% το 2020, ενώ οι εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας στα τέλη Απριλίου τ.έ. αναφέρονταν σε μείωση της οικονομικής δραστηριότητας στη Βόρεια Μακεδονία από 1,4% έως 3,2% το 2020. Περαιτέρω, η έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας δείχνει ότι όλες οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων θα υποφέρουν από ύφεση, ωστόσο η Βόρεια Μακεδονία θα επηρεαστεί λιγότερο από αυτή, σε σύγκριση με την υπόλοιπη περιοχή. Επίσης, η Κεντρική Τράπεζα της Βόρειας Μακεδονίας αναθεώρησε τον Απρίλιο τ.ε τις προβλέψεις της για την οικονομική ανάπτυξη το 2020, εκτιμώντας ότι η οικονομική δραστηριότητα θα μειωθεί κατά 3,5% το τρέχον έτος, ενώ θα αυξηθεί 4,7% το 2021.

Στις 28 Ιουλίου τ.ε., η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας ενέκρινε τη **νέα δημοσιονομική στρατηγική για την περίοδο 2021-2023**. Ως αποτέλεσμα της πανδημίας Covid-19, η οικονομική δραστηριότητα αναμένεται να μειωθεί κατά 3,4% το 2020, σύμφωνα με το βασικό σενάριο. Η οικονομική ανάκαμψη, η οποία αναμένεται να ξεκινήσει το τελευταίο τρίμηνο του 2020, θα συνεχιστεί με επιταχυνόμενο ρυθμό κατά τη διάρκεια του 2021, με προβλεπόμενη οικονομική ανάπτυξη 4,8%. Τα επόμενα δύο χρόνια, αναμένεται πιο σταθερή ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία προβλέπεται να είναι 4,2%.

Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσίευσε το εδώ Υπουργείο Οικονομικών, έχοντας υπόψη την απρόβλεπτη εξέλιξη της πανδημίας παγκοσμίως, καθώς και τις επιπτώσεις στον προϋπολογισμό και την οικονομία στο σύνολό της, η δημοσιονομική πολιτική κατά την περίοδο 2021-2023 χαρακτηρίζεται από την επιστροφή στην καθιερωμένη δέσμευση για περαιτέρω ενίσχυση της δημόσιας δημοσιονομικής διαχείρισης και της δημοσιονομικής βιωσιμότητας, η οποία θα πρέπει να συμβάλει στη διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας και της δημοσιονομικής εξυγίανσης με χαμηλό δημοσιονομικό έλλειμμα. Σε συνδυασμό με την αναμενόμενη εισπραξη εσόδων, η νέα στρατηγική αναμένεται να υποστηρίξει τη σταδιακή δημοσιονομική εξυγίανση. Το συνολικό δημοσιονομικό έλλειμμα αναμένεται να μειωθεί από 6,8% του ΑΕΠ το 2020, ακολουθώντας πτωτική πορεία, σε 3,2% το 2021, 2,2% το 2022 και 2% το 2023. Το έλλειμμα του πρωτογενούς προϋπολογισμού αναμένεται να μειωθεί, επίσης, από 5,6% του ΑΕΠ το 2020, σε 1,9% το 2022, και επιπλέον στο 0,9% και 0,6% το 2022 και το 2023, αντίστοιχα. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. ακόλουθο σύνδεσμο στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών Αγορα: <http://agora.mfa.gr/ta-grafeia-oikonomikon-emporikon-upotheseon/grafeia-ana-xora/infofile/71722>.

Πρόσφατα, η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας ενέκρινε τη δεύτερη για φέτος αναθεώρηση του κρατικού προϋπολογισμού του 2020, προκειμένου να διασφαλιστεί η χρηματοδότηση του τέταρτου πακέτου μέτρων για τη στήριξη των πολιτών και της οικονομίας και τη μακροοικονομική σταθερότητα. Σύμφωνα με τις αναθεωρημένες προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών, η επιστροφή στην οικονομική ανάπτυξη αναμένεται να είναι βραδύτερη συγκριτικά με προγενέστερες προβλέψεις. Η ύφεση της οικονομίας αναμένεται να κυμανθεί για το 2020 στο 4,4%, ενώ αναθεωρήθηκε και το ποσοστό του πληθωρισμού στο 1%. Ο Υπουργός Οικονομικών ανέφερε σχετικά με την υλοποίηση του προϋπολογισμού έως τον Σεπτέμβριο ότι το σκέλος των εσόδων ανέρχεται στα 136 δισ. δηνάρια (69,1% συγκριτικά με τα προϋπολογισθέντα έσοδα για το 2020 μετά την αναθεώρηση του Μαΐου και 4,9% λιγότερο συγκριτικά με το ίδιο διάστημα του 2019), ενώ το σκέλος των δαπανών ανέρχεται στα 171,9 δισ. δηνάρια (70,5% του ετησίως προϋπολογισθέντος ποσού κατά την πρώτη αναθεώρηση καθώς και 10,7% περισσότερο συγκριτικά με το 2019). Συνεπώς, για την περίοδο Ιανουαρίου 2020-Σεπτεμβρίου 2020 το έλλειμμα του προϋπολογισμού της χώρας ανέρχεται στα 35,8 δισ. δηνάρια ή 5,3% του ΑΕΠ. Τα ανωτέρω στοιχεία υποδεικνύουν, κατά τα λεγόμενα του Υπουργού Οικονομικών, ότι η υλοποίηση του προϋπολογισμού ακολούθησε τις προβλέψεις, αλλά η υιοθέτηση του τέταρτου πακέτου τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας και στήριξης επιχειρήσεων και πολιτών ανέδειξε την ανάγκη αναδιάρθρωσης των δημοσιονομικών στόχων και διάθεσης πρόσθετων κονδυλίων. Τα συνολικά έσοδα μετά τις τροποποιήσεις στον προϋπολογισμό του 2020 προβλέπεται, σύμφωνα με τις ανακοινώσεις του Υπουργού Οικονομικών, να κυμανθούν σχεδόν αμετάβλητα στα 196,4 δισ. δηνάρια, ενώ οι δημόσιες δαπάνες θα ανέλθουν στα 253 δισ. δηνάρια, ήτοι κατά 4,2% ή 10,1 δισ. δηνάρια υψηλότερα από τον ήδη μία φορά αναθεωρημένο προϋπολογισμό. Βάσει αυτών των προβλέψεων το έλλειμμα του προϋπολογισμού για το 2020 αναμένεται να ανέλθει στα 56,6 δισ. δηνάρια, ήτοι 8,4% επί του ΑΕΠ.

Ένα από τα κυριότερα προβλήματα της οικονομίας της Βόρειας Μακεδονίας είναι η **ανεργία**. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, τα πρώτα έτη μετά την ανεξαρτησία της χώρας, το ποσοστό ανεργίας γνώρισε μεγάλη αύξηση. Το 1997 ανήλθε στο 36%, ενώ σταδιακά μειώθηκε, στο 31,0% έως το 2012. Το 2013, για πρώτη φορά από την ανεξαρτησία της χώρας, το ποσοστό ανεργίας έπεσε κάτω του 30% (29%), ποσοστό που μειώθηκε περαιτέρω τα επόμενα χρόνια για να περιοριστεί στο 23,7% το 2016, στο 22,4% το 2017 και στο 20,7% το 2018. Για το 2019 τα στοιχεία δείχνουν το ποσοστό ανεργίας να έχει περιορισθεί στο 17,3%. Ο συνολικός αριθμός των ανέργων περιορίσθηκε, το 2019, σε 166.363 (από

198.569 το 2018), σε σύνολο 964.014 ατόμων που αποτελούν το ενεργό εργατικό δυναμικό της χώρας (από 957.623 το 2018). Ο συνολικός αριθμός απασχολούμενων ανήλθε στο 2019 σε 797.651 (από 759.054 το 2018). Το ποσοστό δραστηριότητας κατά την περίοδο αυτή ήταν 57,2, ενώ το ποσοστό απασχόλησης ήταν 47,3. Για το 2020, λόγω της πανδημίας, εκτιμάται ότι η ανεργία θα ακολουθήσει αυξητικούς ρυθμούς, οι οποίοι θα εξαρτηθούν από την πορεία της πανδημίας και την ύπαρξη δευτέρου κύματος από το Φθινόπωρο τ.ε.

Ιδιαίτερη αναφορά, τέλος, θα πρέπει να γίνει στην αυξητική **πορεία των μισθών**, μετά την ανεξαρτησία, καθώς από 3.783 δηνάρια, το 1991, ο μέσος καθαρός μισθός υπερεξαπλασιάστηκε μέσα σε 27 χρόνια, ανερχόμενος το 2019 στα 25.215 δηνάρια (περίπου 410 ευρώ). Παραμένει, ωστόσο, αισθητά χαμηλότερος του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Το πρώτο εξάμηνο του 2020, ο μέσος καθαρός μηνιαίος μισθός διαμορφώθηκε στα 26.709 δηνάρια (ήτοι 434 ευρώ περίπου). Σημειώνεται ότι, οι ασφαλιστικές εισφορές και ο φόρος προσωπικού εισοδήματος παρακρατούνται από τον εργοδότη κατά την καταβολή του καθαρού μισθού στους εργαζομένους. Περαιτέρω, σημειώνεται ότι, κατά την παρουσίαση του οικονομικού προγράμματος της νέας Κυβέρνησης, ο Π/Θ κ. Ζάεφ επεσήμανε ότι, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, καθώς και οι υψηλότεροι μισθοί και συντάξεις, αποτελούν κινητήριο μοχλό οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα, ο νέος Π/Θ εξήγγειλε αύξηση του κατώτατου μισθού 20% - 40% και αύξηση του μέσου μισθού 20%-30%, ανάλογα με τη διάρκεια και τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης σε παγκόσμιο και τοπικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, ο στόχος είναι ο ελάχιστος καθαρός μισθός να ανέλθει στα 20.000 δηνάρια (περί τα 325 ευρώ) και ο μέσος καθαρός μισθός στα 34.000 δηνάρια (περί τα 553 ευρώ), μέχρι το τέλος της τετραετούς θητείας.

Όσον αφορά στις **Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ)**, θα πρέπει να αναφερθεί ότι πολλές από τις επενδύσεις αφορούν στη δραστηριοποίηση ξένων εταιρειών εντός των Τεχνολογικών και Βιομηχανικών Αναπτυξιακών Ζωνών (TBAZ), στις οποίες ισχύει ειδικό καθεστώς ιδιαίτερα ευνοϊκό για τις επενδύσεις. Ωστόσο, τα οφέλη της πραγματικής οικονομίας από τις ΑΞΕ εντός των ανωτέρω ζωνών είναι αμφίβολα. Η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας έχει καταρτίσει Πρόγραμμα Οικονομικής Ανάπτυξης, το οποίο, σύμφωνα με δηλώσεις κυβερνητικών στελεχών, στοχεύει στον εξορθολογισμό των παρεχόμενων ενισχύσεων και στην τόνωση του εγχώριου επιχειρείν.

Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη 2015-2019

Οικονομικός Δείκτης	2015	2016	2017	2018	2019
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (τρέχουσες τιμές - δισ. ευρώ)	9,1	9,7	10,1	10,7	11,3
ΑΕΠ Μεταβολή % (σε πραγματικούς όρους)	3,9	2,8	1,1	2,7	3,6
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (ευρώ)	4.382	4.659	4.839	5.153	5.463
Ανεργία (%)	26,1	23,7	22,4	20,7	17,3
Πληθωρισμός (%)	-0,3	-0,2	1,4	1,5	0,8
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (σε εκατ. ευρώ)	-177	-275	-105	-15	-314
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (ως ποσοστό του ΑΕΠ)	-2	-2,9	-1,0	-0,1	-2,8

Δημοσιονομικό ισοζύγιο (% ΑΕΠ)	-3,5	-2,7	-2,7	-1,8	-2,0
Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	46,6	48,8	47,7	48,6	48,9
Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος (% ΑΕΠ)	69,3	74,7	73,4	73,3	72,2
Εξαγωγές (σε εκατ. ευρώ)	4.087,6	4.390,3	5.018,7	5.872,5	6.421,6
Εισαγωγές (σε εκατ. ευρώ)	5.801,1	6.176,5	6.834,9	7.676,3	8.436,3
Εμπορικό ισοζύγιο (σε εκατ. ευρώ)	-1713,5	-1.786,2	-1.816,2	-1.803,8	-2.014,7
Εξαγωγές προς Ελλάδα (ΣΤ.ΥΠ. Βόρειας Μακεδονίας σε εκατ. ευρώ)	150,1	148,9	180,0	190,5	172,8
Εισαγωγές από Ελλάδα (ΣΤ.ΥΠ. Βόρειας Μακεδονίας σε εκατ. ευρώ)	450,9	450,5	546,1	650,6	683,7
ΑΞΕ στη Βόρεια Μακεδονία (συν. κεφάλαια – απόθεμα τέλος έτους - σε εκατ. ευρώ)	4.400,1	4.657,3	4.657,3	5.307,0	5.704,1
Ελληνικές ΑΞΕ στη Βόρεια Μακεδονία (απόθεμα – σε εκατ. ευρώ)	477,3	463,4	473,9	488,3	518,3
Μέσος μηνιαίος καθαρός μισθός (σε ευρώ)	356	363	373	395	410
Μέση τιμή συναλλαγματικής ισοτιμίας Δηναρίου/Ευρώ	61,6	61,6	61,5	61,5	61,5
Μέση τιμή συναλλαγματικής ισοτιμίας Δηναρίου/Δολαρίου	55,5	55,7	54,6	52,1	55,0

Πηγές: Κεντρική Τράπεζα Βόρειας Μακεδονίας/Υπουργείο Οικονομικών Βόρειας Μακεδονίας
Επεξεργασία: Γραφείο ΟΕΥ - Πρεσβείας Σκοπίων

B. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

B.1 Θεσμικό πλαίσιο

Κανονιστική Συμμόρφωση

Στη Βόρεια Μακεδονία δεν υπάρχει ενιαίος νόμος για τις ξένες επενδύσεις αλλά το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο περιέχει διάφορους επιμέρους νόμους, όπως ο εταιρικός νόμος, ο νόμος για τα αξιόγραφα, ο νόμος για τη φορολόγηση των κερδών, η τελωνειακή νομοθεσία, ο νόμος για τον ΦΠΑ, ο εμπορικός νόμος, ο νόμος για την ίδρυση μετοχικών επιχειρήσεων, ο νόμος για τον έλεγχο του συναλλάγματος – για τη ρύθμιση συναλλαγματικών αποθεμάτων, ο νόμος για τη διαδικασία πληρωμών, ο νόμος για τον εξωτερικό δανεισμό, ο νόμος για την ιδιωτικοποίηση κρατικού κεφαλαίου, ο νόμος για τα επενδυτικά ταμεία και ο τραπεζικός νόμος.

Εταιρικός νόμος

Συνιστά το πρωτογενές δίκαιο που διέπει την επιχειρηματική δραστηριότητα στη Βόρεια Μακεδονία. Καθορίζει τις μορφές των εταιρειών που μπορούν να λειτουργούν στη χώρα, καθώς και τις διαδικασίες και τους κανονισμούς για την ίδρυση και τη λειτουργία τους. Όλοι οι ξένοι επενδυτές τυγχάνουν εθνικής μεταχείρισης και έχουν το δικαίωμα να ιδρύουν και να διαχειρίζονται όλα τα είδη των ιδιωτικών ή των μετοχικών εταιρειών. Οι ξένοι επενδυτές δεν είναι υποχρεωμένοι να λάβουν ειδική άδεια από εξουσιοδοτημένους κρατικούς φορείς πέραν αυτής που προβλέπεται σε κάθε περίπτωση από τον νόμο. Από το 2008, οι αλλοδαποί έχουν δικαίωμα απόκτησης γης στη χώρα και μπορούν να επενδύσουν ή να κατέχουν πάγια στοιχεία του ενεργητικού και ακίνητα. Σε περίπτωση κρατικοποίησης, οι ξένοι επενδυτές έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν τη μορφή αποζημίωσης.

Θετικές αλλαγές πραγματοποιήθηκαν με τον τροποποιητικό εταιρικό νόμο του 2012. Οι σχετικές τροποποιήσεις προβλέπουν ότι το ελάχιστο υποχρεωτικό γενικό αποθεματικό για τις επιχειρήσεις μειώνεται από το 15% στο 5%, ενώ το συνολικό ποσό των αποθεματικών μειώνεται από το ένα πέμπτο στο ένα δέκατο των παγίων περιουσιακών στοιχείων τους. Αυτό σημαίνει ότι, αντί οι εταιρείες να διαθέτουν ετησίως το 15% των καθαρών κερδών τους για τα αποθεματικά τους, θα δεσμεύουν πλέον για τον σκοπό αυτό μόνον το 5%.

Οι εταιρείες που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο, προτού προβούν σε υπογραφή συμβολαίων που υπερβαίνουν σε αξία το 10% των στοιχείων του ενεργητικού τους, υποχρεούνται να ζητήσουν τη γνωμοδότηση εξουσιοδοτημένου ορκωτού λογιστή.

Νόμος για την ιδιωτικοποίηση κρατικού κεφαλαίου

Για τους ξένους επενδυτές διασφαλίζονται ίσα δικαιώματα με τους εγχώριους επενδυτές κατά την υποβολή προσφορών για την απόκτηση μετοχών κρατικών εταιρειών. Επίσης, δεν υπάρχουν νομικά κωλύματα για τους ξένους επενδυτές που συμμετέχουν στη διαδικασία ιδιωτικοποίησης των εγχώριων επιχειρήσεων.

Νόμος για τον εξωτερικό δανεισμό

Ο νόμος αυτός ρυθμίζει τις πιστωτικές σχέσεις των εγχώριων φορέων με τους αντίστοιχους φορείς του εξωτερικού. Ειδικότερα, ρυθμίζει τους όρους με τους οποίους οι ξένοι επενδυτές μπορούν να μετατρέψουν τις απαιτήσεις τους σε καταθέσεις, μετοχές ή επενδύσεις σε μετοχικό κεφάλαιο στην εταιρεία ή στην τράπεζα - οφειλέτη. Η Επιτροπή Εξωτερικού Δανεισμού επιτρέπει επίσης τη μετατροπή του αναδιαρθρωμένου χρέους σε ξένες επενδύσεις σε συγκεκριμένους τομείς ή σε δευτερογενείς αγορές κεφαλαίων.

Νόμος για τα επενδυτικά ταμεία

Ο νόμος για τα επενδυτικά ταμεία (Investment Funds) διέπει τις προϋποθέσεις για τη δραστηριοποίηση των επενδυτικών ταμείων, καθώς και των εταιρειών διαχείρισης επενδυτικών κεφαλαίων, τον εποπτικό έλεγχο της λειτουργίας τους, καθώς και τη διαδικασία επιλογής της τράπεζας - θεματοφύλακα. Ο νόμος δεν κάνει διακρίσεις σε βάρος των ξένων επενδυτών για τη δημιουργία ανοικτού ή κλειστού τύπου επενδυτικών ταμείων.

Νόμος για το συνάλλαγμα

Ο νόμος ρυθμίζει τις τρέχουσες και κεφαλαιουχικές συναλλαγές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων, τη μεταφορά κεφαλαίων πέραν των συνόρων, καθώς και όλες τις πράξεις συναλλάγματος. Επιτρέπονται όλες οι τρέχουσες συναλλαγές αλλοδαπών φορέων.

Οι ξένοι επενδυτές μπορούν να επαναπατριζούν τόσο τα κέρδη, όσο και τα κεφάλαια που αποκτήθηκαν από την πώληση των μετοχών μετά την καταβολή των φόρων και κοινωνικών εισφορών.

Λοιπά Νομικά Θέματα

Οι ξένες επενδύσεις μπορούν να γίνονται με τη μορφή κεφαλαίων, εξοπλισμού ή πρώτων υλών. Σύμφωνα με τον νόμο, οι ξένοι επενδυτές έχουν το δικαίωμα να αποζημιωθούν με την πλήρη αξία της επένδυσής τους σε περίπτωση κρατικοποίησης, μια διάταξη η οποία δεν ισχύει για τους εγχώριους επενδυτές. Οι ξένοι επενδυτές μπορούν να επενδύσουν άμεσα σε όλους τους τομείς της βιομηχανίας και των επιχειρήσεων εκτός εκείνων για τους οποίους υπάρχουν περιορισμοί από τον νόμο, όπως οι επενδύσεις στον τομέα της παραγωγής όπλων και ναρκωτικών ουσιών (για φαρμακευτική χρήση), οι οποίες απαγορεύονται χωρίς την εκ των προτέρων έγκριση της Κυβέρνησης.

Λογιστικό Σύστημα

Το λογιστικό σύστημα της Βόρειας Μακεδονίας ρυθμίζεται από τον Νόμο Λογιστικής για τον Προϋπολογισμό και τους Αποδέκτες του Προϋπολογισμού.

Με την υιοθέτηση του νέου λογιστικού συστήματος στη Βόρεια Μακεδονία προβλέπεται η εναρμόνιση των λογιστικών κανόνων της Βόρειας Μακεδονίας με το κεκτημένο της ΕΕ και τα διεθνή λογιστικά πρότυπα (Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης - ΔΠΧΠ/ International financial reporting standard - IFRS). Το 2009 δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Βόρειας Μακεδονίας (αριθ. 159/09) εγχειρίδιο κανόνων (rulebook) για την τήρηση λογιστικών βιβλίων, το οποίο περιέχει τα ανωτέρω πρότυπα (ΔΠΧΠ), εφαρμοζόμενα από την 1^η Ιανουαρίου 2010.

B.1.1 Νομικές Μορφές Εταιριών

Σύμφωνα με τον Εταιρικό Δίκαιο, τόσο τα εγχώρια όσο και τα αλλοδαπά άτομα ή εταιρείες, μπορούν να ιδρύσουν τους ακόλουθους τύπους επιχειρηματικών οντοτήτων:

Γενικής Εταιρικής Σχέσης (General Partnership) - είναι μια ένωση δύο ή περισσότερων νομικών οντοτήτων ή ατόμων που ευθύνονται προσωπικά και από κοινού χωρίς περιορισμό στους πιστωτές. Αυτή η ευθύνη περιλαμβάνει ολόκληρη την ιδιοκτησία τους.

Περιορισμένης Σύμπραξης (Limited Partnership) - πρόκειται για μια εταιρική σχέση δύο ή περισσότερων οντοτήτων ή προσώπων στα οποία τουλάχιστον ένας από τους εταίρους θα είναι από κοινού υπεύθυνος χωρίς περιορισμό και με ολόκληρη την περιουσία του για τις υποχρεώσεις της εταιρείας ("γενικός εταίρος") και τουλάχιστον ενός εταίρου ("Ετερόρρυθμος εταίρος") ο οποίος ευθύνεται για τις υποχρεώσεις της εταιρείας μέχρι την καταγεγραμμένη συνεισφορά του στην εταιρεία.

Εταιρεία περιορισμένης ευθύνης (Limited Liability Company / DOOEL ή DOO) - πρόκειται για εταιρεία στην οποία οι μέτοχοι συμμετέχουν με μία μετοχή (βασική συνεισφορά) στο προκαθορισμένο βασικό κεφάλαιο της εταιρείας. Η βασική συνεισφορά μπορεί να διαφέρει ως προς την αξία, αλλά η συμβολή δεν μπορεί να έχει τη μορφή εργασίας ή υπηρεσιών. Τουλάχιστον ένας (1) και το πολύ πενήντα (50) μέτοχοι μπορούν να ιδρύσουν εταιρεία περιορισμένης ευθύνης.

Εταιρεία μετοχών (AD) (Joint-Stock Company AD) - πρόκειται για μια εταιρεία που έχει, με το καταστατικό της, ένα καθορισμένο κεφάλαιο (βασικό κεφάλαιο) που διαιρείται σε ίσα μέρη (μετοχές).

Οι μέτοχοι συμμετέχουν με μία ή περισσότερες μετοχές και οι υποχρεώσεις τους εξασφαλίζονται με ολόκληρο το κεφάλαιο της εταιρείας. Μια ανώνυμη εταιρεία μπορεί να ιδρυθεί από μία ή περισσότερες νομικές οντότητες ή ιδιώτες.

Περιορισμένη σύμπραξη βάσει μετοχών (Limited Partnership by Stock) - πρόκειται για μια εταιρεία στην οποία ένας ή περισσότεροι γενικοί εταίροι ευθύνονται από κοινού χωρίς περιορισμό για τις υποχρεώσεις της εταιρείας. Οι περιορισμένοι εταίροι έχουν την ιδιότητα του μετόχου και δεν ευθύνονται για τις υποχρεώσεις της εταιρείας.

Ιδιωτική - ατομική επιχείρηση (Sole Proprietors) - όσοι διεξάγουν επιχειρηματικές δραστηριότητες υποχρεούνται να εγγραφούν ως ατομικοί ιδιοκτήτες. Το άτομο είναι πλήρως και απεριόριστα υπεύθυνο, με όλα τα περιουσιακά του στοιχεία, προς τους πιστωτές.

B.1.2 Διαδικασία ίδρυσης εταιρίας

Η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας εισήγαγε, την 1η Ιανουαρίου 2006, το σύστημα «μίας στάσης» (ONE-STOP-SHOP) για την εγγραφή όλων των μορφών εταιρειών, γεγονός που επιτρέπει στους επενδυτές να καταχωρίσουν τις επιχειρήσεις τους μετά από 4 ώρες υποβολής της αίτησής τους (στην πράξη, μπορεί να χρειαστούν 1-2 εργάσιμες ημέρες), μειώνοντας έτσι σημαντικά τη συγκεκριμένη γραφειοκρατία και το κόστος εκκίνησης.

Διαδικασία ίδρυσης εταιρίας			
Αρ	Διαδικασία	Διάρκεια	Κόστος
1	<p>Εγγραφή στο Κεντρικό Μητρώο και απόκτηση εταιρικής σφραγίδας Αρμόδια Υπηρεσία: Κεντρικό Μητρώο (Central Register)</p> <p>Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να προμηθευτούν τα απαιτούμενα έγγραφα από το Κεντρικό Μητρώο. Στη συνέχεια, τα συμπληρώνουν και υποβάλουν στην αρμόδια Υπηρεσία. Η διαδικασία εγγραφής περιλαμβάνει την εγγραφή της εταιρείας στο Εμπορικό Μητρώο (Trade Register), την παροχή του Αριθμού Μητρώου της εταιρείας (statistic number LLC), το άνοιγμα του τραπεζικού λογαριασμού της εταιρείας, την εγγραφή της εταιρείας στο Γραφείο Δημοσίων Εσόδων- Φορολογική Υπηρεσία (Public Revenue Office–Tax Office) και τη δημοσίευση της ανακοίνωσης ίδρυσης της εταιρείας στην επίσημη ιστοσελίδα του Κεντρικού Μητρώου. (www.crm.com.mk).</p> <p>Σύμφωνα με την τροποποίηση του νόμου για τις εμπορικές εταιρείες (Official Gazette, nr. 38/ 24.02.2014), η εγγραφή των ΕΠΕ (LLCs) γίνεται μόνον ηλεκτρονικά, μέσω εξουσιοδοτημένων εγγεγραμμένων πρακτόρων (authorized registration agents). Η ηλεκτρονική εγγραφή είναι δωρεάν. Μέσω του One-stop-shop (Official Gazette 150/2007/12.12.2007) υπάρχει πλέον σύνδεση μεταξύ του Κεντρικού Μητρώου και του Οργανισμού Απασχόλησης που επιτρέπει την πρώτη εγγραφή διευθυντών και εργαζομένων στο κοινωνικό ταμείο.</p> <p>Το Κεντρικό Μητρώο παρέχει κατάλογο εξουσιοδοτημένων αντιπροσώπων (λογιστές και δικηγόρους), από τους οποίους οι επιχειρηματίες μπορούν να επιλέξουν έναν πράκτορα. Αμοιβές/χρεώσεις, τέλη και έξοδα καθορίζονται βάσει σχετικών κανονισμών (Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας no.13/2017 από 08.02.2017). Ενώ οι επιχειρηματίες έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν τα έγγραφα μόνοι τους, απαιτείται ψηφιακή υπογραφή για τη χρήση της πύλης ηλεκτρονικής εγγραφής.</p> <p>Οι πράκτορες εντέλλονται να ετοιμάζουν την αίτηση και τις συνοδευτικές πράξεις της εταιρείας, καθώς και όλα τα έγγραφα που είναι απαραίτητα για τη δημιουργία της εταιρείας σε ηλεκτρονική μορφή, να υπογράφουν και να υποβάλλουν ψηφιακά μέσω του υφιστάμενου συστήματος ηλεκτρονικής καταχώρισης του κεντρικού μητρώου, στο όνομα και για λογαριασμό διαφορετικών μερών. Μπορούν να πιστοποιούν την ταυτότητα των αιτούντων, έτσι ώστε να μη χρειάζονται επιπλέον επικυρώσεις.</p> <p>Η διαδικασία ολοκληρώνεται από τον πράκτορα. Οι αιτούντες μεταφέρουν το ποσό</p>	1-2 ημέρες	9.000 δηνάρια για υπηρεσίες εγγραφής

	του εταιρικού κεφαλαίου σε προσωρινό λογαριασμό σε εμπορική τράπεζα της επιλογής τους. Μετά την ολοκλήρωση της εγγραφής, ανοίγεται ο τραπεζικός λογαριασμός της νεοσύστατης εταιρείας.		
2	Άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού Φορέας: Εμπορική Τράπεζα (Commercial Bank) Το Εμπορικό Μητρώο συνδέεται με το Γραφείο Δημοσίων Εσόδων και όλες τις τράπεζες. Το Μητρώο ρωτά τους ενδιαφερόμενους ποια τράπεζα θα χρησιμοποιήσουν και την επιλέγει από το ηλεκτρονικό σύστημα. Αυτό εξασφαλίζει στην εταιρεία έναν αριθμό στην επιλεγμένη τράπεζα, ωστόσο, δεν παρέχει έναν ενεργό τραπεζικό λογαριασμό. Ο αντιπρόσωπος της εταιρείας πρέπει να επισκεφθεί την τράπεζα για να ανοίξει έναν ενεργό λογαριασμό.	1 ημέρα	Δωρεάν
3	Εγγραφή ΦΠΑ Αρμόδια Υπηρεσία: Γραφείο Δημοσίων Εσόδων Οι εταιρείες που με την άσκηση εμπορικής δραστηριότητας προβλέπουν επίτευξη κύκλου εργασιών άνω των 2.000.000 δηναρίων υποχρεούνται να εγγραφούν για ΦΠΑ. Η εγγραφή πραγματοποιείται με την υποβολή αίτησης καταχώρισης του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (έντυπο DDV-01). Η αίτηση καταχώρισης ΦΠΑ υποβάλλεται στο Γραφείο Δημοσίων Εσόδων. Οι φορολογούμενοι που άρχισαν εμπορικές δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους πρέπει να υποβάλουν αίτηση καταχώρισης ΦΠΑ εντός 15 ημερών από την έναρξη της δραστηριότητας. Το Γραφείο Δημοσίων Εσόδων διενεργεί εσωτερικό έλεγχο της εταιρείας (έλεγχο επιχειρηματικών σχεδίων, ιδιοκτητών, άλλων ειδικών παραμέτρων) πριν από την έγκριση της καταχώρισης ΦΠΑ.	12 ημέρες	Δωρεάν
4	Δημοσίευση αγγελίας σχετικά με την ανάγκη πρόσληψης υπαλλήλου και εγγραφή εργαζομένου στον Οργανισμό Απασχόλησης Αρμόδια Υπηρεσία: Οργανισμός Απασχόλησης Πριν από την εγγραφή ενός εργαζομένου, πρέπει να υποβληθεί στον Οργανισμό αγγελία για την ανάγκη πρόσληψης εργαζομένου/ υπαλλήλου (έντυπο PPR). Στο έντυπο PPR περιλαμβάνονται οι ακόλουθες πληροφορίες: όνομα και διεύθυνση της εταιρείας, αριθμός εγγραφής και φορολογικού μητρώου της εταιρείας, αριθμός εργαζομένων/ υπαλλήλων που απαιτούνται (με στοιχεία για θέση εργασίας, μισθό, διάρκεια απασχόλησης, εκπαιδευτικές και εργασιακές απαιτήσεις). Ο εργαζόμενος μπορεί να εγγραφεί μετά από τη λήξη 3 ημερών από την υποβολή της διαφήμισης. Για την εγγραφή των υπαλλήλων, απαιτείται η υποβολή εντύπου εγγραφής τους, συνοδευόμενο από αντίγραφο της διαφήμισης (έντυπο PPR) το οποίο έχει προηγουμένως υπογραφεί και σφραγισθεί από τον Οργανισμό Απασχόλησης. Το έντυπο εγγραφής περιέχει πληροφορίες σχετικά με: όνομα, διεύθυνση και αριθμό εγγραφής της εταιρείας όνομα, επώνυμο και αριθμό ταυτότητας (ID) του εργαζόμενου αριθμό και ημερομηνία σύμβασης εργασίας. Η εγγραφή μπορεί να γίνει είτε διαδικτυακά είτε αυτοπροσώπως. Η ηλεκτρονική εγγραφή γίνεται μέσω του δικτυακού τόπου e-rabota.avrm.gov.mk, ενώ η εγγραφή αυτοπροσώπως γίνεται στα γραφεία του Οργανισμού Απασχόλησης. Η διαδικασία εγγραφής διαρκεί έως και μία ώρα. Ο εργαζόμενος καταχωρείται από την επόμενη ημέρα από την υποβολή των απαραίτητων εγγράφων. Με την εγγραφή του εργαζομένου, ο Οργανισμός εκδίδει το M1M2, το οποίο επιβεβαιώνει την ημερομηνία έναρξης εργασίας και περιέχει δεδομένα σχετικά με το όνομα, τη διεύθυνση και τον αριθμό μητρώου της εταιρείας, καθώς και το όνομα, επώνυμο και αριθμό ταυτότητας του υπαλλήλου. Το έντυπο M1M2 υπογράφεται και σφραγίζεται από τον Οργανισμό Απασχόλησης, ο οποίος αποδεικνύει την εγγραφή του εργαζομένου. Στη συνέχεια, ο Οργανισμός εγγράφει τους εργαζομένους στο Ταμείο Συντάξεων, ενώ οι εργαζόμενοι (ή, εξουσιοδοτημένα πρόσωπα) είναι υπεύθυνοι για την επαλήθευση του φυλλαδίου εργασίας στο Ταμείο Υγείας (Health fund).	3 ημέρες	Δωρεάν

Πηγή: Doing business 2020 - World Bank Group

Για αναλυτικότερες πληροφορίες σχετικά με διαδικασίες και κόστη εγγραφής επιχείρησης, έκδοσης οικοδομικών αδειών, λήψης ηλεκτρικής ενέργειας, λήψης πιστώσεων, καταχώρισης ακινήτων, προστασίας των μειοψηφούντων μετόχων, καταβολής φόρων, διασυνοριακού εμπορίου, επιβολής συμβάσεων και επίλυσης περιπτώσεων αφερεγγυότητας, βλ. την έκθεση Doing business 2020 - World Bank Group, στον σύνδεσμο:

<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/n/north-macedonia/MKD.pdf>.

Άδεια εργασίας για ξένους υπηκόους

Οι ξένοι επενδυτές μπορούν εύκολα να ιδρύσουν εταιρεία στη Βόρεια Μακεδονία, καθώς ισχύουν όσα ορίζει ο νόμος για τις εγχώριες εταιρείες. Ωστόσο, οι ξένοι κάτοικοι θα πρέπει πρωτίστως να λάβουν την κατάλληλη θεώρηση ή άδεια από το Υπουργείο Εξωτερικών. Οι υπήκοοι των κρατών-μελών της ΕΕ, καθώς και οι υπήκοοι των κρατών της Συμφωνίας Σένγκεν μπορούν να εισέλθουν στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, παρουσιάζοντας έγκυρο δελτίο ταυτότητας που εκδίδεται από τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών της ΕΕ ή των κρατών της Συμφωνίας Σένγκεν.

Τύποι θεωρήσεων (visa):

- εισόδου
- επιχειρηματική
- απασχόλησης

Απαιτήσεις και διαδικασία θεώρησης:

- ✓ οι θεωρήσεις εκδίδονται μόνο στις Πρεσβείες ή τα Προξενία της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας στο εξωτερικό.
- ✓ Η εγκυρότητα του διαβατηρίου ή άλλου ταξιδιωτικού εγγράφου του αιτούντος πρέπει να ισχύει τουλάχιστον για τους επόμενους 3 (τρεις) μήνες.
- ✓ Ο αιτών πρέπει να επικοινωνήσει με τις αρμόδιες Αρχές της Βόρειας Μακεδονίας για πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με τους όρους και τη διαδικασία έκδοσης θεωρήσεων.
- ✓ Η αίτηση μπορεί να υποβληθεί στην Πρεσβεία/Προξενείο της Βόρειας Μακεδονίας ταχυδρομικώς ή με τηλεομοιοτυπία (φαξ), οπότε ο αιτών πρέπει να λάβει αυτοπροσώπως τη θεώρηση.

Είδη Αδειών:

- εργασίας,
- παραμονής

Για στοιχεία επαφής με τις Αρχές της Βόρειας Μακεδονίας στο εξωτερικό, βλ. ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών της χώρας, στον σύνδεσμο <https://mfa.gov.mk/en>.

B.1.3 Καθεστώς αδειοδότησεων

Εκτός από την εγγραφή όλων των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων όπως ορίζεται από το εταιρικό δίκαιο, ορισμένες επιχειρηματικές δραστηριότητες πρέπει να αποκτήσουν πρόσθετες άδειες ή άδειες εργασίας πριν από την έναρξη των εργασιών τους.

Για τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στους τομείς αυτούς, η διαδικασία καταχώρισης ακολουθείται από διαδικασία αδειοδότησης με τις αρμόδιες Αρχές που καλύπτουν το θέμα των αδειών ή / και αδειών στον αντίστοιχο επιχειρηματικό τους τομέα.

Οι υπάλληλοι του Κεντρικού Μητρώου εντέλλονται να κατευθύνουν τις νεοεισερχόμενες εταιρείες στις αρμόδιες Αρχές έκδοσης αδειών. Περισσότερες πληροφορίες ως προς τις άδειες ανά τομέα, μπορείτε να αρυσθείτε από τον ακόλουθο ιστότοπο:

<https://investnorthmacedonia.gov.mk/invest/>

B.1.4 Σήμανση / πιστοποίηση προϊόντων (ετικέτες, πιστοποιήσεις)

Ως προς την απαραίτητη σήμανση των προϊόντων, εκείνα τα οποία προορίζονται προς βρώση ή πόση, θα πρέπει να έχουν ετικέτα σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα.

Ειδικότερα, η ισχύουσα νομοθεσία περί σήμανσης στη Βόρεια Μακεδονία, η οποία έχει εναρμονισθεί με το κεκτημένο της Ε.Ε., προβλέπει ότι οι ετικέτες των τροφίμων που προορίζονται για τους τελικούς καταναλωτές θα πρέπει να διαθέτουν ετικέτα στην τοπική γλώσσα, όπου αναφέρονται: όνομα προϊόντος, συστατικά (αλλεργιογόνα που ενδεχομένως περιλαμβάνουν), ποσότητα συστατικών, χώρα καταγωγής, καθαρό βάρος, ποσότητα ή όγκος, ημερομηνία παραγωγής και λήξης, τρόπος διατήρησης, σχετικές προειδοποιήσεις για τον καταναλωτή, όνομα και πλήρης διεύθυνση του εισαγωγέα, οδηγίες χρήσης (εφ' όσον είναι απαραίτητες για την ορθή χρήση του προϊόντος) και για τα ποτά με περιεκτικότητα αλκοόλ άνω του 1,2% κατ' όγκο θα πρέπει να αναγράφεται ο αλκοολικός βαθμός του προϊόντος.

Τα ανωτέρω στοιχεία μπορούν να αναγράφονται, είτε στην αρχική ετικέτα, είτε σε αυτοκόλλητη ετικέτα πάνω από την αρχική. Επίσης, το ελάχιστο μέγεθος της γραμματοσειράς προβλέπεται να είναι 1,2 χιλιοστά. Μη εφαρμογή των κανονισμών επισύρει πρόστιμα που κυμαίνονται από 1.000 έως 10.000 ευρώ.

Δίδεται η δυνατότητα (όχι όμως υποχρέωση) της χρήσης και της δεύτερης γλώσσας της χώρας, της αλβανικής, σε περιοχές όπου ο αλβανόφωνος πληθυσμός ξεπερνά το 20% (το αίτημα μπορεί ενδεχομένως να τεθεί από κάποιον τοπικό εισαγωγέα).

Αναλυτικές πληροφορίες για τη σήμανση των προϊόντων τροφίμων περιλαμβάνονται στον Νόμο για την ασφάλεια τροφίμων (υπ' αρ. 54/15.7.2002, στην τοπική γλώσσα), στον ακόλουθο σύνδεσμο:

http://www.igu.gov.mk/files/pdf/Min_za_zemjodelstvo/zakoni/Bezbednost_na_hranata_i_pr_oizvodite_i_materijalite.pdf, και ειδικότερα στον σύνδεσμο: <http://fva.gov.mk/mk/zakon-bezbednost-hrana-pravilnici-odluki#a-pravilnici> (κανονισμός 2005-118).

Ειδικότερα, επισημαίνεται, ότι στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ ΕΕ – Βόρειας Μακεδονίας (τότε πΓΔΜ), προβλέπεται αμοιβαία προστασία των ονομασιών των οίνων, των αλκοολούχων ποτών και των αρωματισμένων οίνων (βλ. Πρόσθετο Πρωτόκολλο – επίσημη εφημερίδα ΕΕ L342/9/27.12.2001).

Οι ελληνικές εξαγωγικές επιχειρήσεις του κλάδου θα πρέπει να συνεργαστούν με τους εισαγωγείς ή τους αντιπροσώπους, μέσω των οποίων εισάγεται το προϊόν στη χώρα, προκειμένου να ενημερωθούν για την ακριβή απόδοση των στοιχείων της συγκεκριμένης ετικέτας στην τοπική γλώσσα.

Μεγάλος αριθμός εισαγόμενων προϊόντων (τα περισσότερα αγροτικά προϊόντα, αυτοκίνητα, ηλεκτρικές συσκευές και γενικότερα προϊόντα, τα οποία, εάν είναι χαμηλής ποιότητας, μπορεί να προκαλέσουν προβλήματα στους καταναλωτές) υποβάλλονται σε ποιοτικούς ελέγχους. Προϊόντα φυτικής και ζωικής προέλευσης υπόκεινται, επίσης, σε φυτο-υγειονομικούς και κτηνιατρικούς ελέγχους ανάλογα με την περίπτωση. Αναγνωρίζονται ωστόσο, σχετικά συνοδευτικά πιστοποιητικά κρατών μελών της ΕΕ.

Στο σημείο αυτό, σημειώνεται ότι, μεταξύ των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας του COVID-19 είναι και η κάρτα αγοράς εγχώριων προϊόντων που δίνεται από το κράτος σε πολίτες που χρειάζονται οικονομική υποστήριξη, με στόχο την προώθηση εγχώριων προϊόντων και την τόνωση της εσωτερικής αγοράς. Στο πλαίσιο αυτό, το εδώ Υπουργείο Οικονομικών ανήρτησε στην ιστοσελίδα του εγχειρίδιο με στόχο την ενημέρωση των καταναλωτών, ως προς το ποια προϊόντα θεωρούνται εγχώρια. Ειδικότερα, το εν λόγω εγχειρίδιο, περιλαμβάνει 16 συνήθεις ερωτήσεις και στοχεύει να εξηγήσει στους καταναλωτές τι σημαίνει «προϊόν Βόρειας Μακεδονίας». Συγκεκριμένα και σύμφωνα με το εγχειρίδιο, υπό τον τίτλο «Αγοράζω εγχώρια προϊόντα», διευκρινίζεται ότι ένα προϊόν που κατασκευάζεται και συσκευάζεται στο εξωτερικό για λογαριασμό μιας συγκεκριμένης μάρκας, ή αλυσίδας σούπερ μάρκετ της Βόρειας Μακεδονίας, δεν θεωρείται εγχώριο. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, ο μπακαλιάρος Αργεντινής, ο οποίος συσκευάζεται στη χώρα σε σακούλες συγκεκριμένου βάρους, θεωρείται εγχώριο προϊόν. Η κατάσταση είναι ανάλογη με πολλά άλλα προϊόντα από άλλες χώρες. Υπό αυτή την έννοια, «εάν ένα νομικό ή φυσικό πρόσωπο που ασκεί οικονομική δραστηριότητα στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας συσκευάζει ορισμένα εισαγόμενα αγαθά (για παράδειγμα, φουντούκια, αμύγδαλα, ψάρια, δαμάσκηνα) με τρόπο που εκτελείται συγκεκριμένη μηχανική επεξεργασία, για παράδειγμα - αποσυσκευασία, έλεγχος, βαθμονόμηση, μέτρηση και συσκευασία, τότε αυτό το προϊόν μπορεί να θεωρηθεί εγχώριο. Στο εγχειρίδιο διευκρινίζεται επίσης ότι, «για την αγορά με την εγχώρια κάρτα πληρωμής, ένα προϊόν μπορεί να θεωρηθεί ως εγχώριο προϊόν, εάν είναι προϊόν και αγαθό για τελική κατανάλωση, το οποίο παράγεται από νομικά και φυσικά πρόσωπα που ασκούν επιχειρηματικές δραστηριότητες στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, εκτός από τα αλκοολούχα ποτά, την επεξεργασία καπνού και τσιγάρων». Επιπλέον, το εγχειρίδιο αναφέρει ότι όλες οι υπηρεσίες - σε αρτοποιεία, εστιατόρια, κομμωτήρια, σαλόνια ομορφιάς, τα οποία είναι εγγεγραμμένα ως εταιρείες της Βόρειας Μακεδονίας, θεωρούνται εγχώριες υπηρεσίες. Διευκρινίζεται ακόμα ότι, η συσκευασία του προϊόντος θα πρέπει να αναγράφει ως χώρα προέλευσης «Βόρεια Μακεδονία», αναφέροντας ταυτόχρονα τυχόν άλλη χώρα σε περίπτωση που πρόκειται για εισαγόμενο προϊόν, το οποίο τυγχάνει επεξεργασίας ή συσκευασίας στη Βόρεια Μακεδονία». Το εγχειρίδιο ετοιμάστηκε σε συνεργασία με την Κρατική Επιθεώρηση Αγοράς, το Υπουργείο Οικονομίας, τον Οργανισμό Προστασίας των Καταναλωτών, την Τελωνειακή Διοίκηση και το Γραφείο Δημοσίων Εσόδων (PRO). Περισσότερες πληροφορίες στον ακόλουθο σύνδεσμο:

https://finance.gov.mk/files/platezna_karticka.pdf.

B.1.5 Τελωνειακή νομοθεσία

Μετά την είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ), το 2003 και την υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την ΕΕ (σε ισχύ από το 2004), η Κυβέρνηση καταβάλλει προσπάθειες απελευθέρωσης του τελωνειακού καθεστώτος της

Στο πλαίσιο της τελωνειακής εναρμόνισης, ετέθη σε εφαρμογή η δυνατότητα της από πριν δήλωσης (μέσω διαδικτύου στον σύνδεσμο <http://www.customs.gov.mk/index.php/en/e-carina-2>) της εισόδου των εμπορευμάτων στη Βόρεια Μακεδονία, προ της ελεύσεώς τους, δηλαδή, στους μεθοριακούς σταθμούς, προκειμένου να μειωθεί ο χρόνος παραμονής τους σε αυτούς.

χώρας. Ως μέλος του ΠΟΕ, η Βόρεια Μακεδονία έχει δεσμευθεί σε τρεις βασικούς κανόνες εμπορικής συμπεριφοράς: α) τη διαφάνεια στους νόμους, β) την ίση και μη διακριτική μεταχείριση εγχώριων και ξένων εταιρειών και γ) την εφαρμογή της ρήτρας του «μάλλον ευνοούμενου κράτους» (Most Favoured Nation treatment). Δεδομένων των ανωτέρω και καθώς η Βόρεια Μακεδονία μεταβάλλει συνεχώς την τελωνειακή νομοθεσία της, ώστε να ευθυγραμμιστεί με το κεκτημένο της ΕΕ, οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να ενημερώνονται συνεχώς για τα ισχύοντα.

Οι τελωνειακοί δασμοί επιβάλλονται στα εισαγόμενα προϊόντα σύμφωνα με τη δασμολογική τους κλάση και τη χώρα προέλευσής τους. Για την κωδικοποίηση των προϊόντων χρησιμοποιείται η Ονοματολογία της Διεθνούς Σύμβασης για το Εναρμονισμένο Σύστημα Περιγραφής και Κωδικοποίησης των Εμπορευμάτων και η Συνδυασμένη Ονοματολογία της ΕΕ. Τα προϊόντα, τα οποία προέρχονται από χώρες με τις οποίες η Βόρεια Μακεδονία έχει υπογράψει συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών, επιβαρύνονται με μειωμένους δασμούς ή δεν επιβαρύνονται καθόλου με δασμούς, ανάλογα με την περίπτωση.

Από το 2011 ετέθη σε ισχύ το νέο τελωνειακό καθεστώς, βάσει του οποίου μειώθηκαν οι δασμοί κάποιων κατηγοριών προϊόντων από 11% σε 9%, ενώ για τα προϊόντα από κράτη μέλη ΕΕ και ΕΕΤΑ μειώθηκαν στο 0%, με την εξαίρεση των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στις εμπορικές συναλλαγές με την ΕΕ, η Συμφωνία Σταθερότητας και Σύνδεσης ΕΕ - Βόρειας Μακεδονίας προβλέπει την ελεύθερη δασμών εμπορική ανταλλαγή των βιομηχανικών προϊόντων ανάμεσα στα δύο μέρη. Τα προϊόντα της Βόρειας Μακεδονίας που εξάγονται στην αγορά της ΕΕ, για να τύχουν της ανωτέρω ευνοϊκής ρύθμισης, θα πρέπει να συνοδεύονται από πιστοποιητικό προέλευσης (EUR 1).

Περαιτέρω, σημειώνουμε τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τροποποίηση των διμερών συμφωνιών της ΕΕ, στο πανευρωμεσογειακό περιφερειακό πλαίσιο (Pan-Euro-Mediterranean region/ PEM), αναφορικά με τη χαλάρωση των «κανόνων καταγωγής» για τα αγαθά των Δυτικών Βαλκανίων, προς ενίσχυση του εμπορίου μεταξύ της ΕΕ και των γειτονικών χωρών. Οι προτάσεις αφορούν στον εκσυγχρονισμό των προτιμησιακών εμπορικών συμφωνιών της ΕΕ με 20 εμπορικούς εταίρους της περιοχής PEM, μεταξύ άλλων χωρών, με την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τη Βόρεια Μακεδονία, το Μαυροβούνιο, τη Σερβία και το Κόσσοβο, καθιστώντας τους «κανόνες καταγωγής» που περιλαμβάνονται στις εν λόγω συμφωνίες πιο ευέλικτους και φιλικούς προς τις επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με δηλώσεις της Ευρ. Επιτροπής, οι «κανόνες καταγωγής» είναι αναγκαίοι στο πλαίσιο οποιασδήποτε εμπορικής συμφωνίας, διότι καθορίζουν ποια εμπορεύματα μπορούν να τύχουν προτιμησιακής μεταχείρισης. Οι διαδικασίες καταγωγής εξασφαλίζουν ότι οι τελωνειακές αρχές μπορούν να επαληθεύουν την προέλευση ενός αγαθού και επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να αποδεικνύουν την καταγωγή των εμπορευμάτων τους. Όταν πληρούνται όλες οι αναγκαίες προϋποθέσεις, τα εμπορεύματα προτιμησιακής καταγωγής είναι επιλέξιμα να εισαχθούν με χαμηλότερους δασμολογικούς συντελεστές, ή ακόμη και με μηδενικό συντελεστή, ανάλογα με την προτιμησιακή δασμολογική μεταχείριση.

Αναλυτικότερα οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Βόρεια Μακεδονία, στον σύνδεσμο:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/calculation-customs-duties/rules-origin/general-aspects-preferential-origin/arrangements-list/new-pem-rules-of-origin_en.

(Ειδικότερα για τους δασμούς, βλ. Κεφάλαιο Γ.5)

Οικονομικές και εμπορικές συμφωνίες

Η Βόρεια Μακεδονία εκτός από μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, έχει υπογράψει τις κάτωθι πολυμερείς/ διμερείς συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών:

- ✓ **CEFTA** (Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Σερβία, και η Αποστολή των Ηνωμένων Εθνών για προσωρινή διοίκηση στο Κοσσυφοπέδιο για λογαριασμό του Κοσσυφοπεδίου / UNMIK)
- ✓ **EFTA** (Ελβετία, Νορβηγία, Ισλανδία και Λίχτενσταϊν)
- ✓ **SAA** - Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Ε.Ε. (κράτη-μέλη Ε.Ε.)
- ✓ με την **Τουρκία** και την **Ουκρανία**, με τις οποίες ισχύει καθεστώς ελευθέρου εμπορίου.

Β.1.6 Καθεστώς εισαγωγών / περιορισμοί εισαγωγών

Διαδικασίες εισαγωγής

Τα εισαγόμενα στην επικράτεια της Βόρειας Μακεδονίας εμπορεύματα πρέπει να δηλώνονται στις τελωνειακές Αρχές της χώρας και ο εκτελωνισμός τους μπορεί να γίνεται στους μεθοριακούς τελωνειακούς σταθμούς, αλλά και στην ενδοχώρα, καθώς και στον χώρο των ίδιων των επιχειρήσεων (κυρίως όταν πρόκειται για μεγάλες επιχειρήσεις). Το νομικό ή φυσικό πρόσωπο που αναλαμβάνει τη δήλωση των εμπορευμάτων (εκτελωνιστής), οφείλει να έχει την έδρα του εντός της Βόρειας Μακεδονίας, εκτός των περιπτώσεων κατά τις οποίες τα αγαθά δηλώνονται για τράνζιτ μεταφορά, προσωρινή εισαγωγή ή κατόπιν ειδικής έγκρισης των τελωνειακών Αρχών.

Καθεστώς παθητικής τελειοποίησης

Στη Βόρεια Μακεδονία ισχύει το καθεστώς παθητικής τελειοποίησης, το οποίο επιτρέπει σε μια επιχείρηση μεταποίησης στη χώρα να εισάγει, να επεξεργαστεί και να εξαγει εμπορεύματα, χωρίς αυτά να επιβαρύνονται με τελωνειακούς δασμούς και ΦΠΑ.

Το καθεστώς παθητικής τελειοποίησης λειτουργεί με δύο τρόπους:

- ✓ Το σύστημα επιστροφής δασμών ('drawback system'), σύμφωνα με το οποίο οι τελωνειακοί δασμοί και ο ΦΠΑ εισαγωγής προκαταβάλλονται όταν τα εμπορεύματα τεθούν σε διαδικασία τελωνειακής εισαγωγής για παθητική τελειοποίηση. Οι προκαταβεβλημένοι δασμοί επιστρέφονται όταν τα αγαθά εξαχθούν στη χώρα προορισμού και υποβληθούν τα απαραίτητα έγγραφα, τα οποία πιστοποιούν ότι ολοκληρώθηκε η διαδικασία εξαγωγής.
- ✓ Το σύστημα αναστολής πληρωμής ('suspension system'), σύμφωνα με το οποίο η πληρωμή των τελωνειακών δασμών και του ΦΠΑ αναστέλλεται όταν τα εμπορεύματα υπαχθούν στο καθεστώς της παθητικής τελειοποίησης. Οι δασμοί και η φορολογία θα πρέπει, παρά ταύτα, να διασφαλιστούν με την υποβολή τραπεζικής εγγύησης ή κατάθεσης μετρητών.

Δασμολογητέα αξία εισαγόμενων προϊόντων

Η δασμολογητέα αξία των εισαγόμενων προϊόντων καθορίζεται από την αναγραφόμενη στο τιμολόγιο τιμή, την οποία ο αγοραστής υποχρεούται να καταβάλει στον πωλητή. Στον αντίστοιχο τελωνειακό νόμο διατυπώνεται σειρά προϋποθέσεων, υπό τις οποίες ισχύει η παραπάνω αρχή.

ΦΠΑ και περιορισμοί κατά την εισαγωγή

Κατά την εισαγωγή των προϊόντων, επιβάλλεται Φόρος Προστιθέμενης Αξίας, ύψους 18%. Ο εν λόγω ΦΠΑ μπορεί να επιστραφεί ως προκαταβληθείς φόρος, υπό προϋποθέσεις. Το Υπουργείο Οικονομικών διατηρεί το δικαίωμα να επιβάλλει ποσοστώσεις (quotas) για την προστασία εγχωρίως παραγομένων, κυρίως γεωργικών, προϊόντων (καπνός, κρασί, φρούτα). Οι ποσοστώσεις εφαρμόζονται με χρονολογική σειρά προτεραιότητας 'first come - first served'.

Ειδικές διατάξεις διέλευσης

Για τη διέλευση φορτίων οινόπνευματων δεν ισχύουν περιορισμοί ως προς το ωράριο λειτουργίας των μεθοριακών τελωνειακών σταθμών Bogorodica (Εύζωνοι, σύνορα με Ελλάδα) και Tabanovce (σύνορα με Σερβία) της Βόρειας Μακεδονίας. Σημειώνεται ότι, για φορτία οινόπνευματων, δεν υπάρχει δυνατότητα διέλευσης από άλλους μεθοριακούς σταθμούς.

Επίσης, η ισχύουσα νομοθεσία στη Βόρεια Μακεδονία, όπως εξάλλου συμβαίνει και σε άλλες χώρες, δίδει στις τελωνειακές Αρχές της χώρας τη δυνατότητα ελέγχου ακόμη και φορτίων που δεν έχουν ως τελικό προορισμό την ενδοχώρα (διέλευση transit), σε οποιοδήποτε σημείο της επικράτειας και όχι μόνον στους τελωνειακούς σταθμούς.

Για την εισαγωγή και τη διέλευση χημικών, όπλων, πυρομαχικών, εντομοκτόνων και λοιπών κατηγοριών επικίνδυνων προϊόντων η νομοθεσία είναι αυστηρή. Απαιτείται εκ των προτέρων ενημέρωση, έκδοση ειδικής άδειας και σε ορισμένες περιπτώσεις αστυνομική συνοδεία κατά τη διέλευση.

Το Μάιο του 2018, στο πλαίσιο διευκόλυνσης και επιτάχυνσης της μεταφοράς ευπαθών και επικίνδυνων προϊόντων, η εδώ Τελωνειακή Διοίκηση (του Υπουργείου Οικονομικών) και το Γραφείο Δημόσιας Ασφάλειας (του Υπουργείου Εσωτερικών) της Βόρειας Μακεδονίας, υπέγραψαν πρωτόκολλο συνεργασίας, που προβλέπει τη δημιουργία λωρίδας ταχύτερης ροής (Fast Lane) στα συνοριακά σημεία διέλευσης στο Tabanovce (σύνορα με τη Σερβία) και τη Bogorodica (Εύζωνοι - σύνορα με την Ελλάδα) για τα φορτηγά που μεταφέρουν ζωντανά αγαθά, φρέσκα τρόφιμα, επικίνδυνα εμπορεύματα (ADR), καθώς και τα φορτηγά άνευ φορτίου.

Επιπλέον, κατά την διάρκεια της πανδημίας του Covid-19, μεταξύ των χωρών μελών της CEFTA καθιερώθηκαν οι λεγόμενοι πράσινοι διάδρομοι (green corridors) για την γρηγορότερη και απρόσκοπτη μετακίνηση αγαθών, μειώνοντας αισθητά τον χρόνο παραμονής των μεταφορέων στα σύνορα, ιδίως κατά την περίοδο της κρίσης COVID-19. Εν προκειμένω, σημειώνεται διάθεση της Βόρειας Μακεδονίας, της Γραμματείας της CEFTA, της Κοινότητας Μεταφορών της ΕΕ και του Συμβουλίου Περιφερειακής Συνεργασίας για επέκταση των Πράσινων διαδρόμων και στα κράτη μέλη της ΕΕ (όπως, δυνητικά, Ελλάδα, Βουλγαρία, Κροατία, Ουγγαρία κ.α.). Η εν λόγω ιδέα περιλαμβάνεται στο νέο οικονομικό σχέδιο για την περιοχή, το αποκαλούμενο MAPREA 2 ή Πολυετές Σχέδιο Δράσης για τη δημιουργία ενός Περιφερειακού Οικονομικού Χώρου, Από πλευράς Τελωνειακής Διοίκησης της βόρειας μακεδονίας προτείνεται η δημιουργία μόνιμου Πράσινου Διαδρόμου μεταξύ Βόρειας Μακεδονίας και Ελλάδας για τη μεταφορά φρούτων-λαχανικών και φαρμάκων.

B.1.7 Εξασφάλιση πιστώσεων

Για να βοηθήσει τις εταιρείες της Βόρειας Μακεδονίας που πωλούν με πίστωση, η Αναπτυξιακή Τράπεζα της Βόρειας Μακεδονίας παρέχει βραχυπρόθεσμη ασφάλιση απαιτήσεων (receivables) έναντι εμπορικών και πολιτικών κινδύνων.

Ο εμπορικός κίνδυνος υποδηλώνει αθέτηση πληρωμής από τον αγοραστή λόγω αφερεγγυότητας ή πτώχευσης.

Ο πολιτικός κίνδυνος υποδηλώνει αθέτηση της πληρωμής από τον αγοραστή ως αποτέλεσμα των γεγονότων στη χώρα όπως πόλεμος, ταραχές, επανάσταση, αλλά επίσης, ακύρωση της άδειας εισαγωγής, μη τήρηση συμφωνίας, κήρυξη δικαιοστασίου.

Οι δικαιούχοι ασφάλισης πιστώσεων μπορεί να είναι εταιρείες εγγεγραμμένες στη Βόρεια Μακεδονία οι οποίες πωλούν αγαθά και υπηρεσίες, με αναβολή πληρωμής που δεν υπερβαίνει τις 180 ημέρες. Η ασφάλιση εξαγωγικών πιστώσεων παρέχει, μεταξύ άλλων, διαχείριση των απαιτήσεων/εισπράξεων στη χώρα και το εξωτερικό, ρευστότητα στις ασφαλισμένες εταιρείες, ευκολότερη πρόσβαση χρηματοδότησης στην κεφαλαιαγορά.

Προϊόντα:

- ασφάλιση εξαγωγικών απαιτήσεων μετά την αποστολή τους
- ασφάλιση εξαγωγικών απαιτήσεων πριν από την αποστολή τους
- ασφάλισης εγχώριων απαιτήσεων μετά την παραλαβή
- ασφάλιση εγχώριων απαιτήσεων πριν από την αποστολή

Η Αναπτυξιακή Τράπεζα της Βόρειας Μακεδονίας κατατάσσει την Ελλάδα στην κατηγορία C αναφορικά με την διαβάθμιση κινδύνου (με την κατηγορία να θεωρείται υψηλού κινδύνου).

Χρηματοδότηση εξαγωγικών πιστώσεων

Δυνητικοί δικαιούχοι της χρηματοδότησης εξαγωγικών πιστώσεων είναι εμπορικές εταιρείες με προσανατολισμό στις εξαγωγές και που είναι εγγεγραμμένες στο Μητρώο της Βόρειας Μακεδονίας και τουλάχιστον το 51% του μετοχικού κεφάλαιό τους ανήκει σε ιδιώτες (private ownership).

Σκοπός των δανείων

Παροχή κεφαλαίου εργασίας για χρηματοδότηση εξαγωγών πριν από την αποστολή ή κάλυψη της περιόδου μεταξύ της εξαγωγής και της είσπραξης πληρωμής από τον ξένο αγοραστή. Το δάνειο καλύπτει το 85% της λογιστικής αξίας των εξαγωγών και ο εξαγωγέας παρέχει το 15% των κεφαλαίων από δικές του ή άλλες πηγές.

Γενικοί όροι και προϋποθέσεις

Ποσό δανείου	Μέσω ενδιάμεσων τραπεζών: Ελάχιστο ποσό: 15.000 ευρώ Μέγιστο ποσό: 2.000.000 ευρώ Μέσω Αναπτυξιακής Τράπεζας Βόρειας Μακεδονίας Ελάχιστο ποσό: 15.000 ευρώ Μέγιστο ποσό: 1.000.000 ευρώ
Περίοδος αποπληρωμής	Μέχρι 2 χρόνια
Σταθερό επιτόκιο για τον τελικό δανειολήπτη:	6% ετησίως

Μεταβλητό επιτόκιο για τον τελικό δανειολήπτη:	3,75% ετησίως (τρέχουσα περίοδο)
Τέλος	Μέχρι 1% εφάπαξ
Τελικός δανειολήπτης	Εταιρείες που τουλάχιστον το 51% του μετοχικού κεφαλαίου ανοίκει σε ιδιώτες
Τρόπος αποπληρωμής	Τριμηνιαία, μηνιαία ή ανάλογα με τις εισροές από την εξαγωγή στην Αναπτυξιακή Τράπεζα Βόρειας Μακεδονίας
Τελικός δανειολήπτης προτεραιότητας	Οντότητες που έχουν συνάψει συμφωνίες ασφάλισης εξαγωγής με φορείς που ασφαλίζουν την εξαγωγή τους
Απαγορεύσεις και αποκλεισμοί	ΔΕΝ χρηματοδοτούνται: -παραγωγή και εξαγωγή όπλων -τυχερά παίγνια και συναφής εξοπλισμός -δραστηριότητες με δυσμενείς συνέπειες στο περιβάλλον -κλωνοποίηση
Εξασφαλίσεις	-Υποθήκη ακινήτων -Δέσμευση κινητής περιουσίας -Απαιτήσεις (receivables) -Μετοχικοί τίτλοι (securities) -Ασφάλιση από Αναπτυξιακή Τράπεζα Βόρειας Μακεδονίας -Άλλες κατά περίπτωση εξασφαλίσεις

Για ενδιάμεσες τράπεζες, βλ. <http://www.mbdp.com.mk/index.php/en/lending/export>

B.1.8 Καθεστώς ιδιοκτησίας

Ιδιωτική και κρατική ιδιοκτησία

Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας προστατεύεται από το νόμο και το Σύνταγμα της Βόρειας Μακεδονίας. Σύμφωνα με το νόμο που διέπει το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η απόκτηση ιδιοκτησιακού δικαιώματος είναι δυνατή από όλα τα εγχώρια και αλλοδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα.

Τα εγχώρια νομικά πρόσωπα που ιδρύονται από ξένα φυσικά ή νομικά πρόσωπα με καταχωρημένη έδρα στη Βόρεια Μακεδονία μπορούν να αποκτήσουν δικαίωμα ιδιοκτησίας σε κινητά και ακίνητα στοιχεία (ακίνητη περιουσία) χωρίς περιορισμούς. Η από το κράτος εκμίσθωση, παραχώρηση και πώληση ακίνητης περιουσίας που έχει χαρακτηριστεί ως κρατική ιδιοκτησία είναι δυνατή υπό ορισμένους όρους.

Με το νόμο περί οικοδομήσιμης γης που υιοθετήθηκε το 2008, παρέχεται το δικαίωμα σε ξένα νομικά και φυσικά πρόσωπα να αποκτήσουν δικαίωμα ιδιοκτησίας οικοδομήσιμης γης στη χώρα. Ο νόμος προβλέπει επίσης τη δυνατότητα μακροπρόθεσμης (από 5 έως 99 έτη) και βραχυπρόθεσμης μίσθωσης της οικοδομήσιμης γης, καθώς και εκχώρησή της. Οι ξένοι πολίτες αποκτούν τη δυνατότητα αγοράς διαμερισμάτων, σπιτιών και οικοδομήσιμης γης ως φυσικά πρόσωπα και όχι μέσω της ίδρυσης νομικού προσώπου, όπως ίσχυε έως της ψήφισης του προαναφερθέντος νόμου.

Επιπλέον, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η αγορά κρατικών οικοπέδων και κτιρίων υπήρξε, μέχρι τώρα, προβληματική και μπορούσε να οδηγήσει σε καθυστερήσεις έως και πέντε ετών, διότι δεν υπήρχε Κτηματολόγιο και ως εκ τούτου το ιδιοκτησιακό καθεστώς ήταν ασαφές. Σύμφωνα με παλαιότερες κυβερνητικές δηλώσεις, το Κτηματολόγιο καλύπτει πλέον το μεγαλύτερο μέρος της επικράτειας της χώρας. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, το πρόβλημα της χωροταξίας και του ιδιοκτησιακού καθεστώτος συνεχίζει να υφίσταται, με συνέπεια να αναφύονται διαρκώς εμπόδια, ιδίως σε ό,τι αφορά την απόκτηση γης από ξένους επενδυτές.

Η Βόρεια Μακεδονία είναι η τρίτη χώρα στην περιοχή μετά το Μαυροβούνιο και τη Βουλγαρία που απελευθέρωσε την αγορά ακινήτων για τους πολίτες των κρατών-μελών της ΕΕ. Οι επιχειρηματίες της χώρας αξιολόγησαν θετικά το συγκεκριμένο κυβερνητικό μέτρο θεωρώντας ότι είναι πιθανό να συμβάλει στην αύξηση των ΑΞΕ. Επιπλέον, ειδικοί εκτιμούν ότι με την απόφαση της Κυβέρνησης να επιτραπεί σε ξένους πολίτες η αγορά ακίνητης περιουσίας, πολλοί επιχειρηματίες της χώρας οι οποίοι διαθέτουν offshore επιχειρήσεις, θα έχουν την ευκαιρία να επαναφέρουν στη Βόρεια Μακεδονία κεφάλαια που εξήλθαν απ' αυτήν πριν κάποια χρόνια. Ωστόσο, ξένοι οικονομικοί αναλυτές σχολιάζουν ότι η απόφαση της Κυβέρνησης της Βόρειας Μακεδονίας να επιτρέψει σε ξένους την αγορά ακινήτων στη χώρα ενδέχεται να διευκολύνει το ξέπλυμα χρήματος μέσω της Βόρειας Μακεδονίας.

Εγγυήσεις τίτλου ιδιοκτησίας

Σύμφωνα με το σχετικό νόμο περί κτηματολογίου, το κράτος εγγυάται την ισχύ του τίτλου ιδιοκτησίας κατά την εγγραφή του. Το δημόσιο υποθηκοφυλακείο απεικονίζει την πραγματική και νομική κατάσταση της ακίνητης περιουσίας και, συνεπώς, ο πολίτης ο οποίος, καλή τη πίστη, βασίστηκε στο δημόσιο υποθηκοφυλακείο απολαμβάνει της προστασίας του συγκεκριμένου δικαιώματος. Διαγραφή της εγγραφής, εξαιτίας λάθους ή ανακρίβειας προηγούμενης εγγραφής μπορεί να ζητηθεί εντός τριών ετών από την ημέρα της καταχώρησης και το ζημιωμένο συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να ζητήσει αποζημίωση τόσο από το κράτος, όσο και από όποιον ωφελήθηκε από το συγκεκριμένο λάθος.

Επενδύσεις σε ακίνητη περιουσία μη-κατοίκων της Βόρειας Μακεδονίας

Σύμφωνα με τα άρθρα 242 - 252 του νόμου περί ιδιοκτησίας (ΦΕΚ της Βόρειας Μακεδονίας 18/2001, όπως τροποποιήθηκε το 2010, βλ. https://mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/legislation/zakon_za_sopstveno_st_i_drugi_stvarni_prava_konsolidiran_032018.pdf), ξένα φυσικά και νομικά πρόσωπα μπορούν να αποκτήσουν ιδιοκτησιακό δικαίωμα στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας, καθώς και δικαιώματα ιδιοκτησίας με κληρονομιά και εκχώρησης ιδιοκτησίας, υπό τους ίδιους όρους με τους πολίτες της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά από άλλο νόμο ή διεθνή συμφωνία.

Τα ξένα φυσικά και νομικά πρόσωπα υποχρεούνται εντός 60 ημερών από την ημέρα της νομικής κατοχύρωσης του ιδιοκτησιακού δικαιώματος να υποβάλουν έκθεση περιγραφής του επενδεδυμένου κεφαλαίου σε ακίνητη περιουσία και όλων των μεταβολών των επενδύσεων στο κεντρικό υποθηκοφυλακείο. Το κεντρικό υποθηκοφυλακείο καταχωρεί την επένδυση ακίνητης περιουσίας και όλες τις μεταβολές των επενδύσεων στο αρχείο επενδύσεων ακίνητης περιουσίας και εκδίδει πιστοποιητικό για τη διενεργηθείσα εγγραφή και για κάθε περαιτέρω αλλαγή.

Τα ξένα φυσικά και νομικά πρόσωπα δεν μπορούν να αποκτήσουν το δικαίωμα ιδιοκτησίας γεωργικής γης στο έδαφος της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας, αλλά μπορούν, υπό όρους αμοιβαιότητας, να αποκτήσουν το δικαίωμα μακροχρόνιας μίσθωσης γεωργικής γης, με τη συγκατάθεση του Υπουργού Δικαιοσύνης, μετά από προηγούμενη γνωμοδότηση του Υπουργού Γεωργίας, Δασών και Υδάτινων Πόρων και του Υπουργού Οικονομικών.

Η Υπηρεσία Κτηματολογίου υποχρεούται εντός πέντε ημερών από την εγγραφή του δικαιώματος ιδιοκτησίας αλλοδαπού, να υποβάλει τα δεδομένα στο Υπουργείο Οικονομικών και στο Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών με σκοπό τη διατήρηση αρχείων.

Προστασία ιδιοκτησίας

Η Βόρεια Μακεδονία κατατάσσεται 100^η στον διεθνή δείκτη για τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα (International Property Rights Index – IPRI 2019) του αμερικανικού οργανισμού Property Rights Alliance. Η θέση αυτή σημαίνει ότι η προστασία των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων στη χώρα εξακολουθεί να παραμένει μειωμένη (το 2017 είχε ανέλθει στη 91^η θέση). Ο διεθνής δείκτης συγκρίνει αφενός τη φυσική και την πνευματική ιδιοκτησία και αφετέρου την οικονομική σταθερότητα σε 129 χώρες.

B.1.9 Εργασιακό καθεστώς

Γενικά

Οι σχέσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων ρυθμίζονται από τον εργατικό κώδικα και την ετήσια συλλογική σύμβαση εργασίας. Ο νέος νόμος για την εργατική νομοθεσία εκπονήθηκε σύμφωνα με τα πρότυπα της ΕΕ, προβλέπει αυξημένη ευελιξία στην αγορά εργασίας, προσφέροντας και προωθώντας ευέλικτες και ποικίλες συμβάσεις εργασίας, καθώς και ευελιξία στη διάρκεια σύμβασης εργασίας. Επίσης, οι μεταρρυθμίσεις σε αυτόν τον τομέα αφορούν σε προγράμματα κατάρτισης, στήριξη των επιχειρηματιών, καθώς και βελτίωση του συνολικού επιχειρηματικού κλίματος. Οι συλλογικές συμβάσεις, που συνάπτονται σε εθνικό επίπεδο, ρυθμίζουν τα δικαιώματα απασχόλησης, τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες των εργαζομένων και των εργοδοτών. Επιπλέον, υπάρχουν ιδιαίτερες διατάξεις κοινωνικής ασφάλισης, οι οποίες προστατεύουν τα εργασιακά δικαιώματα των εργαζομένων σε ειδικές περιπτώσεις, όπως η ασφάλιση του εργαζομένου, οι διακοπές, οι ώρες εργασίας κλπ.

Εργατική νομοθεσία

Ο εργατικός νόμος κινείται προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της ελαστικότητας της αγοράς εργασίας, προσφέρει τη δυνατότητα ελαστικών και διαφορετικών μορφών εργασίας, καθώς και ελαστικοποίηση του ωραρίου. Κανονικά οι ώρες εργασίας για τον εργαζόμενο είναι οκτώ ημερησίως, έξι ημέρες την εβδομάδα κατά μέγιστο. Σύμφωνα με την εργατική νομοθεσία, ένας εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε 20 εργάσιμες ημέρες ετήσιας άδειας με αποδοχές, κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους.

Πρόσληψη υπαλλήλων/εργατών	
Μέγιστη διάρκεια ενιαίας σύμβασης ορισμένου χρόνου (μήνες)	60.0
Μέγιστη διάρκεια συμβάσεων ορισμένου χρόνου, συμπεριλαμβανομένων των ανανεώσεων (μήνες)	60.0
Μέγιστη διάρκεια δοκιμαστικής περιόδου (μήνες)	4.0
Ώρες εργασίας	
Σύνηθες ωράριο εργασίας	8.0
Μέγιστος αριθμός εργάσιμων ημερών/ εβδομάδα	6.0
Καταβολή αποζημίωσης για νυχτερινή εργασία (% επί της ωριαίας αμοιβής)	35.0
Καταβολή αποζημίωσης για εργασία κατά την ημέρα εβδομαδιαίας ανάπαυσης (% επί της ωριαίας αμοιβής)	50.0
Καταβολή αποζημίωσης υπερωριακής εργασίας (% επί της ωριαίας αμοιβής)	35.0

Περιορισμοί στη νυχτερινή εργασία	ΝΑΙ
Περιορισμοί στις εβδομαδιαίες διακοπές	ΟΧΙ
Περιορισμοί στην υπερωριακή εργασία	ΟΧΙ
Ετήσια άδεια μετ' αποδοχών για εργαζόμενο με 1 έτος υπηρεσίας (εργάσιμες ημέρες)	20.0
Ετήσια άδεια μετ' αποδοχών για εργαζόμενο με 5 έτη υπηρεσίας (εργάσιμες ημέρες)	20.0
Ετήσια άδεια μετ' αποδοχών για εργαζόμενο με 10 έτη υπηρεσίας (εργάσιμες ημέρες)	20.0
Ετήσια άδεια μετ' αποδοχών (μέσος όρος για τους εργαζομένους με 1, 5 και 10 έτη υπηρεσίας, σε εργάσιμες ημέρες)	20.0
Κανονισμοί απόλυσης	
Απόλυση λόγω πλεονασμού που επιτρέπεται από το νόμο	ΝΑΙ
Ειδοποίηση τρίτου μέρους σε περίπτωση απόλυσης εργαζομένου	ΟΧΙ
Έγκριση από τρίτους σε περίπτωση απόλυσης εργαζομένου	ΟΧΙ
Υποχρέωση επανεκπαίδευσης ή επανατοποθέτησης πριν από την απόλυση	ΟΧΙ
Κανόνες προτεραιότητας για τις απολύσεις	ΝΑΙ
Κανόνες προτεραιότητας για την επαναπρόσληψη	ΝΑΙ
Κόστος πλεονασμού	
Περίοδος προειδοποίησης για απόλυση εργαζομένου λόγω πλεονασμού με 1 έτος υπηρεσίας (εβδομάδες πληρωμής)	4.3
Περίοδος προειδοποίησης για απόλυση εργαζομένου λόγω πλεονασμού με 5 έτη υπηρεσίας (εβδομάδες πληρωμής)	4.3
Περίοδος προειδοποίησης για απόλυση εργαζομένου λόγω πλεονασμού με 10 έτη υπηρεσίας (εβδομάδες πληρωμής)	4.3
Περίοδος προειδοποίησης για απόλυση λόγω πλεονασμού (μέσος όρος για τους εργαζομένους με 1, 5 και 10 έτη υπηρεσίας, σε εβδομάδες πληρωμής)	4.3
Αποζημίωση απόλυσης λόγω πλεονασμού για εργαζόμενο με 1 έτος υπηρεσίας (εβδομάδες πληρωμής)	4.3
Αποζημίωση απόλυσης λόγω πλεονασμού για εργαζόμενο με 5 έτη υπηρεσίας (εβδομάδες πληρωμής)	10.8
Αποζημίωση απόλυσης λόγω πλεονασμού για εργαζόμενο με 10 έτη υπηρεσίας (εβδομάδες πληρωμής)	15.2

Πηγή: Έκθεση *Doing business 2020* - World Bank Group

Για τους ξένους υπηκόους απαιτείται άδεια εργασίας. Οι διαδικασίες έκδοσης της άδειας έχουν απλουστευτεί με την ίδρυση ειδικής Υπηρεσίας έκδοσης σχετικών αδειών. Η Υπηρεσία Απασχόλησης της Βόρειας Μακεδονίας εκδίδει την άδεια εργασίας μετά από αίτημα του εργοδότη. Δεν ισχύει κάποιος περιορισμός στον αριθμό των απασχολούμενων αλλοδαπών ή στη διάρκεια της παραμονής τους.

Οι εργοδότες δεσμεύονται από τους κανονισμούς του εργατικού δικαίου, για τον κατώτατο μισθό των εργαζομένων, τη διάρκεια της ετήσιας άδειας, το μέγιστο ωράριο εργασίας, τις αιτίες απόλυσης και λήξης της συμβάσεως εργασίας, τις πληρωμές υπερωριών, τις αποζημιώσεις απόλυσης κ.α.

Οι εργαζόμενοι έχουν το δικαίωμα να ιδρύσουν συνδικαλιστικές οργανώσεις ή να γίνουν μέλη ενώσεων, υπό τους όρους που προβλέπονται από το καταστατικό ή τους κανόνες της ένωσης.

Μισθοί

Ο μέσος καθαρός μηνιαίος μισθός το 2019 ανήλθε στα 25.215 δηνάρια (περίπου 410 ευρώ), ενώ το πρώτο εξάμηνο του 2020, ο μέσος καθαρός μηνιαίος μισθός διαμορφώθηκε στα 26.709 δηνάρια (ήτοι, 434 ευρώ περίπου).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Κρατικής Στατιστικής Υπηρεσίας, το 2019, η ανεργία στη Βόρεια Μακεδονία συνέχισε την πτωτική πορεία των τελευταίων ετών, καθώς διαμορφώθηκε στο 17,3% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας, από 20,7% το 2018 και 22,4% το 2017. Ο συνολικός αριθμός των ανέργων περιορίστηκε, το 2019, σε 166.363 (από 198.569 το 2018), σε σύνολο 964.014 ατόμων που αποτελούν το ενεργό εργατικό δυναμικό της χώρας (από 957.623 το 2018). Ο συνολικός αριθμός απασχολούμενων ανήλθε στο 2019 σε 797.651 (από 759.054 το 2018). Το ποσοστό δραστηριότητας κατά την περίοδο αυτή ήταν 57,2, ενώ το ποσοστό απασχόλησης ήταν 47,3.

Βασικοί Δείκτες

Ενεργός πληθυσμός	964.014 (2019)
Απασχολούμενοι	797.651 (2019)
Άνεργοι	166.363 (2019)
Ποσοστό εν δυνάμει απασχολούμενων	47,3% (2019)
Μέσος καθαρός μηνιαίος μισθός	25.215 δηνάρια (2019)
Δείκτης μέσου καθαρού μηνιαίου μισθού	104,4 (05.2020/05.2019)
Μέσος ακαθάριστος μηνιαίος μισθός	39.398 δηνάρια (05.2020)
Δείκτης μέσου ακαθάριστου μηνιαίου μισθού	105,0 (05.2020/05.2019)
Μέσο ετήσιο εργατικό κόστος	318.273 δηνάρια (2008)
Ποσοστό ανεργίας	17,3 % (2019)

Πηγή: Κρατική Στατιστική Υπηρεσία της Βόρειας Μακεδονίας

Η Κυβέρνηση προέβη στην αύξηση του ακαθάριστου βασικού μισθού (βλ. Εφημερίδα Κυβέρνησης Βόρειας Μακεδονίας υπ` αρ. 75/20 και Διάταγμα για την εφαρμογή του Νόμου περί «Ελάχιστων Μισθών» υπ` αρ. 88/20), από τον Ιούλιο 2020, στα 21.776 δηνάρια (περί τα 354 ευρώ), εκ των οποίων το 28% αντιστοιχεί στο σύνολο των εισφορών (6.097 δηνάρια, ή 99 ευρώ περίπου) και το 10% στον φόρο προσωπικού εισοδήματος (745 δηνάρια, ή 12 ευρώ περίπου). Ο καθαρός βασικός μισθός διαμορφώνεται στα 14.934 δηνάρια, ήτοι 243 ευρώ περίπου.

Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης

Το συνολικό ποσοστό των εισφορών, οι οποίες βαρύνουν πλήρως τους εργαζομένους, ανέρχονται συνολικά στο 27% και κατανομούνται ως εξής:

Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	2020	2019	Μέσος Όρος 2018-2010	2009
Εισφορά για ασφάλεια σύνταξης	18,8%	18,4%	18%	19%
Εισφορά για το Ασφαλιστικό Ταμείο Υγείας	7,5%	7,4%	7,3%	7,5%
Εισφορά για το Ταμείο Απασχόλησης	1,2%	1,2%	1,4%	1,4%
Εισφορά για το Ασφαλιστικό Ταμείο Αναπηρίας	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%

Όσον αφορά στο συνταξιοδοτικό σύστημα αυτό περιλαμβάνει τρεις πυλώνες:

1^{ος} πυλώνας: Η συμμετοχή είναι υποχρεωτική για όλους τους εργαζόμενους και στηρίζεται σε ανταποδοτική βάση (pay as you go).

2^{ος} πυλώνας: Η συμμετοχή είναι υποχρεωτική για όσους άρχισαν για πρώτη φορά να εργάζονται από 1^{ης} Ιανουαρίου 2003 και εθελοντική για όσους άρχισαν να εργάζονται προ της ημερομηνίας αυτής. Στο πλαίσιο του πυλώνα αυτού δραστηριοποιούνται ιδιωτικά ασφαλιστικά ταμεία των εργαζομένων (τρία μέχρι στιγμής, το SAVVA penziski fond, το KB Prv penziski fond και το Triglan penzinski fond).

3^{ος} πυλώνας: Η διαφορά του με τον 2^ο πυλώνα έγκειται στο ότι λειτουργεί πλήρως σε εθελοντική βάση.

B.2 Στρατηγική Εισόδου στην αγορά της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας

Το θέμα της στρατηγικής εισόδου μιας επιχείρησης σε μια ξένη αγορά είναι από μόνο του ένα θέμα που επιδέχεται μεγάλης ανάλυσης και αφορά σε παράγοντες εσωτερικούς (της επιχείρησης) και εξωτερικούς (του διεθνούς περιβάλλοντος και της συγκεκριμένης αγοράς στην οποία η ενδιαφερόμενη επιχείρηση επιδιώκει να επεκταθεί).

Στο παρόν πόνημα του Γραφείου ΟΕΥ-Σκοπίων θα καταγράψουμε ορισμένες γενικές αναφορές για τη διαδικασία διαμόρφωσης της στρατηγικής εισόδου μιας επιχείρησης σε μια νέα αγορά, όπως αυτής της Βόρειας Μακεδονίας. Η ενδιαφερόμενη ελληνική επιχείρηση θα πρέπει να επιλέξει τον τρόπο διείσδυσης που είναι ο πλέον κατάλληλος για εκείνη.

Το πιο σημαντικό στοιχείο, κατά τη διαμόρφωση στρατηγικής, αποτελεί η επιλογή της σωστής χρονικής στιγμής, ειδικότερα όταν πρόκειται για την προσπάθεια εισόδου σε μία ξένη αγορά, η οποία αποτελεί από μόνη της ένα σημαντικό εγχείρημα. Η επιλογή του σωστού χρόνου εξαρτάται από την ετοιμότητα της ενδιαφερόμενης επιχείρησης, τη σωστή προετοιμασία της και την επαρκή γνώση της αγοράς στην οποία θέλει να επεκτείνει τις δραστηριότητές της. Εν προκειμένω, οι βασικότεροι τρόποι διείσδυσης στην αγορά της Βόρειας Μακεδονίας αφορούν στην ανάπτυξη των παρακάτω μηχανισμών:

(1) **Εξαγωγές**, (2) **Αδειοδότηση**, (3) **Κοινοπραξίες**, (4) **Άμεσες Επενδύσεις**.

1) **Εξαγωγές:** Οι εξαγωγές αποτελούν την πιο παραδοσιακή μορφή διεθνοποίησης. Όλες οι σχετικές με τις εξαγωγές δαπάνες αφορούν κυρίως το μάρκετινγκ, οπότε δεν αποτελεί μόνο τον παραδοσιακότερο τρόπο διείσδυσης σε μία ξένη αγορά αλλά και τον ασφαλέστερο, δεδομένου ότι δεν απαιτείται μετακίνηση των εγκαταστάσεων της επιχείρησης και έτσι όλα μπορούν να γίνουν εύκολα και άμεσα στη χώρα προέλευσης. Εν τούτοις, υπάρχουν και ορισμένοι σχετικοί κίνδυνοι και δαπάνες που έχουν να κάνουν κυρίως με θέματα μεταφοράς, με σοβαρότερο παράγοντα να αποτελεί η αδυναμία προσέγγισης της ξένης αγοράς (έμμεση πρόσβαση στα στοιχεία αγοράς, διαφορά γλώσσας κ.λπ.). Το πλεονέκτημα της αγοράς της Βόρειας Μακεδονίας για τις ελληνικές επιχειρήσεις είναι η εγγύτητά της και οι ομοιότητες στα καταναλωτικά πρότυπα και τις συνήθειες του πληθυσμού της. Στα μη ισχυρά σημεία της είναι το μικρό μέγεθος της αγοράς και η σχετικά χαμηλή αγοραστική δύναμη. Ουσιαστικά όμως, οι εν λόγω παράγοντες καλύπτονται από τον ενιαίο εμπορικό χώρο που δημιουργεί η συμφωνία CEFTA και από το μεγάλο ποσοστό της άτυπης οικονομίας, η οποία στην ουσία αλλοιώνει την εικόνα που δημιουργούν τα επίσημα στοιχεία ως προς την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών.

(2) **Αδειοδότηση:** Αποτελεί τη διαδικασία με την οποία μια επιχείρηση (δηλαδή ο δικαιιοπάροχος) παρέχει το δικαίωμα σε μια άλλη επιχείρηση, στη χώρα που επιθυμεί να εισέλθει, να χρησιμοποιήσει τη δική της ιδιοκτησία. Μία πολύ γνωστή μορφή αδειοδότησης αποτελεί και η **δικαιοχρησία (franchise)**, αλλά αυτή παρέχεται μακροπρόθεσμα, ενώ η αδειοδότηση αφορά στις βραχυπρόθεσμες δεσμεύσεις. Η αδειοδότηση αποτελεί μια άλλη μορφή "ασφαλούς" διείσδυσης στην αγορά, δεδομένου ότι δεν απαιτεί πολλά από τον δικαιιοπάροχο, εκτός από την παροχή του δικαιώματος στην αντίστοιχη ξένη χώρα προκειμένου να γίνει χρήση των άυλων περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησής τους, όπως για παράδειγμα το εμπορικό σήμα. Σημειώνουμε ότι η δικαιοχρησία αποτελεί τον λιγότερο συχνό τρόπο διείσδυσης των ελληνικών επιχειρήσεων, δεδομένου ότι μέχρι στιγμής υπάρχουν λίγα τέτοια παραδείγματα (π.χ. καταστήματα λιανικής πώλησης Jumbo, καταστήματα καφεστίασης Mikel).

(3) **Κοινοπραξίες:** Μία κοινοπραξία προϋποθέτει τη συνεργασία μεταξύ δύο εταιρειών. Συνεπώς στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να εντοπιστεί ένας εξωτερικός συνεργάτης και να συναφθεί μία κοινή στρατηγική, η οποία να βασίζεται σε διαπραγματεύσεις. Θα πρέπει ωστόσο να ληφθεί υπόψη ότι, η εν λόγω μορφή διείσδυσης στην αγορά μπορεί να επιφέρει ορισμένους κινδύνους όπως πολιτιστικές διαφορές, δυσκολίες στη διαχείριση, ή τον κίνδυνο ο εκάστοτε εταίρος να αποτελέσει τελικά ανταγωνιστής (σύγκρουση συμφερόντων και ασάφεια επί των κερδών). Παρ' όλα αυτά, μία κοινοπραξία 50/50 παρέχει εύκολη πρόσβαση στις γνώσεις του εντόπιου συνεργάτη σχετικά με την αγορά και το αντίστροφο. Με αυτόν τον τρόπο, αξιοποιούνται οι γνώσεις των άλλων, οι πολιτιστικές διαφορές και τα τοπικά δίκτυα για την επίτευξη των αμοιβαίων στόχων των δυο πλευρών. Προκειμένου να είναι επιτυχής μια τέτοια στρατηγική εισόδου στην αγορά, σκόπιμο είναι πριν τη συμφωνία να ζητηθεί ικανή και αξιόπιστη νομική και λογιστική παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών από εταιρείες που γνωρίζουν την αγορά. Σημειώνεται ότι, στην αγορά της Βόρειας Μακεδονίας δραστηριοποιούνται εταιρείες νομικής και λογιστικής υποστήριξης ελληνικών συμφερόντων.

(4) **Άμεσες Επενδύσεις:** Αφορά στην επενδυτική προσπάθεια μίας επιχείρησης η οποία επιθυμεί να επεκτείνει τις επιχειρηματικές της δραστηριότητες εκτός Ελλάδος, είτε ως Greenfield επένδυση (νέα επένδυση), είτε ως Brownfield (με την εξαγορά μιας ήδη υπάρχουσας εγχώριας επιχείρησης). Η διαδικασία περιλαμβάνει τη μεταβίβαση πόρων, συμπεριλαμβανομένου του κεφαλαίου, της τεχνολογίας και του προσωπικού και συνεπώς απαιτούνται περισσότεροι πόροι για επένδυση. Αυτό συνεπάγεται ότι, η εν λόγω μορφή δραστηριοποίησης φέρει μεγαλύτερο ποσοστό κινδύνου και υψηλότερο επίπεδο δέσμευσης από την πλευρά της ενδιαφερόμενης ελληνικής επιχείρησης, σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες μεθόδους, καθώς και υψηλότερο επίπεδο διαχειριστικών δεξιοτήτων. Επισημαίνεται ότι, στην αγορά της Βόρειας Μακεδονίας υπάρχουν αρκετές άμεσες ξένες επενδύσεις από την Ελλάδα, σε βαθμό που καθιστούν τη χώρα μας την τρίτη σε σημασία χώρα προέλευσης ΑΞΕ σε επίπεδο αποθεμάτων (FDI stock).

Περισσότερες πληροφορίες για τις ξένες και ελληνικές επενδύσεις στη Βόρεια Μακεδονία, μπορείτε να βρείτε στην Ετήσια Έκθεση του Γραφείου ΟΕΥ Σκοπίων για το 2019 στον ακόλουθο σύνδεσμο:

<http://www.agora.mfa.gr/ta-grafeia-oikonomikon-emporikon-upotheseon/grafeia-ana-xora/infofile/71298>

B.2.1 Συνεργασία με Αντιπροσώπους/διανομείς

Ο καλύτερος τρόπος προσέγγισης και ανάπτυξης συνεργασίας με εταιρείες της Βόρειας Μακεδονίας είναι, πέρα από την επίσκεψη στην όποια εταιρική ιστοσελίδα ή την ανταλλαγή ηλεκτρονικών επιστολών, η προσωπική επαφή με τον αντίστοιχο επιχειρηματία, ώστε να διαμορφωθεί επαρκώς η πρώτη εντύπωση.

Ο μέσος επιχειρηματίας της χώρας αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης με τον μελλοντικό συνεργάτη του.

Επιπροσθέτως, στην έναρξη επιχειρηματικών συνεργασιών δύνανται να συμβάλουν οι επαφές μεταξύ των επιχειρηματιών των δύο χωρών που λαμβάνουν χώρα μέσα από συμμετοχές σε εκθέσεις και επιχειρηματικές αποστολές ή στοχευμένες κλαδικές δράσεις που διοργανώνονται από το Γραφείο ΟΕΥ ή από κλαδικούς φορείς στη χώρα.

Σημειώνεται ότι, τα τελευταία χρόνια δεν υπάρχει ετήσιος προγραμματισμός διεθνών εκθέσεων στη Βόρεια Μακεδονία, κυρίως εξ' αιτίας έλλειψης κατάλληλων υποδομών και ενός εθνικού φορέα διοργάνωσης εκθέσεων. Ιδιωτικοί φορείς και οι κλαδικές ενώσεις διοργανώνουν περιστασιακά και σε ad hoc βάση κλαδικές εκθεσιακές εκδηλώσεις. Περαιτέρω, εντός του 2020 παρατηρήθηκε αύξηση των διαδικτυακών εκδηλώσεων, εξ αιτίας της πανδημίας COVID-19 και των επακόλουθων μέτρων περιορισμού στις μετακινήσεις και τις μαζικές συγκεντρώσεις και εν γένει κοινωνικής αποστασιοποίησης. Στο πλαίσιο αυτό, υιοθετήθηκαν εναλλακτικές μέθοδοι επικοινωνίας εκ του μακρόθεν (τηλεδιασκέψεις, διαδικτυακά σεμινάρια), έως ότου τουλάχιστον οι συνθήκες επιτρέψουν την πρόσωπο με πρόσωπο επαφή.

B.2.2 Ίδρυση θυγατρικής/υποκαταστήματος/αντιπροσωπία/κοινοπραξίας

(βλ. Κεφάλαιο Β.1.2 Διαδικασία ίδρυσης εταιρίας)

B.2.3 Δίκτυα Διανομής

Λόγω του μικρού μεγέθους της χώρας, δεν υπάρχουν εκτεταμένα δίκτυα διανομής, ούτε αντίστοιχοι αποθηκευτικοί χώροι, ενώ παρατηρείται συχνά το φαινόμενο ο εισαγωγέας να είναι συγχρόνως και χονδρέμπορος ή λιανοπωλητής. Τα υφιστάμενα δίκτυα διανομής βρίσκονται υπό συνεχή διαμόρφωση, ενώ τα μερίδια αγοράς των λιανοπωλητών, χονδρεμπόρων, μεγάλων αλυσίδων καταστημάτων και υπαίθριων αγορών φαίνεται ότι θα μεταβληθούν στο άμεσο μέλλον, λόγω μεταξύ άλλων και της παρουσίας μεγάλων εμπορικών κέντρων.

Στη Βόρεια Μακεδονία υπάρχουν δύο βασικοί τύποι δικτύων διανομής: μεγάλες αλυσίδες καταστημάτων και δίκτυα εξειδικευμένων καταστημάτων. Οι κυριότερες αλυσίδες υπεραγορών στη Βόρεια Μακεδονία είναι οι εξής: Kam, Tinex, Vero-Veropoulos (ελληνικών συμφερόντων), Ramstore (τουρκικών συμφερόντων), Skopski Pazar και Tediko. Τα γνωστότερα δίκτυα εξειδικευμένων καταστημάτων και franchise είναι τα: Replek, Zegin, Zitoluks, Zlatara Rubin, Vegera, Specijal, Fornetti και Fashion Group.

Ενδιαφέρουσες, επιχειρηματικά, γεωγραφικές περιοχές για την παρουσία των ελληνικών προϊόντων είναι τα Σκόπια, όπου συγκεντρώνονται όλοι οι τομείς οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και άλλες πόλεις μικρότερης οικονομικής σημασίας όπως το Κουμάνοβο, το Τέτοβο, η Στρούμιτσα και το Μοναστήρι (Bitola).

Στο πλαίσιο της ενημέρωσης των Ελλήνων επιχειρηματιών, κατόπιν σχετικών αιτημάτων τους, το Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (ΟΕΥ) της Ελληνικής Πρεσβείας στα Σκόπια παρέχει τη δέουσα πληροφόρηση σε όλους τους ενδιαφερομένους, προκειμένου αφ' ενός, να έχουν μια πρώτη εικόνα της αγοράς στους τομείς που τους αφορούν και αφ' ετέρου, να έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν με τις σημαντικότερες εταιρείες συγκεκριμένων κλάδων, τα στοιχεία επικοινωνίας των οποίων τους αποστέλλονται.

Σημειώνεται ότι, οι συνθήκες λειτουργίας των ξένων επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων και των ελληνικών, δεν είναι πάντα εύκολες και απαιτείται απόλυτη συμμόρφωση με τους νόμους της Βόρειας Μακεδονίας, προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν αντιπαραθέσεις με τις Αρχές της χώρας.

Επίσης, σημαντική είναι η τήρηση της φορολογικής νομοθεσίας, δεδομένου ότι οι κυρώσεις που επιβάλλονται στους παραβάτες είναι εξαιρετικά αυστηρές.

B.2.4 Προώθηση – Διαφήμιση

Στη Βόρεια Μακεδονία χρησιμοποιούνται όλες οι μορφές διαφήμισης, ήτοι: διαδικτυακή, τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες, περιοδικά, υπαίθριες πινακίδες, άμεσο μάρκετινγκ, εμπορικές εκθέσεις, χορηγίες εκδηλώσεων και χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Το Γραφείο ΟΕΥ – Σκοπίων έχει τη δυνατότητα και την τεχνογνωσία να συμβάλει στη διοργάνωση στοχευμένων δράσεων προβολής επιμελητήριων, κλαδικών φορέων και επιχειρήσεων (π.χ. εκθέσεις, ειδικές εκδηλώσεις, γευσιγνωσία προϊόντων κλπ), προσκαλώντας επιλεγμένο καταναλωτικό κοινό και συμβάλλοντας στον εντοπισμό του κατάλληλου χώρου εκδηλώσεων και στην επιλογή των τοπικών συνεργατών.

B.2.5 Πρακτικές οδηγίες

Η προσωπική επαφή είναι από τους πλέον ενδεδειγμένους τρόπους προσέγγισης και ανάπτυξης συνεργασίας με εταιρείες της Βόρειας Μακεδονίας. Η αγορά είναι μικρή και ως εκ τούτου είναι πιο εύκολο να χαρτογραφηθεί και να μελετηθεί διεξοδικά πριν γίνει η πρώτη επαφή.

Κατ' αρχάς, συνιστάται στις ενδιαφερόμενες ελληνικές επιχειρήσεις η επικοινωνία με το Γραφείο ΟΕΥ- Σκοπίων, προκειμένου να συλλέξουν τις πρώτες βασικές πληροφορίες για την αγορά, ενδεχομένως και καταλόγους με στοιχεία επικοινωνίας δυνητικών εγχώριων συνεργατών.

Άλλες πηγές πληροφόρησης και άντλησης στοιχείων είναι οι ιστοσελίδες της εδώ Κεντρικής Τράπεζας, της Στατιστικής Υπηρεσίας και των παραγωγικών Υπουργείων, καθώς και των τοπικών Επιμελητήριων, των κλαδικών φορέων και των επιχειρήσεων, ανάλογα με το αντικείμενο του ενδιαφέροντος. Πολλές από αυτές διαθέτουν αναρτήσεις και στην αγγλική γλώσσα, γεγονός που διευκολύνει αρκετά την έρευνα (βλ. περισσότερα στο κεφάλαιο Ζ. Χρήσιμα στοιχεία επικοινωνίας).

Αφού συλλέξουν τα πρώτα στοιχεία, δόκιμο θα ήταν να προηγηθεί μια πρώτη επικοινωνία, κατά προτίμηση μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, εφ' όσον υπάρχει, ώστε ο δυνητικός εγχώριος συνεργάτης να ενημερωθεί για το προφίλ, τις προθέσεις και τις προσδοκίες της ενδιαφερόμενης ελληνικής εταιρείας.

Στη συνέχεια, σκόπιμο θα ήταν να πραγματοποιηθεί κατ' ιδίαν συνάντηση. Η χιλιομετρική απόσταση της εν λόγω αγοράς το επιτρέπει και μπορεί να συνδυασθεί με αφορμή κάποιο επιχειρηματικό γεγονός (κλαδική έκθεση, επιχειρηματική εκδήλωση, επιχειρηματική αποστολή κλπ). Επισημαίνεται ότι, ο μέσος επιχειρηματίας συνηθίζει να επισκέπτεται συχνά διάφορες εκθέσεις στην Ελλάδα και κυρίως στη Θεσσαλονίκη. Αυτό θα δημιουργήσει την αίσθηση εμπιστοσύνης και αμεσότητας, την οποία αναζητά ο εδώ επιχειρηματίας στη διαμόρφωση νέων συνεργασιών.

Οι εκπρόσωποι των εγχώριων επιχειρήσεων συνήθως μιλούν αγγλικά, εκτός από την τοπική γλώσσα και την αλβανική, που συναντάται πολύ συχνά στη χώρα, εξ' αιτίας της παρουσίας του αλβανικού στοιχείου. Εξ' άλλου, πρόσφατα η αλβανική γλώσσα καθιερώθηκε ως η δεύτερη επίσημη γλώσσα στη Βόρεια Μακεδονία. Σε μικρότερο ποσοστό ομιλούνται τα τουρκικά και τα βλάχικα, ενώ είναι κατανοητές από τους περισσότερους άλλες γλώσσες σλαβικής προέλευσης.

Σε περιοχές κοντά στα σύνορα, όπως π.χ. Γευγελή, Μοναστήρι κλπ, υπάρχουν άτομα που μιλούν ή καταλαβαίνουν την ελληνική γλώσσα. Ο αριθμός των ατόμων αυτών, καθώς και αυτών που επιθυμούν να μάθουν ελληνικά αυξάνεται σταδιακά. Αυτό οφείλεται στη βελτίωση των οδικών υποδομών που επιτρέπουν τη συχνότερη επαφή των δυο λαών, με συχνές εκατέρωθεν επισκέψεις για τουρισμό ή αγορές, είτε εξ' αιτίας της ύπαρξης σημαντικού αριθμού ελληνικών επιχειρήσεων στη χώρα, που δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης για τους ντόπιους.

Εν τούτοις, κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19, οι εκατέρωθεν επισκέψεις και οι δια ζώσης επαφές έχουν περιορισθεί σημαντικά και τη θέση τους έχουν πάρει η διαδικτυακή και ηλεκτρονική επικοινωνία. Επίσης, έχουν καθιερωθεί πρωτόκολλα για την ασφαλή διακίνηση εμπορευμάτων με φορτηγά και έχουν υιοθετηθεί μέτρα για την προστασία από τον κορωνοϊό στις κατά πρόσωπο επαφές, όπως η μάσκα και η τήρηση απόστασης 1-2 μέτρων.

B.3 Καταναλωτικά Πρότυπα

Σύμφωνα με έρευνα-δημοσκόπηση που διεξήχθη από την εταιρεία Nielsen το 2018, ο καταναλωτής στη Βόρεια Μακεδονία εκτιμά την ποικιλία σε προϊόντα ίδιας κατηγορίας, αλλά σε ανταγωνιστική τιμή, σε βάρος μάλιστα επιλογής προϊόντων Premium. Η ευαισθησία στις τιμές είναι πιο αισθητή στα τρόφιμα καθημερινής χρήσης, όπως ψωμί, φρέσκο κρέας και πουλερικά, ρύζι και αλεύρι. Εν τούτοις, παρατηρήθηκε μείωση στην αξιοποίηση ειδικών προσφορών ή εκπτώτικών κουπονιών, αλλά και στην επισκεψιμότητα σε καταστήματα μη συνήθους προτίμησης, λόγω προωθητικών ενεργειών.

Αναφορικά με τις κατηγορίες προϊόντων, το 2018 παρατηρήθηκε αύξηση σε κατανάλωση προϊόντων ιδιωτικής ετικέτας σε βάρος των επώνυμων, τόσο στην κατηγορία των χαρτικών προϊόντων - δηλαδή χαρτί κουζίνας και υγείας, χαρτοπετσέτες και χαρτομάντιλα όσο και στην κατηγορία τροφίμων μη καθημερινής χρήσεως (ρύζι, αλεύρι, ζυμαρικά), καθώς και στα γαλακτοκομικά προϊόντα.

Ο αριθμός των καταναλωτών που γνωρίζουν τις τιμές των προϊόντων και που αγοράζουν τακτικά παρέμεινε σχετικά σταθερός (57%) το 2018, σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Σε σταθερά επίπεδα παρέμεινε και η αγορά νωπών τροφίμων (33%).

Η έρευνα έδειξε ότι, σε είδη τροφίμων, ειδών παντοπωλείου και προσωπικής φροντίδας, ο αγοραστής δαπανά 10.233 δηνάρια (167 ευρώ) μηνιαίως.

Πάντως το 2018, οι καταναλωτές έδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την αγορά ειδών προσωπικής φροντίδας και καθαριστικών. Άλλωστε, το 64% του αγοραστικού κοινού ήταν γυναίκες, ηλικίας 35-49 ετών.

Αναφορικά με τη συχνότητα αγορών, οι εβδομαδιαίες αγορές αυξήθηκαν έναντι των αγορών κάθε δύο εβδομάδες και των μηνιαίων αγορών, ενώ η υψηλότερη συχνότητα επισκέψεων σημειώθηκε στα σούπερ μάρκετ, ακολουθούμενη από επισκέψεις στα παραδοσιακά παντοπωλεία.

Από την άλλη, σύμφωνα με στοιχεία της Κρατικής Στατιστικής Υπηρεσίας για το 2019, το μέσο νοικοκυριό στη Βόρεια Μακεδονία ξοδεύει σχεδόν το 60% του εισοδήματός του για τρόφιμα και υπηρεσίες κοινής ωφελείας. Ειδικότερα, το 2019 οι πολίτες δαπάνησαν το 43% του εισοδήματός τους για τρόφιμα, 4% για καπνά και οινοπνευματώδη ποτά, και σχεδόν το 11% για υπηρεσίες κοινής ωφελείας (ρεύμα, νερό, τηλέφωνο). Τούτο σημαίνει ότι πάνω από το ήμισυ του μηνιαίου εισοδήματος μιας οικογένειας δαπανάται μόνον για τρόφιμα και υπηρεσίες κοινής ωφελείας. Την ίδια στιγμή, το 5% δαπανάται για ρούχα και το 4,5% για την συντήρηση κατοικιών ή διαμερισμάτων, έπιπλα κλπ.

Εν τούτοις, παρατηρήθηκε αλλαγή της καταναλωτικής συμπεριφοράς εντός του τρέχοντος έτους ως προς τις εξόδους και την κατανάλωση τροφίμων και ποτών λόγω πανδημίας COVID-19 και των μέτρων που ακολούθησαν για τον περιορισμό της εξάπλωσης του κορωνοϊού (π.χ. περιορισμός λειτουργίας των εγκαταστάσεων εστίασης και τροφοδοσίας). Ως αποτέλεσμα, οι καταναλωτές στράφηκαν σε αγορές εξ αποστάσεως (delivery ή take away, ηλεκτρονικό εμπόριο).

Επιπροσθέτως, το ηλεκτρονικό εμπόριο αναπτύσσεται σταθερά στη Βόρεια Μακεδονία, μολονότι εξακολουθεί να είναι σχετικά χαμηλό, τόσο όσον αφορά στις εγχώριες εταιρείες όσο και στους καταναλωτές που κάνουν τις αγορές τους διαδικτυακά. Το 2019, η έκθεση της UNCTAD για τη μέτρηση του δείκτη B2C ηλεκτρονικού εμπορίου κατατάσσει τη Βόρεια Μακεδονία στη 51^η θέση σε σύνολο 152 χωρών (από την 48^η θέση που κατείχε την προηγούμενη χρονιά σε σύνολο 151 χωρών).

Σύμφωνα με ανακοίνωση της Ένωσης Ηλεκτρονικού Εμπορίου, τα στατιστικά στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας για συναλλαγές χωρίς μετρητά μέσω ψηφιακών πωλήσεων δείχνουν ότι οι πολίτες της Βόρειας Μακεδονίας δαπάνησαν 169,2 εκατ. ευρώ για ηλεκτρονικές αγορές το 2019, ήτοι αύξηση 26,5% σε σύγκριση με το 2018.

Σύμφωνα πάντα με τα ανωτέρω στοιχεία, κατά τη διάρκεια του 2019, πραγματοποιήθηκαν συνολικά 6.727.051 ηλεκτρονικές συναλλαγές στη χώρα και στο εξωτερικό, έναντι 5.435.385 ηλεκτρονικών συναλλαγών κατά τη διάρκεια του 2018, σημειώνοντας αύξηση 23,8%. Αύξηση καταγράφεται επίσης σε όρους αξίας, καθώς το 2019 η αξία των συναλλαγών που πραγματοποιήθηκαν σε ψηφιακές πωλήσεις στη χώρα και στο εξωτερικό ανήλθε στα 176 εκατ. ευρώ, ήτοι αύξηση 26,6% σε σύγκριση με το 2018.

Κατά την Ένωση Ηλεκτρονικού Εμπορίου (MECA), παρατηρείται μία αύξηση του e-commerce στη Βόρεια Μακεδονία, με αποτέλεσμα να καλύπτονται όλο και περισσότερο οι ανάγκες των διαδικτυακών πελατών της χώρας και να μειώνονται οι εκροές συναλλάγματος σε ξένους διαδικτυακούς εμπόρους. Σύμφωνα με τα στοιχεία, οι ενεργές ιστοσελίδες ηλεκτρονικού εμπορίου το 2019 ήταν 1.020, περιλαμβανομένων 149 νέων ηλεκτρονικών καταστημάτων, σε σχέση με πέρυσι.

Το συνολικό εισόδημα των διαδικτυακών λιανοπωλητών στη χώρα το 2019 ήταν 75,7 εκατ. ευρώ, λαμβάνοντας υπόψη τις ηλεκτρονικές συναλλαγές που πραγματοποιήθηκαν με εγχώριες κάρτες (68,83 εκατ. ευρώ) και τις ηλεκτρονικές συναλλαγές με ξένες κάρτες (6,85 εκατ. ευρώ).

Στο πλαίσιο αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρει το διαδικτυακό εμπόριο, και προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι δυσκολίες που δημιούργησε η πανδημία COVID-19 στην καθημερινότητα των πολιτών και το εμπόριο, ο πρώην Υπουργός Γεωργίας, Δασών και Υδάτινων Πόρων της Βόρειας Μακεδονίας, κ. Trajan Dimkovski, προέτρεψε τους αγρότες να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα και να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες του e-commerce, επισημαίνοντας την προστιθέμενη αξία από την ευρεία πρόσβαση των γεωργικών προϊόντων στις ξένες αγορές.

Τέλος, παρατηρώντας τις καταναλωτικές συνήθειες και τάσεις θα λέγαμε ότι, ο καταναλωτής γίνεται ολοένα πιο απαιτητικός μεν όσον αφορά στην ποιότητα και τη φήμη του προϊόντος, αλλά δεν αλλάζει εύκολα τις συνήθειές του, εάν δεν πεισθεί ότι το προϊόν συνδυάζει ποιότητα και καλή τιμή.

B.4 Βιομηχανική Ιδιοκτησία

Το Υπουργείο Ανάπτυξης της χώρας από τις 24.04.1992, ανέλαβε την προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Ο πρώτος εθνικός νόμος τέθηκε σε ισχύ στις 15.07.1993, ενώ στις 28.03.1994 τέθηκαν σε ισχύ οι εφαρμοστικοί κανονισμοί. Η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας έγινε μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας στις 23.07.1993 με την υποβολή δήλωσης αποδοχής διεθνών συμβάσεων και συμφωνιών που έχουν ήδη επικυρωθεί. Η συμμετοχή της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας σε αυτές τις Συμβάσεις και Συνθήκες χρονολογείται από το 08.09.1991, ημερομηνία ανεξαρτησίας της χώρας.

Αρχικά αρμόδιος φορέας ήταν το Γραφείο Προστασίας της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας, το οποίο ιδρύθηκε στις 01.12.1993, ως νομικό πρόσωπο εποπτευόμενο από το Υπουργείο Ανάπτυξης. Τον Ιούνιο του 2002, ένας νέος νόμος για τη βιομηχανική ιδιοκτησία, ο οποίος ετέθη σε ισχύ από την 01.01.2004, ευθυγραμμίζεται με τα διεθνή πρότυπα και τις θεμελιώδεις αρχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (TRIPS) και τον κανονισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τροποποίηση τον Μάρτιο του 2004, το καθεστώς και το όνομα του ιδρύματος άλλαξε σε Κρατικό Γραφείο Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας, το οποίο λειτουργεί ως προς τη διοικητική οργάνωσή του με καθεστώς ανεξάρτητου κρατικού φορέα, σύμφωνα με τις σχετικές κείμενες διατάξεις του νόμου και των κανονισμών που εγκρίθηκαν. Ο νόμος τροποποιήθηκε εκ νέου τον Μάρτιο του 2006, προκειμένου να προσαρμοσθεί περαιτέρω με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, με ενισχυμένα μέτρα για την προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

Το 2009 τέθηκε σε ισχύ ο νόμος που ρυθμίζει την απόκτηση, την άσκηση και την προστασία των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας (No. 07-1006/1/12.2.2009), ο οποίος τροποποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2020 αναφορικά με τα προβλεπόμενα κόστη ένδικης διαδικασίας για την προστασία των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας (No. 08-1105/1/04.02.2020).

Περαιτέρω στοιχεία μπορείτε να αρυσθείτε από τον ιστότοπο του εν λόγω φορέα:

http://www.ippo.gov.mk/EN/Index_en.aspx

Γ. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΔΑΣΜΟΛΟΓΗΣΗ

Γ.1 Συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολογίας

Ο κατάλογος των χωρών με τις οποίες η Βόρεια Μακεδονία έχει συνάψει Συμφωνία αποφυγής διπλής φορολογίας βρίσκεται στον ακόλουθο σύνδεσμο :

<http://www.ujp.gov.mk/en/plakjanje/category/137>.

Με την Ελλάδα δεν υπάρχει εισέτι Συμφωνία Αποφυγής Διπλής Φορολογίας, εν τούτοις οι δύο χώρες βρίσκονται σε συζητήσεις για σύναψη ανωτέρω συμφωνίας.

Περαιτέρω, σημειώνεται ότι, στις 29 Ιανουαρίου 2020, η Βόρεια Μακεδονία υπέγραψε την πολυμερή σύμβαση για την εφαρμογή μέτρων που σχετίζονται με την πρόληψη της διάβρωσης της φορολογικής βάσης και της μετατόπισης των κερδών (BEPS), κατά την έναρξη της 8^{ης} συνεδρίασης του Πλαισίου του ΟΟΣΑ/G20 στο Παρίσι. Το πρόγραμμα OECD / G20 BEPS παρέχει λύσεις στις Κυβερνήσεις για την επικαιροποίηση των διμερών φορολογικών συνθηκών και τη μείωση των ευκαιριών για φοροαποφυγή από πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η σύμβαση τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2019 και τώρα ισχύει για 292 φορολογικές συνθήκες. Το κείμενο της σύμβασης, η αιτιολογική έκθεση και βασικές πληροφορίες, είναι διαθέσιμα στο <http://oe.cd/mli>.

Γ.2 Φορολογία Φυσικών προσώπων

Ως φορολογούμενος ορίζεται κάθε ιδιώτης-κάτοικος Βόρειας Μακεδονίας ο οποίος φορολογείται επί του συνολικού εισοδήματός του, τόσο από δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας, όσο και στο εξωτερικό. Επίσης, ο φορολογούμενος θεωρείται στο εξωτερικό μη κάτοικος αναφορικά με το εισόδημα προέλευσης Βορείου Μακεδονίας. Ένα πρόσωπο θεωρείται φορολογικός κάτοικος της Βορείου Μακεδονίας εάν διαμένει συνεχώς ή κατά διαστήματα στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας, για 183 ημέρες ή περισσότερο εντός οποιασδήποτε περιόδου 12 μηνών.

Η φορολόγηση των εισοδημάτων των φυσικών προσώπων στη Βόρεια Μακεδονία βασίζεται στο καθεστώς διαμονής τους. Οι κάτοικοι της Βορείου Μακεδονίας φορολογούνται στο συνολικό εισόδημά τους, περιλαμβανομένου του εισοδήματος που προκύπτει από δραστηριότητες στο εξωτερικό.

Οι μη κάτοικοι φορολογούνται για το εισόδημά τους που προέρχεται από τη δραστηριοποίησή τους ενός της Βορείου Μακεδονίας.

Βάσει του τελευταίου νόμου περί φορολογίας (βλ. Ν. 275/ 27.12.2019, στην τοπική γλώσσα στον σύνδεσμο:

http://www.ujp.gov.mk/files/attachment/0000/1132/ZAKON_ZA_DANOKOT_NA_LICEN_DOH_OD_-_SI_vesnik_na_RM_br_241_od_26_12_2018_i_275_od_27_12_2019.pdf), ορισμένα είδη εισοδήματος υπόκεινται σε προοδευτική φορολόγηση 10% και 18%, ενώ άλλα είδη εισοδήματος υπόκεινται στον κατ ' αποκοπήν φορολογικό συντελεστή 15%. Βλ. σχετικά ακόλουθο πίνακα:

Είδος φόρου	Ετήσιο εισόδημα	Φορολογικός συντελεστής
<ul style="list-style-type: none">Εισόδημα από απασχόλησηΕισόδημα από αυτοαπασχόλησηΈσοδα από πνευματικά ή και συγγενικά δικαιώματαΈσοδα από την πώληση ιδίων γεωργικών προϊόντων	Ετήσιο ακαθάριστο εισόδημα μέχρι 1.080.000 δηνάρια	10%
	Ετήσιο ακαθάριστο εισόδημα πάνω από 1.080.000 δηνάρια	18% για το τμήμα του εισοδήματος που υπερβαίνει τα 1.080.000 δηνάρια
<ul style="list-style-type: none">Έσοδα από δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίαςΈσοδα από εκμίσθωση ή υπομίσθωση κινητής και ακίνητης περιουσίαςΈσοδα κεφαλαίωνΚέρδη κεφαλαίων *Κέρδη από τυχερά παιχνίδιαΈσοδα από ασφάλειεςΆλλα έσοδα	Ανεξάρτητα από το ποσό του πραγματοποιημένου εισοδήματος (εκτός από τα κέρδη από την πώληση τίτλων και τόκων σε καταθέσεις ταμειυτηρίου *).	15%
<ul style="list-style-type: none">Εισοδήματα των οποίων η καταγωγή δεν μπορεί να αποδειχθεί	Η διαφορά μεταξύ της αξίας του ακινήτου και του αποδεδειγμένου ποσού των κεφαλαίων για την κτήση του	70%

* Για τα έσοδα από υπεραξίες που πραγματοποιούνται από την πώληση κινητών αξιών και μετοχών που εκδίδονται από επενδυτικό ταμείο, ο φόρος καταβάλλεται με συντελεστή 15% εάν ο κάτοχος τις έχει για ένα έτος και με συντελεστή 10% εάν τις έχει από 1 έως 10 χρόνια.

Για τα έσοδα κεφαλαίων από τόκους προθεσμιακών καταθέσεων, ο φόρος καταβάλλεται με ενιαίο συντελεστή 10%.

Τα κεφαλαιουχικά κέρδη που πραγματοποιούνται από την πώληση κινητών αξιών και μετοχών που εκδίδονται από επενδυτικό ταμείο δεν φορολογούνται με φόρο εισοδήματος έως τις 31 Δεκεμβρίου 2022.

Οι τόκοι στις προθεσμιακές καταθέσεις εξαιρούνται από την καταβολή φόρου εισοδήματος έως τις 31 Δεκεμβρίου 2022.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Την 1^η Νοεμβρίου 2019, η τότε Υπουργός Οικονομικών, κα Nina Angelovska, είχε ανακοινώσει ότι, η πλήρης εφαρμογή του προοδευτικού φόρου προσωπικού εισοδήματος, αναβάλλεται για 36 μήνες. Κατά την περίοδο αυτή, το εισόδημα από την εργασία, το εισόδημα από την αυτοαπασχόληση, το εισόδημα από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα, καθώς και τα έσοδα από την πώληση ιδίων γεωργικών προϊόντων θα φορολογούνται με ποσοστό 10%.

Το ποσοστό του 15%, σύμφωνα με ανωτέρω ανακοίνωση, ετέθη επίσης σε αναβολή, το οποίο σημαίνει ότι το ποσοστό του 10% θα ισχύει και για τη φορολόγηση των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας, των εκμισθώσεων και των υπομισθώσεων, των ιδίων κεφαλαίων, των υπεραξιών, των ασφαλίσεων και άλλων εισοδημάτων.

Γ.3 Φορολόγηση Επιχειρήσεων

Είδος φόρου	Φορολογούμενος	Φορολογικός συντελεστής
Φόρος Εισοδήματος Εταιρειών	Ο φόρος εισοδήματος εταιρειών καταβάλλεται από νομικά πρόσωπα/εταιρείες που ιδρύονται στη Βόρεια Μακεδονία υπό καθεστώς μόνιμου κατοίκου τόσο επί του κέρδους που προκύπτει από τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας όσο και από τα εισοδήματα που παράγονται στο εξωτερικό. Μια νομική οντότητα θεωρείται κάτοικος εάν έχει εγγραφεί σύμφωνα με το εταιρικό δίκαιο ή εάν έχει έδρα στην επικράτεια της Βόρειας Μακεδονίας. Αντιθέτως, τα νομικά πρόσωπα/εταιρείες που ιδρύονται στη Βόρεια Μακεδονία υπό καθεστώς μη μόνιμου κατοίκου φορολογούνται μόνο για το κέρδος που παράγουν από την επιχειρηματική δραστηριότητα στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας.	10%

Γ.4 Ειδικότεροι φόροι

Είδος φόρου	Φορολογούμενος	Φορολογικός συντελεστής
Φόρος Προστιθέμενης Αξίας	Η φορολογούμενη εταιρεία είναι νομικό πρόσωπο ή ιδιώτης που ασκεί επιχειρηματικές δραστηριότητες στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας. Οι φορολογούμενοι υποχρεούνται να εγγραφούν για ΦΠΑ σε περίπτωση που: <ul style="list-style-type: none"> - οι συνολικές φορολογητέες πωλήσεις κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους υπερβαίνουν τα 2.000.000 δηνάρια, ή - οι προβλεπόμενες φορολογητέες πωλήσεις στην αρχή της επιχειρηματικής δραστηριότητας, ή κατά τη διάρκεια του έτους, υπερβαίνουν τα 2.000.000 δηνάρια. Οι μικρές επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν εάν θα εγγραφούν ως φορολογούμενοι ΦΠΑ στην αρχή κάθε ημερολογιακού έτους. Εάν αποφασίσουν να παραμείνουν εκτός του συστήματος ΦΠΑ, φορολογούνται ως τελικοί καταναλωτές και δεν έχουν δικαίωμα επιστροφής ΦΠΑ. 	18% γενικός συντελεστής ΦΠΑ 5% προτιμησιακός συντελεστής ΦΠΑ
Φόρος ακίνητης περιουσίας	Υποκείμενο φόρου είναι νομική οντότητα ή ιδιώτης που είναι ιδιοκτήτης ακινήτου.	Αναλογικά 0,10% - 0,20%
Φόρος Κληρονομιάς και Δώρου	Υποκείμενο φόρου είναι ιδιώτης ή νομική οντότητα-κάτοικος Βόρειας Μακεδονίας, που κληρονομεί φορολογητέα περιουσία ή λαμβάνει περιουσιακά στοιχεία ως δώρο στη χώρα ή στο εξωτερικό. Ο εν λόγω φορολογούμενος θεωρείται επίσης μη κάτοικος στο εξωτερικό για ακίνητη και κινητή περιουσία που κληρονομεί ή λαμβάνει ως δώρο στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας.	2%-3% Ανιόντες εξ αίματος δεύτερου βαθμού 4%-5% Άλλοι βαθμοί
Φόρος επί των Πωλήσεων Ακίνητης Περιουσίας	Νομική οντότητα και ιδιώτης-πωλητής ακινήτων, και κατ' εξαίρεση, φορολογούμενος επί του φόρου ακινήτων μπορεί να είναι νομική οντότητα και ιδιώτης αγοραστής ακίνητης περιουσίας, εάν στο συμβόλαιο συμφωνείται ο αγοραστής να καταβάλει το φόρο.	2% - 4%

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών Βόρειας Μακεδονίας

Φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ)

Ο ΦΠΑ υπολογίζεται και αποδίδεται σε όλες τις φάσεις παραγωγής και εμπορίου, σε ολόκληρο τον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, με την επιφύλαξη νομικών εξαιρέσεων. Έχει καθορισθεί σε 18% γενικώς, αλλά εφαρμόζεται προτιμησιακό ποσοστό 5% στην αγορά των ακόλουθων αγαθών:

- τρόφιμα -ζωοτροφές και ζώντα ζώα -φάρμακα -φαρμακευτικές και ιατρικές συσκευές -ιατρικός εξοπλισμός και άλλες συσκευές που αφορούν αποκλειστικά στη χρήση από άτομα με ειδικές ανάγκες -σπόροι και φυτευτικό υλικό -λιπάσματα -αγροτικά μηχανήματα -φύλλα πλαστικού για αγροτικές χρήσεις	-ακατέργαστα βρώσιμα έλαια -μηχανήματα και λογισμικό για την αυτόματη επεξεργασία δεδομένων και οι μονάδες τους (ηλεκτρονικοί υπολογιστές) -εκδόσεις (με ορισμένες εξαιρέσεις) -βρεφικά προϊόντα και σχολικά είδη -ηλιακοί θερμοσίφωνες -μεταφορές προσώπων -νερό από το δημόσιο σύστημα ύδρευσης -υπηρεσίες δημοσίας καθαριότητας -διανυκτερεύσεις σε τουριστικά καταλύματα -πέλλετ/ καυστήρες πέλλετ
---	---

α) Υποκείμενο του ΦΠΑ

Σε ΦΠΑ υπόκειται ο κύκλος εργασιών των αγαθών και των υπηρεσιών, όπως διαμορφώνεται από τον φορολογούμενο κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής του δραστηριότητας ή κατά την εισαγωγή προϊόντων. Φορολογείται κάθε πρόσωπο, το οποίο, μόνιμα ή προσωρινά, διενεργεί επιχειρηματική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από τους στόχους και τα αποτελέσματα αυτής της δραστηριότητας.

β) Φορολογική βάση:

Φορολογική βάση θεωρείται το συνολικό ποσό της αμοιβής που εισπράττεται ή που πρέπει να εισπραχθεί για τον κύκλο εργασιών, στον οποίο ο φόρος προστιθέμενης αξίας δεν συμπεριλαμβάνεται. Φορολογική βάση για την εισαγωγή των εμπορευμάτων θεωρείται η αξία των εισαγόμενων αγαθών, η οποία καθορίζεται βάσει των τελωνειακών εγγράφων.

γ) Εγγραφή στο ΦΠΑ:

Όλοι οι φορολογούμενοι που έχουν διενεργήσει συνολικό κύκλο εργασιών 2.000.000 δηναρίων (32.520 ευρώ περίπου) στο προηγούμενο ημερολογιακό έτος ή που προβλέπουν κύκλο εργασιών υψηλότερο από το ποσό αυτό, είναι υποχρεωμένοι να καταχωρηθούν ως φορολογούμενοι ΦΠΑ. Τα πρόσωπα / κάτοικοι της Βόρειας Μακεδονίας, τα οποία δεν υποχρεούνται να καταχωρηθούν ως πληρωτές ΦΠΑ, δεν υποχρεούνται να δηλώσουν ΦΠΑ για τον κύκλο εργασιών των αγαθών-υπηρεσιών που διενήργησαν και επομένως δεν υποχρεούνται να δηλώσουν ΦΠΑ σε τιμολόγια χωριστά.

Φορολογικές ελαφρύνσεις: Μείωση φόρου και φορολογικής βάσης

- ✓ Η φορολογική βάση του φορολογούμενου μειώνεται για τις επενδύσεις που πραγματοποιούνται σε ενσώματα πάγια (ακίνητα, εγκαταστάσεις και εξοπλισμό) και άυλα περιουσιακά στοιχεία (λογισμικό υπολογιστή και διπλώματα ευρεσιτεχνίας), καθώς και για επεκτάσεις της δραστηριότητάς του, στο ποσοστό του 30% των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν. Η μείωση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 50% της καθορισμένης φορολογικής βάσης για την ίδια φορολογική περίοδο. Οι μειώσεις δεν ισχύουν όταν τα κεφάλαια επενδύονται σε υλικά και άυλα περιουσιακά στοιχεία (επιβατικά αυτοκίνητα, έπιπλα, τάπητες, οπτικοακουστικό εξοπλισμό, λευκά είδη, έργα τέχνης και άλλων εφαρμοσμένων τεχνών, πολύτιμα και διακοσμητικά αντικείμενα εξοπλισμού των γραφείων).
- ✓ Μείωση φόρου στο 80% για τα έσοδα από πώληση ιδίων γεωργικών προϊόντων.
- ✓ Μείωση του φόρου εισοδήματος στο 10% για την ενοικίαση μη επιπλωμένων κατοικιών και επαγγελματικών χώρων.
- ✓ Μείωση του φόρου εισοδήματος στο 15% για την ενοικίαση επιπλωμένων κατοικιών και επαγγελματικών χώρων.
- ✓ Η φορολογική βάση του φορολογούμενου μειώνεται κατά το ποσό των επενδεδυμένων κεφαλαίων για σκοπούς προστασίας περιβάλλοντος (π.χ. εισόδημα από την πώληση χρησίμων στερεών αποβλήτων). Η μείωση φθάνει μέχρι και 50%.
- ✓ Κατά τον προσδιορισμό του εισοδήματος από δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας, αναγνωρίζονται τυποποιημένες δαπάνες ύψους 10%.
- ✓ Ο φορολογούμενος που υποχρεούται να χρησιμοποιήσει εξοπλισμό φορολογικού συστήματος (δηλ. συσκευές και ενσωματωμένα συστήματα αυτόματης διαχείρισης), απολαμβάνει του δικαιώματος μειωμένης φορολογίας για αγορές έως και 10 συσκευών, επί του ποσού της αξίας τους.
- ✓ Για τον φορολογούμενο - κάτοικο της Βόρειας Μακεδονίας που έχει καταβάλει φόρο επί του κέρδους που πραγματοποιείται όταν εργάζεται στο εξωτερικό, ο φόρος επί των δεδουλευμένων στη χώρα μειώνεται για το ποσό του φόρου κέρδους που καταβάλλεται στο εξωτερικό και μέχρι το ποσό του φόρου που ελήφθη με εφαρμογή του φορολογικού συντελεστή 10%.
- ✓ Ο φορολογούμενος που παράγει εισόδημα στο εξωτερικό, υποβάλλει κατάλληλες αποδείξεις για τον καταβληθέντα ή παρακρατούμενο φόρο από την αρμόδια φορολογική αρχή του αλλοδαπού κράτους.
- ✓ Ο φορολογούμενος που καταβάλλει φόρο για ποσό που περιλαμβάνεται στο φορολογητέο εισόδημα αλλά έχει διατεθεί ως δωρεά σε αθλητικές οντότητες (εθνικές αθλητικές ομοσπονδίες, αθλητικά σωματεία, άλλα νομικά ή φυσικά πρόσωπα που ασκούν αθλητική δραστηριότητα), απολαμβάνει του δικαιώματος μειωμένης φορολογίας.

Περαιτέρω, σημειώνεται ότι, στο πλαίσιο εφαρμογής μέτρων από την Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης (COVID-19), η Κυβέρνηση ενέκρινε διάταγμα περί τροποποίησης του νόμου σχετικά με την επιστροφή μέρους του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) σε φυσικά πρόσωπα, στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Ειδικότερα, ο εν λόγω νόμος προέβλεπε δυνατότητα επιστροφής 15% του ΦΠΑ για την αγορά προϊόντων, ενώ, σύμφωνα με τις νέες διατάξεις, οι πολίτες που αγοράζουν εγχώρια προϊόντα θα λαμβάνουν πλέον επιστροφή ΦΠΑ 20%.

Από την άλλη, η επιστροφή του ΦΠΑ περιορίζεται στο 10% για την αγορά ξένων προϊόντων, έναντι του μέχρι πρότινος ισχύοντος 15%. Το μέτρο υιοθετήθηκε προς ενθάρρυνση της εγχώριας οικονομίας, μέσω της ενίσχυσης της κατανάλωσης εγχώριων προϊόντων και υπηρεσιών και εμμέσως της αγοράς εργασίας.

Φορολογικές απαλλαγές

- ✓ Ο φορολογούμενος που έχει καταβάλει φόρο σε ξένη χώρα για κέρδος που πραγματοποιήθηκε από εργασία του στο εξωτερικό, απολαμβάνει δικαίωμα μειωμένης φορολογίας στη Βόρεια Μακεδονία, εφ' όσον υπάρχει μεταξύ των δύο χωρών συμφωνία αποφυγής διπλής φορολογίας.
- ✓ Ο «δικαιούχος» χρήσης ελεύθερης οικονομικής ζώνης για βιομηχανικές επενδύσεις απαλλάσσεται από φορολόγηση επί των κερδών για δέκα έτη, εάν εντός δύο ετών από το έτος της λήψης της σχετικής άδειας αρχίσει να εργάζεται ή να ασκεί τη δραστηριότητα στη ζώνη, υπό συνθήκες που καθορίζονται από τον νόμο.
- ✓ Ο φορολογούμενος (φυσικό ή νομικό πρόσωπο) που ξεκινά για πρώτη φορά αυτοαπασχόληση, απαλλάσσεται για περίοδο τριών ετών (σύμφωνα με τον Νόμο περί απασχόλησης).
- ✓ Ο φόρος εισοδήματος για τα κέρδη από τυχερά παιχνίδια δεν καταβάλλεται, εάν η ατομική πληρωμή των κερδών δεν υπερβαίνει το ποσό των 5.000 δηναρίων.
- ✓ Ο «δικαιούχος» χρήσης ελεύθερης οικονομικής ζώνης απαλλάσσεται από την καταβολή φόρου προσωπικού εισοδήματος βάσει μισθών υπαλλήλων για περίοδο 10 ετών, από την έναρξη της δραστηριότητας στη ζώνη, δηλαδή από τον πρώτο μήνα κατά τον οποίο ο χρήστης θα πληρώσει μισθό, ανεξάρτητα από τον αριθμό των εργαζομένων.
- ✓ Ο «δικαιούχος» χρήσης ελεύθερης οικονομικής ζώνης απαλλάσσεται από τον ΦΠΑ για τον κύκλο εργασιών αγαθών και υπηρεσιών στη TIDZ (εκτός από τον κύκλο εργασιών που προορίζεται για τελική κατανάλωση) και για την εισαγωγή αγαθών στο TIDZ (υπό την προϋπόθεση ότι τα αγαθά δεν προορίζονται για τελική κατανάλωση).

Κεφαλαιουχικά κέρδη και ζημιές εταιρειών

Τα κεφαλαιουχικά κέρδη που πραγματοποιούνται από την πώληση τίτλων, εξοπλισμού και ακίνητης περιουσίας συμπεριλαμβάνονται στη φορολογική βάση έως και 70%. Τα κεφαλαιουχικά κέρδη που πραγματοποιούνται από την πώληση τίτλων δεν φορολογούνται, με στόχο την ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς της Βόρειας Μακεδονίας. Επιτρέπεται η μεταφορά ζημιών μέχρι τριών ετών, που μπορούν να αντισταθμισθούν από κέρδη της εταιρείας.

Φορολογία επί των κερδών

α) Υποκείμενο φόρου:

Υποκείμενο φόρου είναι νομική οντότητα – κάτοικος Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας που αποκτά κέρδος εκτελώντας δραστηριότητα στη χώρα και στο εξωτερικό. Ως κάτοικος θεωρείται όποιος είναι εγκατεστημένος ή έχει έδρα στο έδαφος της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας. Φορολογούνται επίσης και τα νομικά πρόσωπα με έδρα εκτός Βόρειας Μακεδονίας, για κέρδη που πραγματοποιούνται μέσω των δραστηριοτήτων τους στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας.

β) Φορολογική βάση:

Η φορολογική βάση για τον υπολογισμό του φόρου εισοδήματος εταιρειών είναι το φορολογητέο κέρδος που εκτιμάται από το λογιστικό ακαθάριστο κέρδος που πραγματοποιήθηκε, σύμφωνα με τους λογιστικούς κανονισμούς και τα πρότυπα (ως η διαφορά μεταξύ των συνολικών εσόδων και των συνολικών δαπανών), που αυξήθηκε για τις μη αναγνωρίσιμες δαπάνες.

(Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών Βόρειας Μακεδονίας, Γραφείο Δημοσίων Εσόδων)

Γ.5. Δασμοί - Δασμολόγιο

Όπως αναφέρθηκε και στο Κεφάλαιο Β.1.5 στα προϊόντα από τα κράτη μέλη ΕΕ και ΕΦΤΑ δεν επιβάλλονται δασμοί, με την εξαίρεση ορισμένων γεωργικών προϊόντων και τροφίμων. Οι υψηλότερες δασμολογικές επιβαρύνσεις και ποσοστώσεις επιβάλλονται με σκοπό την προστασία της τοπικής παραγωγής. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, οι δασμοί για εισαγωγές, εκτός ποσόστωσης, κυμαίνονται για φρούτα και λαχανικά από 25% έως 50% και για το κρασί από 45% έως 50%, ενώ για το ρύζι ο δασμός ανέρχεται σε 35%.

Περισσότερες πληροφορίες για το ύψος του δασμού, του ΦΠΑ και του Ειδικού Φόρου Κατανάλωσης ανά προϊόν μπορούν να αντληθούν από τον ακόλουθο σύνδεσμο της εδώ Τελωνιακής Υπηρεσίας:

<http://www.customs.gov.mk/index.php/en/biznis-zaednica-mk-2/presmetka-na-davacki-en/558-tarifa-en>

Εκτός των δασμών, ορισμένα εμπορεύματα, τα οποία εισάγονται στη Βόρεια Μακεδονία, επιβαρύνονται με ειδικό φόρο κατανάλωσης (akciza). Τα εμπορεύματα αυτά είναι το αλκοόλ και τα αλκοολούχα ποτά, ο καπνός και τα προϊόντα αυτού, τα ορυκτέλαια (καύσιμα), η ηλεκτρική ενέργεια και τα οχήματα (βλ. Ν. 08-3112/1/27.5.2019). Ο φόρος κατανάλωσης μπορεί να οριστεί ως ποσοστό ή ως απόλυτο ποσό ανά μονάδα μέτρησης ή ως συνδυασμός των δύο.

Περαιτέρω, στις 27 Οκτωβρίου 2020, η Κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας αποφάσισε τη μείωση, για περίοδο ενός έτους (από την 1η Νοεμβρίου 2020 και μέχρι την 31η Οκτωβρίου 2021), των εισαγωγικών δασμών - δασμολογικών συντελεστών ορισμένων προϊόντων που αφορούν σε πρώτες ύλες (όπως εξαρτήματα και τμήματα/μέρη) που απαιτούνται αφενός για την παραγωγή τεχνολογικά προηγμένων προϊόντων και αφετέρου για την παραγωγή προϊόντων από χοιρινό κρέας. Εν προκειμένω, σημειώνονται οι αντιδράσεις ξένων επενδυτών για την επιβολή τελωνειακών δασμών σε 12 κατηγορίες προϊόντων, που χρησιμοποιούνται για την εγχώρια παραγωγή άλλων προϊόντων, οι οποίοι άσκησαν έντονη πίεση στην Κυβέρνηση, πριν τις τελευταίες βουλευτικές εκλογές (Ιούλιος 2020), ώστε να βρεθεί λύση με τους υψηλούς δασμούς στα εν λόγω προϊόντα. Πρόκειται κυρίως για προϊόντα των Κεφαλαίων 84 και 85 της Συνδυασμένης Ονοματολογίας, που αφορά, ως επί τω πλείστον, σε πρώτες ύλες για την αυτοκινητοβιομηχανία. Τους τελευταίους μήνες, οι εν λόγω δασμοί διαμορφώθηκαν από 3,5% έως 7,5% ενώ προβλεπόταν και περαιτέρω αύξηση από 10% έως 15% από 1η Ιουλίου τ.ε. Συγκριτικά, οι δασμοί για αυτά τα 12 προϊόντα στην ΕΕ ανέρχονται από 0% έως 3,7%.

Οι ξένες επιχειρήσεις πίεζαν για τη μείωση των εισαγωγικών δασμών στο επίπεδο εκείνων της ΕΕ. Βασικό επιχειρήματά τους ήταν ότι οι εν λόγω υψηλοί δασμοί καθιστούν τη Βόρεια Μακεδονία λιγότερο ανταγωνιστική ως επενδυτικό προορισμό, σε σύγκριση με τα κράτη μέλη της ΕΕ και τις χώρες της περιοχής, και τα προϊόντα της Βόρειας Μακεδονίας επίσης λιγότερο ανταγωνιστικά, ενώ δεν υπάρχουν εγχώριες εταιρείες οι οποίες να κατασκευάζουν τις απαραίτητες πρώτες ύλες για την παραγωγή προϊόντων που προορίζονται για εξαγωγή στις αγορές της ΕΕ, καθώς και της Κίνας, της Ιαπωνίας και άλλων χωρών της Άπω Ανατολής.

Γ.6 Τεχνολογικές και Βιομηχανικές Αναπτυξιακές Ζώνες (TBAZ)

Στη Βόρεια Μακεδονία λειτουργούν ή είναι υπό ίδρυση οι ακόλουθες Τεχνολογικές και Βιομηχανικές Αναπτυξιακές Ζώνες (TBAZ): Skorje 1 (στην περιοχή του Bunaradzik), Skorje 2 (σε περιοχή βορείως των Σκοπίων), Skorje 3 (10 χλμ. εκτός Σκοπίων), Tetono, Štip, Prilep, Radovis, Berono, Delcevo, Rankovce, Vinica, Γευγελή, Struga, Strumica και Kicevo.

Σύμφωνα με την Υπηρεσία Τεχνολογικών και Βιομηχανικών Αναπτυξιακών Ζωνών της Βόρειας Μακεδονίας, τα προσφερόμενα κίνητρα στους επενδυτές εντός των εν λόγω ζωνών είναι τα ακόλουθα:

Σύγκριση φορολογικών κινήτρων εντός και εκτός των Ζωνών (TBAZ)

Φορολογικές απαλλαγές:

Είδος φόρου	Φόρος εκτός Ζώνης	Φόρος εντός Ζώνης
ΦΠΑ	18% (5% στις προαναφερθείσες περιπτώσεις)	0%
Ειδικός Φόρος Κατανάλωσης	5% - 62%	0%
Εταιρικός φόρος	10%	0% έως 10 έτη
Φόρος εισοδήματος	10%	0% έως 10 έτη

Τελωνειακές απαλλαγές:

Προϊόντα	Δασμοί εκτός Ζώνης	Δασμοί εντός Ζώνης
Εξοπλισμός, μηχανήματα και ανταλλακτικά	5% - 20%	0%
Απαλλαγή από τελωνειακούς δασμούς για παραγωγή που προορίζεται για εξαγωγή.		

Πηγή: Υπηρεσία Τεχνολογικών και Βιομηχανικών Αναπτυξιακών Ζωνών

Άλλες παροχές:

- ✓ Ελεύθερη πρόσβαση στις υπάρχουσες υποδομές (φυσικό αέριο, ηλεκτρισμός, ύδρευση και αποχέτευση).
- ✓ Εύκολη πρόσβαση στο κύριο οδικό δίκτυο
- ✓ Τα οικόπεδα εντός των βιομηχανικών ζωνών διατίθενται προς μακροχρόνια μίσθωση για περίοδο έως και 99 ετών, σε μειωμένες τιμές.

- ✓ Οι επενδυτές δικαιούνται 10ετή φορολογική απαλλαγή για τα εταιρικά κέρδη και το προσωπικό εισόδημα. Οι επενδυτές απαλλάσσονται από την καταβολή του φόρου προστιθέμενης αξίας για τις εισαγωγές και το εμπόριο αγαθών. Επιπλέον, οι επενδυτές απαλλάσσονται από την καταβολή τελωνειακών δασμών για εξοπλισμό, μηχανήματα και ανταλλακτικά.
- ✓ Απαλλαγή από την καταβολή φόρων κοινής ωφέλειας στον τοπικό Δήμο και τελών για τις άδειες οικοδομής.
- ✓ Επιστροφή του 10% των επενδυτικών δαπανών σε νέες μηχανές και εξοπλισμό, ή επενδύσεις σε κτίρια και γη, μέχρι το ποσό του 1 εκατ. ευρώ κατά τη διάρκεια μιας περιόδου 5 ετών.
- ✓ Εντός των TBAZ δεν επιτρέπεται να εγκατασταθούν εγχώριες εταιρείες, καθώς και επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε τομείς που προκαλούν εσωτερικό ανταγωνισμό (επί παραδείγματι κλωστοϋφαντουργίες). Κυρίως αδειοδοτούνται εταιρείες, των οποίων η παραγωγή προορίζεται για εξαγωγή (λ.χ. ανταλλακτικά αυτοκινήτων).

Θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι υπάρχει διάκριση των λεγόμενων βιομηχανικών ζωνών της Βόρειας Μακεδονίας σε δύο κατηγορίες:

- ✓ Τις επίσημες TBAZ, οι οποίες ιδρύονται κατόπιν αποφάσεως της Κυβέρνησης, προσφέρουν σημαντικά πλεονεκτήματα και λειτουργούν αυστηρά στο πλαίσιο των διεθνών προδιαγραφών ως ελεύθερες ζώνες.
- ✓ Τις βιομηχανικές ζώνες, τις οποίες ιδρύουν και λειτουργούν κάποιοι δήμοι της χώρας, όπως λ.χ. ο δήμος του Μοναστηρίου (Bitola), οι οποίες ωστόσο δεν προσφέρουν κίνητρα φορολογικού χαρακτήρα, αλλά αποτελούν απλώς χώρο εκτός πόλεων, όπου συγκεντρώνεται η βιομηχανική δραστηριότητα.

Αναφορικά με τις Τεχνολογικές και Βιομηχανικές Αναπτυξιακές Ζώνες (TBAZ) σημειώνεται ότι, δεν υπάρχουν έτοιμες εγκαταστάσεις που να μπορούν να διατεθούν (αγοραστούν ή ενοικιαστούν) σε επενδυτές. Αντιθέτως, διατίθενται οικοπέδα (γη), τα οποία ενοικιάζονται υπό ευνοϊκούς όρους, από την Υπηρεσία Τεχνολογικών και Βιομηχανικών Αναπτυξιακών Ζωνών της Βόρειας Μακεδονίας. Υπάρχουν δύο επιλογές για την ενοικίαση και κατασκευή εγκαταστάσεων:

- Ο ενδιαφερόμενος επενδυτής αναθέτει σε κατασκευαστική εταιρεία να χτίσει την εγκατάσταση αναλαμβάνοντας το κόστος της κατασκευής, παράλληλα με το κόστος ενοικίου για τη γη. Στην περίπτωση αυτή, το μίσθιο για τη γη (ύψους 0,1 ευρώ/ τ.μ. ετησίως) καταβάλλεται στην TBAZ. Η άδεια κατασκευής παρέχεται από την TBAZ, αφού ο επενδυτής έχει υπογράψει τη σύμβαση ενοικίασης του οικοπέδου.
- Ο ενδιαφερόμενος επενδυτής αναθέτει σε κατασκευαστική εταιρεία να χτίσει την εγκατάσταση με τη συμφωνία η κατασκευαστική εταιρεία να αναλάβει το κόστος κατασκευής. Στην περίπτωση αυτή, η κατασκευαστική εταιρεία συνάπτει σύμβαση μίσθωσης γης με την TBAZ, ενώ ο επενδυτής καταβάλλει μίσθιο μόνον στην κατασκευαστική εταιρεία, το οποίο συμφωνείται και ορίζεται στο μεταξύ τους συμβόλαιο.
- Σε κάθε περίπτωση η κατασκευαστική εταιρεία πρέπει να διαθέτει ειδική άδεια («Α»).

Για περισσότερες πληροφορίες ως προς τις ΤΒΑΖ, βλ. τους ακόλουθους συνδέσμους:

<http://fez.gov.mk/#1521540177653-2dd7ccdf-2a5f23fa-e0ce>

και <http://fez.gov.mk/why-invest/#1516709706334-5b5d1d63-4d2e>.

Δ. ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Γενικά χαρακτηριστικά επενδυτικού περιβάλλοντος

Οι διεθνείς αναλυτές σχολιάζουν θετικά την πρόοδο της Βορείου Μακεδονίας όσον αφορά στη βελτίωση του επενδυτικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Το νομικό και ρυθμιστικό πλαίσιο της Βόρειας Μακεδονίας είναι γενικά ευνοϊκό για τους ξένους επενδυτές και παρέχει πολυάριθμα κίνητρα για την προσέλκυσή τους. Οι ξένοι επενδυτές επωφελούνται από τις γρήγορες διαδικασίες έναρξης εταιρειών, το χαμηλό κόστος εργατικού δυναμικού (αν και συχνά παρατηρείται έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού), τη σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία του δηναρίου σε σχέση με το ευρώ, την ευνοϊκή γεωγραφική θέση, τα προνόμια εντός των Τεχνολογικών και Βιομηχανικών Αναπτυξιακών Ζωνών, το σταθερό φορολογικό περιβάλλον. Από την άλλη, επισημαίνουν την ανάγκη βελτίωσης του επιχειρηματικού και επενδυτικού περιβάλλοντος της χώρας: βελτίωσης της ποιότητας των υποδομών και μεταφορών, της εκπαίδευσης, θεραπείας στρεβλώσεων στον διοικητικό και δικαστικό τομέα, αλλά και κατά την επιβολή φόρων και παροχή επιδοτήσεων, ενίσχυσης της καινοτομίας κλπ.

Το 2020, η Βόρεια Μακεδονία έφθασε στη δέκατη έβδομη θέση (17^η) στον Δείκτη Παγκόσμιας Τράπεζας "Doing Business", σε σύνολο 190 χωρών. Η πρόοδος ήταν πιο αργή σε τομείς που δεν καλύπτονται από τον Δείκτη, όπως η διακυβέρνηση και η λογοδοσία, και η πολιτική κρίση 2015-2017 υπογράμμισε αυτά τα προβλήματα. Τη γνώμη αυτή συμμερίζεται και το ΔΝΤ, το οποίο θεωρεί ότι οι θεσμικές αδυναμίες επιβαρύνουν την οικονομία. Η ανάγκη για βελτίωση του δικαστικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος είχε επίσης τονιστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως μία από τις προϋποθέσεις για την έναρξη διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας.

Περαιτέρω, σημειώνεται ότι, σύμφωνα με την τελευταία τακτική Έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας για τις οικονομικές προοπτικές της χώρας, προβλέπεται μείωση του ΑΕΠ κατά 4,1%. Η πανδημία COVID-19 πλήττει σοβαρά τη Βόρεια Μακεδονία, η οποία φαίνεται να αντιμετωπίζει τη βαθύτερη ύφεση από το 2001. Η διατάραξη στις αλυσίδες εφοδιασμού και η παρατεταμένη επιδημιολογική κατάσταση επηρεάζουν δυσμενώς την οικονομική προοπτική της χώρας. Τα προγράμματα κυβερνητικής στήριξης βοήθησαν μεν στην άμβλυνση ορισμένων επιπτώσεων στους εργαζόμενους και τις επιχειρήσεις, αλλά ο δημοσιονομικός χώρος μειώθηκε, καθώς το χρέος υπερέβη το 60% του ΑΕΠ.

Οι βραχυπρόθεσμες προοπτικές για τη Βόρεια Μακεδονία είναι θετικές, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν αυξημένοι, καθοδικοί κίνδυνοι: η φάση περιορισμού δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί και μια παρατεταμένη πανδημία, σε συνδυασμό με τα συνεχιζόμενα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης, μπορεί να καθυστερήσει περαιτέρω την επιστροφή στην ανάκαμψη.

Όπως παρατηρεί η Παγκόσμια Τράπεζα στην έκθεσή της, παρόλο που τα οικονομικά και κοινωνικά μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης θα αποτελέσουν την κύρια προτεραιότητα, θα είναι επίσης σημαντικό να συνεχιστούν οι απαραίτητες μεσοπρόθεσμες δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις, μεταρρυθμίσεις στον ανταγωνισμό, το περιβάλλον και οι μεταρρυθμίσεις διακυβέρνησης (δημοσιονομική, ανταγωνιστικότητα, περιβάλλον διαβίωσης και χρηστή δημόσια διαχείριση) για τη διασφάλιση βιώσιμης ανάκαμψης και ένταξης στην ΕΕ.

Επιπλέον, η έκθεση αναφέρει ότι το εμπόριο, ο τουρισμός και οι μεταφορές, που τροφοδότησαν την ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια, έχουν μειωθεί κατά 12,3 % – ο δε τουρισμός σταμάτησε εντελώς. Σημειώθηκε επίσης μείωση των οικοδομικών δραστηριοτήτων, παρά τις επενδύσεις στον ιδιωτικό τομέα που είχαν θετική επίδραση στην ανάπτυξη. Οι ιδιωτικές δαπάνες μειώθηκαν κατά 5,6% και οι ακαθάριστες επενδύσεις κατά 11,3%. Η έκθεση αναγνωρίζει ότι η ανάκαμψη θα είναι αργή και ότι η βιομηχανική παραγωγή θα είναι χαμηλότερη κατά 9%. Αν και η κυβερνητική στήριξη στη Βόρεια Μακεδονία έχει αμβλύνει τον αντίκτυπο της κρίσης στην αγορά εργασίας, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε στο 16,7%. Μέχρι το τέλος του τρέχοντος έτους, το δημοσιονομικό έλλειμμα αναμένεται να τριπλασιαστεί στο 6,3% του ΑΕΠ, ενώ μέχρι τον Αύγουστο ήταν ήδη 5,2%.

Αναφορικά με το νομοθετικό πλαίσιο περί επενδύσεων, σημειώνεται ότι, προσφάτως το Υπουργείο Οικονομίας ετοίμασε το πρώτο σχέδιο νόμου για τη Σύμπραξη Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) στη Βόρεια Μακεδονία, βασικός στόχος του οποίου είναι η ενίσχυση του ρόλου και των αρμοδιοτήτων του Υπουργείου Οικονομίας ως ισχυρού εποπτικού οργάνου στην υλοποίηση έργων ΣΔΙΤ, καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

Το σχέδιο νόμου εκπονήθηκε με την υποστήριξη της Παγκόσμιας Τράπεζας και της Βρετανικής Πρεσβείας, στο πλαίσιο του σχεδίου ενίσχυσης του κανονιστικού πλαισίου και των δημόσιων πολιτικών για συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στη Βόρεια Μακεδονία, το οποίο ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2019, και εστάλη σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη προκειμένου το επόμενο διάστημα να συμμορφωθεί πλήρως με τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές στις ΣΔΙΤ. Κατά την εκπόνηση του σχεδίου αυτού, το Υπουργείο ήταν σε συνεχή επικοινωνία με τα εμπορικά επιμελητήρια και την επιχειρηματική κοινότητα, προκειμένου να δημιουργηθεί νομικό πλαίσιο προς το συμφέρον όλων των εμπλεκόμενων, να εντοπιστούν τα προβλήματα των ΣΔΙΤ και να διερευνηθούν οι δυνατότητες εμπλοκής του ιδιωτικού τομέα για την έγκαιρη παροχή αποτελεσματικότερων και καλύτερων δημόσιων υπηρεσιών.

Ο νέος νόμος για τις ΣΔΙΤ έχει ως στόχο να συμβάλει στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη ενθαρρύνοντας την ανταγωνιστικότητα, τις επενδύσεις, το εμπόριο και την τεχνολογική καινοτομία. Οι νέες επενδύσεις σε υποδομές αναμένεται να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, να αυξήσουν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και να παρέχουν καλύτερες υπηρεσίες σε βασικούς τομείς όπως η ύδρευση, η ενέργεια, η υγεία και η εκπαίδευση. Επιπλέον, το Υπουργείο Οικονομίας, μαζί με ειδικούς πληροφορικής από την Παγκόσμια Τράπεζα, εργάστηκαν για τη δημιουργία ενός μητρώου για το Υπουργείο Οικονομίας, όπου θα συμπεριληφθούν όλες οι ΣΔΙΤ στη χώρα, ως το μοναδικό αποθετήριο όλων των συμβάσεων τέτοιου τύπου. Το Μητρώο ΣΔΙΤ θα συλλέγει πληροφορίες από συμβάσεις ΣΔΙΤ και συναφή έγγραφα, και θα παρέχει πρόσβαση σε δεδομένα για την παρακολούθηση έργων από την αρχή μέχρι τη σύναψη της σύμβασης και την εφαρμογή της.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, το 2019, οι επενδύσεις ΣΔΙΤ ανήλθαν σε 96,7 δισ. ευρώ σε 419 έργα σε 62 χώρες παγκοσμίως. Οι ΣΔΙΤ σπάνια αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 10% των κρατικών επενδύσεων ετησίως και αποτελούν μόνο συμπλήρωμα των παραδοσιακών δημόσιων επενδύσεων.

Σύμφωνα με πρόσφατες δηλώσεις του Π/Θ κ. Ζαεν, η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας διαπραγματεύεται για επενδύσεις αξίας περίπου 3 δισ. ευρώ, ενώ θα στηρίξει με νόμο 40 ακόμη εγχώριες επενδύσεις συνολικής αξίας 20 εκατ. ευρώ. Όλες οι επενδύσεις στη χώρα είναι σε εξέλιξη. Ακόμη κι αν μόνο το 10% των επενδυτικών προτάσεων εγκριθεί, αυτό σημαίνει μεγάλες επενδύσεις αξίας 300 εκατ. ευρώ. Επιπλέον, στο πλαίσιο του Νόμου για τις Στρατηγικές Επενδύσεις στη χώρα έχουν συσταθεί τέσσερις επιτροπές για τις τέσσερις επενδύσεις για τις οποίες οι διαπραγματεύσεις είναι σε εξέλιξη.

Σε εξέλιξη είναι και οι διαδικασίες για νέες επενδύσεις σε φωτοβολταϊκά 100 MW. Έχουν υποβληθεί 56 αιτήσεις συμμετοχής στον διαγωνισμό για την κατασκευή των υδροηλεκτρικών μονάδων στο Chebren και το Galishte (στον ποταμό Crna Reka στην περιοχή του Mariovo), ενώ η Βόρεια Μακεδονία συζητά επένδυση στο νέο Τερματικό Σταθμό Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου στην Ελλάδα, στην Αλεξανδρούπολη. Επίσης, οι αρμόδιες υπηρεσίες συνομιλούν με 10 τουρκικές εταιρείες για τη βιομηχανική ζώνη στη Γευγελή (TIRZ), ενώ έχουν ήδη συμφωνηθεί αρκετές δραστηριότητες στη ζώνη Vizbegovo (στον Δήμο Butel της πόλης των Σκοπίων) και σε βιομηχανικές ζώνες σε πόλεις της χώρας.

Περαιτέρω, η Κυβέρνηση υιοθέτησε το νέο κείμενο για την τροποποίηση του νόμου για τις ταχυδρομικές υπηρεσίες, το οποίο υπέβαλε στη Βουλή προς έγκριση. Στο πλαίσιο αυτό, η Κυβέρνηση ανέθεσε στον Αντιπρόεδρο αρμόδιο για τις οικονομικές υποθέσεις, στον Υπουργό Οικονομίας και στον Διευθυντή του Εθνικού Ταχυδρομείου να ξεκινήσουν μελέτη σκοπιμότητας σχετικά με τις δυνατότητες ανάληψης της εταιρείας μέσω σύμπραξης δημόσιου και ιδιωτικού τομέα ή ιδιωτικοποίησης σύμφωνα με τους κανονισμούς της ΕΕ. Εν τούτοις, η διαδικασία απελευθέρωσης της ταχυδρομικής αγοράς αναβλήθηκε μέχρι το 2022, ενώ μέχρι στιγμής έχει ήδη ανασταλεί πέντε φορές. Η Κρατική Υπηρεσία Ταχυδρομείων σημειώνει απώλειες εδώ και χρόνια, παρά το γεγονός ότι έχει συμφωνίες αξίας εκατομμυρίων για την παράδοση πακέτων σε κρατικούς και δικαστικούς θεσμούς. Βρίσκεται τώρα σε ιδιαίτερα δεινή κατάσταση, μετά την απώλεια των εσόδων από τη σύμβαση με την πτωχευμένη Eurostandard Bank. Ταυτόχρονα, λόγω της πανδημίας, καταγράφει σημαντική μείωση των εσόδων, κυρίως από τη διεθνή κυκλοφορία.

Απαντώντας σε σχετική ερώτηση δημοσιογράφου, ο Πρωθυπουργός κ. Ζάεφ δήλωσε ότι εκτός από το Ταχυδρομείο, θα αναζητηθούν μοντέλα σύμπραξης δημόσιου-ιδιωτικού τομέα ή ιδιωτικοποίησης για άλλες κρατικές εταιρείες ή εταιρείες στις οποίες το κράτος έχει μετοχές.

Σύμφωνα με εδώ δημοσιεύματα, το κυβερνητικό μέρος των μετοχών της Telekom, οι οποίες ανέρχονται στο 34,8%, μπορεί να διατεθεί προς πώληση, και τα χρήματα θα χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη των δημοσιονομικών κενών και τον μετριασμό των οικονομικών συνεπειών της υγειονομικής κρίσης. Εν τούτοις, δεν υπάρχουν πληροφορίες για το εάν το θέμα αυτό έχει συζητηθεί στο Υπουργικό Συμβούλιο της Κυβέρνησης, ενώ ο Π/Θ αναφέρθηκε μεν σε πιθανή ιδιωτικοποίηση ορισμένων εταιρειών, όπως των Ταχυδρομείων της χώρας, αλλά δεν έκανε αναφορά στην Telekom, καθώς η εταιρεία αυτή έχει στρατηγικό ενδιαφέρον για το κράτος.

Τέλος, εξετάζονται έργα σύμπραξης δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, όπως ο σταθμός Θερμοηλεκτρικής Ενέργειας TPP Negotino, ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων και Μεταφορών, η εταιρεία Eurokomprozit (παραγωγή στρατιωτικού υλικού, με έδρα στο Prilep), το εργοστάσιο κατασκευής βαγονιών Kolska στο Veles κ.ά.

Προβλήματα

Το Συμβούλιο Ξένων Επενδυτών που λειτουργεί στο πλαίσιο του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Βόρειας Μακεδονίας, έχει θέσει στην Κυβέρνηση της χώρας, μέσω της έκδοσης Λευκής Βίβλου (διαθέσιμη στον σύνδεσμο <http://www.fic.mk/download-the-white-book.nspx>), τα ακόλουθα προβλήματα ως τα σημαντικότερα που αντιμετωπίζουν οι ξένοι επενδυτές:

- ✓ Την έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού
- ✓ Διοικητικά και θεσμικά εμπόδια
- ✓ Τις δυσκολίες και την καθυστέρηση που μερικές φορές παρουσιάζονται, κατά τη διαδικασία απόκτησης άδειας παραμονής και εργασίας για τους ξένους εργαζομένους.
- ✓ Τις καθυστερήσεις στην επιστροφή ΦΠΑ στις επιχειρήσεις, γεγονός που στερεί την αναγκαία ρευστότητα για την εύρυθμη λειτουργία τους.

Επιπλέον, σύμφωνα με εδώ δραστηριοποιούμενες αλλοδαπές και εγχώριες εταιρείες, στα προβλήματα του επενδυτικού περιβάλλοντος της χώρας περιλαμβάνονται:

- ✓ Οι ελλείψεις σε υποδομές
- ✓ Οι γραφειοκρατικές διαδικασίες
- ✓ Οι περιπτώσεις αυθαίρετων διοικητικών αποφάσεων
- ✓ Η σημαντική καθυστέρηση στην επίλυση δικαστικών διαφορών
- ✓ Οι περιπτώσεις αθέμιτου ανταγωνισμού
- ✓ Η περιορισμένη διείσδυση της καινοτομίας στο επιχειρείν
- ✓ Οι συχνές νομοθετικές αλλαγές
- ✓ Η άτυπη οικονομία
- ✓ Το χαμηλό επίπεδο των υπηρεσιών υποστήριξης μετά την πώληση (after sales)
- ✓ Οι καθυστερήσεις πληρωμών

Δ.1 Αναπτυξιακός Νόμος - Κίνητρα Επενδύσεων

Ο νόμος για την οικονομική στήριξη των επενδύσεων (Law on financial support of investments), στο πλαίσιο του σχεδίου για την ανάπτυξη της οικονομίας, υιοθετήθηκε τον Μάιο του 2018, με σκοπό τη χρηματοδοτική στήριξη των ξένων άμεσων επενδυτών, αλλά και των εγχώριων εταιρειών.

Το Σύνταγμα της Βόρειας Μακεδονίας εγγυάται το δικαίωμα του επενδυτή στην ιδιοκτησία. Κανένα πρόσωπο δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα της ιδιοκτησίας ή τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτό, εκτός εάν η χρήση του ακινήτου επηρεάζει τη γενική ευημερία του κοινού. Οι ξένοι επενδυτές μπορούν να αποκτήσουν δικαιώματα ιδιοκτησίας για κτίρια και άλλα ακίνητα περιουσιακά στοιχεία που θα χρησιμοποιηθούν για τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες, καθώς και πλήρη δικαιώματα κυριότητας σε οικοδομικές εκτάσεις μέσω μιας τοπικά εγγεγραμμένης εταιρείας. Εάν το ακίνητο απαλλοτριώνεται ή επιβάλλονται περιορισμοί, διασφαλίζεται η νόμιμη αποζημίωση για την αγοραία αξία του.

Εάν η ξένη εταιρεία καταχωρίσει μια τοπική εταιρεία σύμφωνα με τη νομοθεσία της Βορείου Μακεδονίας, μπορεί να αποκτήσει γη με πλήρη δικαιώματα ιδιοκτησίας παρόμοια με μια εγχώρια εταιρεία.

Το εταιρικό δίκαιο είναι το πρωτογενές δίκαιο που ρυθμίζει την επιχειρηματική δραστηριότητα στη Βόρεια Μακεδονία. Καθορίζει τις μορφές των εταιρειών, καθώς και τις διαδικασίες και τους κανονισμούς για την εγκατάσταση και τις δραστηριότητές τους.

Οι ξένοι επενδυτές λαμβάνουν την ίδια μεταχείριση με τις εγχώριες επιχειρήσεις και, ως εκ τούτου, δεν χρειάζονται ειδικές εγκρίσεις. Σύμφωνα με το εταιρικό δίκαιο, οι εμπορικές εταιρείες σχηματίζονται ως ξεχωριστές νομικές οντότητες που λειτουργούν ανεξάρτητα και διακρίνονται από τους ιδρυτές, τους μετόχους και τους διευθυντές τους. Ανάλογα με τον τύπο, οι εμπορικές εταιρείες έχουν τα δικά τους δικαιώματα, υποχρεώσεις, επωνυμίες και καταστατική έδρα. Ο νόμος ορίζει πέντε μορφές εμπορικών εταιρειών: Γενικής Εταιρικής Σχέσης (public trade/general partnership), Περιορισμένης Σύμπραξης (limited partnership), Περιορισμένης Ευθύνης (Limited Liability Company/DOO ή DOOEL), Μετοχών (AD) (Joint Stock Company), Ιδιωτικής-ατομικής επιχείρησης (sole proprietorship), Περιορισμένης σύμπραξης βάσει μετοχών (limited partnership by shares) (Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. στο παρόν, κεφ. Β.1.1).

Το νομικό πλαίσιο περιλαμβάνει το σύστημα One-Stop-Shop που στοχεύει στην αντιμετώπιση ορισμένων από τα διοικητικά εμπόδια εισόδου στην επιχειρηματική ζωή στη Βόρεια Μακεδονία. Σύμφωνα με τον νόμο του συστήματος One-stop-shop, όλοι οι τύποι εμπορικών εταιρειών καταχωρούνται εντός 4 ωρών από την υποβολή σχετικής αίτησης. Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό του εν λόγω συστήματος είναι η ηλεκτρονική υπηρεσία διανομής που επιτρέπει σε κάθε δυνητικό επενδυτή ή τρίτο μέρος να λαμβάνει ηλεκτρονικώς πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες των εταιρειών στη χώρα.

Ο νόμος για τα επενδυτικά ταμεία διέπει τις προϋποθέσεις ενσωμάτωσης επενδυτικών κεφαλαίων και εταιρειών διαχείρισης επενδυτικών οργανισμών. Ρυθμίζει επίσης τον τρόπο με τον οποίο μια εταιρεία δραστηριοποιείται και ασκεί εποπτικό έλεγχο των εν λόγω πράξεων, καθώς και τη διαδικασία επιλογής λογαριασμού αξιών αποθετηρίου. Ο νόμος δεν εισάγει διακρίσεις εις βάρος ξένων επενδυτών στη δημιουργία επενδυτικών κεφαλαίων ανοικτού ή κλειστού τύπου.

Η απελευθέρωση των τιμών στη Βόρεια Μακεδονία έχει ουσιαστικά ολοκληρωθεί. Οι έλεγχοι τιμών υπάρχουν μόνο για μερικά προϊόντα. Οι τιμές στον ενεργειακό τομέα (παράγωγα πετρελαίου, ηλεκτρισμός) ελέγχονται από ανεξάρτητους ρυθμιστικούς φορείς.

Ο νόμος περί ανταγωνισμού της Βορείου Μακεδονίας διασφαλίζει τον ευγενή ανταγωνισμό, αποτρέποντας ορισμένες πρακτικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες στην αγορά, τις οποίες ορισμένες επιχειρήσεις θα χρησιμοποιήσουν για να επιτύχουν αδικαιολόγητο πλεονέκτημα σε σύγκριση με άλλες επιχειρήσεις και να θέσουν σε κίνδυνο τον ελεύθερο ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων.

Ο νόμος κατά του αθέμιτου ανταγωνισμού (LAUC), ο οποίος συντάχθηκε βάσει του γερμανικού νόμου για την καταπολέμηση των περιορισμών στον ανταγωνισμό, τέθηκε σε ισχύ την 1^η Απριλίου 2000. Ο νόμος αυτός εγγυάται την προστασία του ανταγωνισμού, σε περιπτώσεις που ο ανταγωνισμός στρεβλώνεται από συμφωνίες συμπαιγνίας, κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά, ή συμφωνίες συγχώνευσης μεταξύ εταιρειών που οδηγούν στη δημιουργία δεσπόζουσας θέσης ή στην ενίσχυση των υφισταμένων δεσποζουσών θέσεων.

Το Κεντρικό Αποθετήριο Αξιών (Central Securities Depository/CSD) καταγράφει την ύπαρξη κυριότητας μετοχών και συναφών συναλλαγών. Το CSD έχει βελτιώσει σημαντικά την αποδοτικότητα των κεφαλαιαγορών και τα δικαιώματα των μειοψηφούντων μετόχων στις εταιρείες. Όλες οι εταιρείες μετοχών έχουν μεταβιβάσει τα βιβλία μετόχων τους στο CSD.

Επιπλέον, λαμβάνονται σημαντικά μέτρα για τη θέσπιση ενός συστήματος ολοκληρωμένων αδειών για τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις που θεωρούνται οι κύριοι ρυπαίνοντες. Ο νόμος για το περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα κράτους, 53/2005, 81/2005, 24/2007, 159/2008) περιλαμβάνει δύο κεφάλαια που αναφέρονται στις περιβαλλοντικές άδειες:

- κεφάλαιο XII σχετικά με τις ολοκληρωμένες περιβαλλοντικές άδειες: ορίζει δύο τύπους δραστηριοτήτων («Α» και «Β»). Οι εγκαταστάσεις Α τύπου είναι αυτές που υπόκεινται στην οδηγία 96/61/ΕΚ για την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης (EU Integrated Pollution Prevention and Control/IPPC), ενώ οι δραστηριότητες τύπου Β καλύπτουν εγκαταστάσεις που δεν περιλαμβάνονται στον τύπο Α.
- Κεφάλαιο XIII σχετικά με τον γενικό περιβαλλοντικό έλεγχο: ορίζει υποχρεώσεις για τους φορείς εκμετάλλευσης, να διενεργούν γενικό περιβαλλοντικό έλεγχο σε περίπτωση τερματισμού των δραστηριοτήτων μιας εγκατάστασης και σε περίπτωση μεταβίβασης της περιβαλλοντικής άδειας.

Στο πλαίσιο, μεταξύ άλλων, στήριξης του επενδυτικού περιβάλλοντος και δημιουργίας ευνοϊκού κλίματος, η Κυβέρνηση προσανατολίζεται σε επενδύσεις κεφαλαίου στους τομείς των υποδομών και μεταφορών (οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, συστήματα ύδρευσης και αποχέτευσης), ενέργειας, υγείας, περιβάλλοντος (δημιουργία περιφερειακών μονάδων διαχείρισης αποβλήτων), εκπαίδευσης (σχολεία, νηπιαγωγεία) κ.α. Σύμφωνα με το οικονομικό πρόγραμμα για την περίοδο 2020-2024 της νέας Κυβέρνησης, στις προτεραιότητες του είναι η δημιουργία μιας καινοτόμου και σταθερής ανταγωνιστικής οικονομίας. Ειδικότερα, ο Π/Θ κ. Ζάεφ εξήγγειλε (με την επιφύλαξη ότι η χώρα θα ξεπεράσει την υγειονομική κρίση), μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

- Φορολογικό σύστημα που να συμβάλει στη μείωση της γκρίζας οικονομίας και στην ενθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και των επενδύσεων. Ειδικότερα, σχεδιάζεται:
- Διατήρηση του φόρου επί των κερδών στο 10% καθ' όλη την περίοδο 2020-2024, ενώ προβλέπεται απαλλαγή από αυτόν τον φόρο κατά την επανεπένδυση του κέρδους το 2021.
- Διατήρηση, προς το παρόν, του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων στο 10%.
- Έναρξη διαδικασίας συνομιλιών για το φορολογικό σύστημα όσον αφορά τη σχέση μεταξύ άμεσων και έμμεσων φόρων, δηλαδή της αναλογίας φορολογίας ακινήτων, εισοδήματος και κατανάλωσης σύμφωνα με το παράδειγμα των αναπτυσσόμενων χωρών και τις ιδιαιτερότητες της οικονομίας. Η Κυβέρνηση υπόσχεται να προσφέρει ένα καλά σχεδιασμένο σύστημα προοδευτικής φορολογίας του συνολικού προσωπικού εισοδήματος, με έμφαση στην αναδιάρθρωση του προσωπικού εισοδήματος (οικογενειακό εισόδημα) και στην εισαγωγή φόρου πολυτελείας.
- Ο φόρος θα μειωθεί στο 0% για τον κλάδο πληροφορικής, σταδιακά στο 5% το 2021, στο 3% το 2022 και στο 0% το 2023.
- Ενιαίος συντελεστής ΦΠΑ 10% για τις υπηρεσίες εστιατορίων, μείωση από 18% σε 5% για τις υπηρεσίες στον κλάδο της βιοτεχνίας.

- Μεταρρύθμιση του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), με την εισαγωγή ενός νέου νόμου περί ΦΠΑ που θα παρέχει φορολογικά οφέλη για τις εξαγωγικές εταιρείες, με τέτοιο τρόπο ώστε να μην καταβάλλουν ΦΠΑ για πρώτες ύλες και μηχανήματα.
- Αναθεώρηση των συντελεστών ΦΠΑ για τις πρώτες ύλες για τους εγχώριους παραγωγούς και μείωση του συντελεστή ΦΠΑ για τους γεωργικούς παραγωγούς. Μείωση του συντελεστή ΦΠΑ για τις πρώτες ύλες για τις εταιρείες που προσανατολίζονται στις εξαγωγές.
- Κατάργηση του προσωπικού φόρου για την κατάρτιση, τα προσόντα και την απόκτηση αδειών.
- Αύξηση του κατωφλίου για πληρωμή ΦΠΑ για ετήσιο κύκλο εργασιών από 01.01.2022 από 2 εκατ. σε 3 εκατ. δηνάρια και εξίσωση του ορίου απαλλαγής από τον φόρο κέρδους για ετήσιο κύκλο εργασιών έως 3 εκατ. δηνάρια.
- Έναρξη διαδικασίας κατάργησης των φόρων / τελών υπέρ τρίτων, σε συνεργασία με τα επιμελητήρια. Στο πλαίσιο αυτό, σχεδιάζεται κατάργηση των τελών για τις νεοσυσταθείσες εταιρείες για τα δύο πρώτα έτη, καθώς και φορολογική απαλλαγή για τις εταιρείες με ιδιοκτήτες νέους έως 30 ετών ή γυναίκες, έως ότου ο κύκλος εργασιών της εταιρείας υπερβεί τα 3 εκατ. δηνάρια.
- Νέος φόρος επί των πωλήσεων τυχερών παιγνίων - στο ποσό του 4% της ακαθάριστης αξίας που καταβλήθηκε.
- Κατάργηση του εταιρικού φόρου για τα πρώτα δύο χρόνια για όλες τις νεοσύστατες εταιρείες.
- Μείωση των φορολογικών δασμών έως και 75% και εξισορρόπησή τους ανάλογα με το μέγεθος των επιχειρηματικών οντοτήτων, μέσω διαλόγου με τα εμπορικά επιμελητήρια.
- Αύξηση των δημόσιων επενδύσεων στα 2,2 δισ. ευρώ και σχεδιασμός για προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων πάνω από 1,2 δισ. ευρώ. Οι εγχώριες και ξένες επενδύσεις θα υποστηριχθούν με 600 εκατ. ευρώ από κρατικά και ευρωπαϊκά κονδύλια. Η άμεση υποστήριξη των εγχώριων εταιρειών, με εξαγωγικό προσανατολισμό, θα πραγματοποιηθεί μέσω του Σχεδίου Οικονομικής Ανάπτυξης και του Νόμου περί Χρηματοοικονομικής Υποστήριξης των Επενδύσεων, με προκαταβολή χρηματοδότησης σε ποσοστό 10% έως 15% της προβλεπόμενης επένδυσης για καινοτόμα τεχνολογική ανάπτυξη. Η Κυβέρνηση θα αυξήσει τον όγκο της χρηματοδοτικής στήριξης για τις εγχώριες εταιρείες μέσω του Σχεδίου Οικονομικής Ανάπτυξης κατά 25% κάθε χρόνο σε σύγκριση με τον προηγούμενο.

Για το σκοπό αυτό, η Κυβέρνηση σχεδιάζει την πλήρη αναδιάρθρωση των διαδικασιών και του συστήματος υλοποίησης επενδύσεων δημοσίου κεφαλαίου μέσω της Μονάδας Παρακολούθησης στο Υπουργείο Οικονομικών και της Κεντρικής Μονάδας Υποστήριξης Δημοσίων Επενδύσεων, σε κυβερνητικό επίπεδο, με στόχο την έγκαιρη, πλήρη και διαφανή υλοποίηση των δαπανών του προϋπολογισμού και για τη μέτρηση των αποτελεσμάτων και των επιπτώσεων των οικονομικών πολιτικών στην ανάπτυξη της οικονομίας. Επιπρόσθετα, για κάθε σημαντική επένδυση κεφαλαίου, η Κυβέρνηση θα δημιουργήσει μια ειδική ομάδα επενδύσεων ITF (Investment Task Force) από εγχώριους και ξένους εμπειρογνώμονες.

- Ίδρυση ειδικού μετοχικού κεφαλαίου το 2020, το οποίο θα τονώσει την είσοδο ξένων επενδυτικών κεφαλαίων στη Βόρεια Μακεδονία.
- Ίδρυση εταιρείας με ελάχιστο ποσό μετοχικού κεφαλαίου ενός (1) ευρώ.

- Εισαγωγή νόμου για την προσωπική πτώχευση (εφαρμογή νέου πλαισίου για την αφερεγγυότητα φυσικών προσώπων και δημιουργία προϋποθέσεων για όσους θέλουν να αντιμετωπίσουν τις «κόκκινες» οφειλές τους, ακλουθώντας μοντέλα που ισχύουν σε Ευρώπη και Αμερική).
- Ειδικός νόμος για τους επιχειρηματικούς αγγέλους και τροποποιήσεις του νόμου περί επενδυτικών κεφαλαίων.
- Περαιτέρω ενίσχυση του Ταμείου Καινοτομίας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης,
- Δημιουργία περιφερειακού επιταχυντή (accelerator) για νεοφυείς επιχειρήσεις.
- Συνέχιση της επένδυσης στο επιστημονικό και τεχνολογικό πάρκο που άρχισε να λειτουργεί τον Μάρτιο του 2019 για να είναι πλήρως λειτουργικό το 2025.
- Επενδύσεις σε υποδομές και κατασκευαστικά έργα. Ειδικότερα, σχεδιάζονται:
 - Κατασκευή 260 χλμ. αυτοκινητοδρόμων, 300 χλμ. περιφερειακών δρόμων-express, 950 χλμ. τοπικών δρόμων.
 - Αποκατάσταση 1.500 χλμ. υφιστάμενων οδικών υποδομών.
 - Κατασκευή νέων 500 χλμ. συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης, για τα οποία θα παρασχεθούν 100 εκατ. ευρώ για όλους τους Δήμους της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας.
 - Μία από τις βασικές προτεραιότητες παραμένει η κατασκευή μονάδων επεξεργασίας λυμάτων και μονάδων επεξεργασίας στερεών αποβλήτων.
 - Ολοκλήρωση του εθνικού δικτύου αγωγών φυσικού αερίου. Κατασκευή του δικτύου αγωγών φυσικού αερίου στις πόλεις, τους Δήμους και τις βιομηχανικές ζώνες το 2021 και σε συμφωνία με την Ένωση Μονάδων Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας (Association of Local Government Units of the Republic of North Macedonia - ZELS)
 - Κατασκευή των σιδηροδρόμων, ειδικά στο πλαίσιο του Διαδρόμου 8, κόστους πάνω από 500 εκατ. ευρώ, και πλήρης αποκατάσταση του σιδηροδρόμου στον Διάδρομο 10 και γενικά ολόκληρου του σιδηροδρομικού δικτύου στη χώρα.
 - Κατασκευή νηπιαγωγείων, νοσοκομείων, σχολείων, καθώς και αθλητικών εγκαταστάσεων.

Περαιτέρω, στις 16 Ιανουαρίου 2020, το Κοινοβούλιο της Βόρειας Μακεδονίας ενέκρινε τον νέο νόμο για τις στρατηγικές επενδύσεις με στόχο, μεταξύ άλλων, τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για την προσέλκυση μεγάλων επενδύσεων, την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης και την εφαρμογή νέων τεχνολογιών και καινοτομιών.

Ως «Στρατηγικές Επενδύσεις», στο πλαίσιο του νέου νόμου, νοούνται οι επενδύσεις ύψους τουλάχιστον 100 εκατ. ευρώ που πραγματοποιούνται σε δύο ή περισσότερους Δήμους της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας, τουλάχιστον 50 εκατ. ευρώ σε πόλεις και αστικούς Δήμους και τουλάχιστον 30 εκατ. ευρώ σε αγροτικούς Δήμους. Κατ' εξαίρεση στα ως άνω οριζόμενα, τα σχέδια που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο συμφωνιών μεταξύ χωρών, τα έργα που διεξάγονται και χρηματοδοτούνται σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Υπουργικό Συμβούλιο της Ενεργειακής Κοινότητας (PECI – Project of Energy Community Interest; PMI – Project of Mutual Interest), καθώς και σε συνεργασία με διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα θεωρούνται επίσης στρατηγικά επενδυτικά σχέδια.

Επιπλέον, για να θεωρηθεί ως στρατηγική, η προτεινόμενη επένδυση:

(i) πρέπει να είναι σύμφωνη με τα περιβαλλοντικά πρότυπα, (ii) δεν μπορεί να είναι αντίθετη με το Σύνταγμα της χώρας και τις επικυρωμένες διεθνείς συμφωνίες, και (iii) τα σχέδια για δημόσια έργα πρέπει να συνάδουν με τις στρατηγικές προτεραιότητες της Κυβέρνησης της Βόρειας Μακεδονίας.

Τα στρατηγικά επενδυτικά σχέδια πρέπει να αφορούν σε έναν από τους ακόλουθους τομείς: – ενέργεια και υποδομές, – μεταφορές και τηλεπικοινωνίες, – τουρισμό, – μεταποίηση, – γεωργία, δασοκομία και διαχείριση υδάτων, – βιομηχανία τροφίμων, – υγειονομική περίθαλψη, – βιομηχανικά και τεχνολογικά πάρκα, – διαχείριση λυμάτων και αποβλήτων, – ζώνες τεχνολογίας και καινοτομίας, – αθλητισμό, – επιστήμη και εκπαίδευση, και – κατασκευή μεγάλων πολυ-λειτουργικών συγκροτημάτων κτιρίων. Στρατηγική θεωρείται και η επένδυση που δεν αφορά μεν σε έναν από τους προαναφερθέντες τομείς, αλλά υπερβαίνει τα 150 εκατ. ευρώ.

Σύμφωνα με τον νέο νόμο, συστήνεται Επιτροπή αξιολόγησης των προτεινόμενων έργων και παρακολούθησης υλοποίησής τους, στην οποία ο ενδιαφερόμενος επενδυτής θα πρέπει να υποβάλει με την αίτησή του, μεταξύ άλλων: επιχειρηματικό σχέδιο ή μελέτη σκοπιμότητας, λεπτομερές χαρτοφυλάκιο της επενδυτικής οντότητας (νομιμοποιητικά έγγραφα/τίτλους κυριότητας, εμπειρία σε παρόμοια έργα), πηγές χρηματοδότησης, απόδειξη της οικονομικής ικανότητας εκτέλεσης του στρατηγικού επενδυτικού σχεδίου (ετήσιους λογαριασμούς και τραπεζική εγγύηση, βεβαίωση ότι δεν έχει κινηθεί διαδικασία πτώχευσης ή εκκαθάρισης). Εάν η πρόταση έργου πληροί όλες τις απαιτήσεις της δημόσιας πρόσκλησης, τότε η Κυβέρνηση αποφασίζει επί του στρατηγικού χαρακτήρα της επένδυσης και υπογράφει σχετική σύμβαση, στην οποία περιγράφονται οι όροι και οι υποχρεώσεις που διέπουν την υλοποίηση της στρατηγικής επένδυσης.

Σύμφωνα με δηλώσεις του τότε Υπουργού Οικονομίας της Βόρειας Μακεδονίας, το νέο νομοσχέδιο για τις στρατηγικές επενδύσεις συντάχθηκε στο πλαίσιο των οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και αναμένεται να προσελκύσει πολλές και μεγάλες επενδύσεις, τόσο σε κρατικό όσο και σε τοπικό επίπεδο.

Εν τούτοις, η εδώ διπλωματική κοινότητα εξέφρασε τις επιφυλάξεις της για το θέμα των κρατικών ενισχύσεων και της συμβατότητας των διατάξεων του νόμου με τα προβλεπόμενα περί ανταγωνισμού της Ε.Ε. (Competition Act), ειδικότερα όσον αφορά μεγάλα έργα άνω των 100 εκατ. ευρώ.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 15, η Κυβέρνηση θα συνάψει τη συμφωνία στρατηγικού επενδυτικού έργου εντός 3 ημερών από την έναρξη ισχύος των ειδικών νόμων που θα ρυθμίζουν την υλοποίηση του εκάστοτε στρατηγικού επενδυτικού σχεδίου. Τούτο σημαίνει ότι, για κάθε στρατηγικό έργο προβλέπεται η υιοθέτηση χωριστού νόμου που θα ρυθμίζει την εφαρμογή του. Σύμφωνα με το άρθρο 17, για την υλοποίηση στρατηγικών επενδυτικών σχεδίων, οι απαιτούμενες εγκρίσεις, άδειες, εξουσιοδοτήσεις, πιστοποιητικά και άλλα έγγραφα εκδίδονται εντός των προθεσμιών που καθορίζονται από τις σχετικές διατάξεις πραγματοποίησης του στρατηγικού επενδυτικού σχεδίου. Επ' αυτών των άρθρων, εκφράζονται ανησυχίες αφού η έκδοση χωριστού νόμου για κάθε έργο, που θα καθορίζει τις διαδικασίες, τις άδειες, κλπ, μπορεί να «επιτρέψει» παράκαμψη των κανονισμών, καθώς αφήνει περιθώρια για "tailor-made" διαδικασίες.

Συνεπεία ανωτέρω, στις 11 Μαΐου 2020, το Υπουργείο Οικονομίας της Βόρειας Μακεδονίας ανακοίνωσε τη δημόσια πρόσκληση για υποβολή αιτήσεων χρηματοδότησης στρατηγικών επενδυτικών σχεδίων, στο πλαίσιο του Νόμου για τις Στρατηγικές Επενδύσεις στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας. Στόχος είναι η αύξηση της οικονομικής ανάπτυξης, της απασχόλησης και της εφαρμογής των νέων τεχνολογιών και καινοτομιών, η

ενίσχυση των ανταγωνιστικών οικονομικών ευκαιριών, η αύξηση των εξαγωγών και η μείωση του εμπορικού ελλείμματος, καθώς και η βελτίωση των συνθηκών ευημερίας και διαβίωσης των πολιτών της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας.

Δικαίωμα συμμετοχής στη Δημόσια Πρόσκληση έχουν όλα τα νομικά πρόσωπα (εθνικά και διεθνή) που πληρούν τις προϋποθέσεις όπως αυτές ορίζονται στον νόμο για τα στρατηγικά επενδυτικά σχέδια.

Η προθεσμία υποβολής αιτήσεων λήγει στις 31 Ιανουαρίου 2021. Για αναλυτικές πληροφορίες, βλ. <http://www.economy.gov.mk/doc/2810>.

Δ.2 Καθεστώς Ιδιωτικοποιήσεων

Η διαδικασία ιδιωτικοποιήσεων προβλέπεται στον Νόμο για τον μετασχηματισμό επιχειρήσεων με κοινωνικό κεφάλαιο (Law on Transformation of Enterprises with Social Capital, 38/93) και στον Νόμο για την ιδιωτικοποίηση του κρατικού κεφαλαίου (Law on Privatization of State-owned Capital, 37/96).

Το 1996 ξεκίνησε η ιδιωτικοποίηση του γεωργικού τομέα, ενώ το 1997 το πεδίο εφαρμογής του προγράμματος ιδιωτικοποίησης επεκτάθηκε για να συμπεριλάβει τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον ασφαλιστικό τομέα και τις εταιρείες τυχερών παιγνίων. Προς το παρόν, εξαιρούνται από την ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεις και οργανισμοί που διεξάγουν δραστηριότητες ειδικού εθνικού συμφέροντος ή δημόσιων υπηρεσιών, επιχειρήσεις και νομικά πρόσωπα που διαχειρίζονται ύδατα, δάση, και άλλα δημόσια αγαθά.

Η ιδιωτικοποίηση των τραπεζών εντάσσεται στην ευρύτερη μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα. Αναζητώντας πλήρη κεφαλαιοποίηση, αρκετές τράπεζες της Βορείου Μακεδονίας βρήκαν ξένους επενδυτές, με την υποστήριξη της EBRD και του IMF.

Αναφορικά με την ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεων του τομέα υποδομών και ενέργειας αρμόδια είναι τα αντίστοιχα Υπουργεία.

Το καθεστώς ιδιωτικοποίησης επιγραμματικά:

- το 30% του κοινωνικού κεφαλαίου (σε μορφή απλών μετοχών ή αποθεμάτων) προσφέρεται στους εργαζομένους, με προνομιούχους όρους αγοράς
- το 15% του κοινωνικού κεφαλαίου (σε μορφή απλών μετοχών ή αποθεμάτων) μεταφέρεται αυτομάτως (χωρίς χρέωση) στο Κρατικό Ταμείο Συντάξεων. Το Ταμείο μπορεί, βάσει αυτόνομης απόφασης, να πωλήσει τις μετοχές αυτές
- το 55% της εκτιμήσεως της αξίας της επιχείρησης είναι διαθέσιμο προς πώληση, σε μορφή απλών μετοχών ή αποθεμάτων, υπό ίσες συνθήκες τόσο στους εγχώριους όσο και στους ξένους επενδυτές. Οι εργαζόμενοι μπορούν να αγοράσουν μετοχές με προνομιούχους όρους αγοράς. Έχουν μια αρχική έκπτωση 30% συν 1% για κάθε έτος εργασίας στην επιχείρηση.

Για να ολοκληρωθεί η ιδιωτικοποίηση των ζημιολόγων και πτωχευμένων επιχειρήσεων, η Κυβέρνηση προέβη σε μείωση της ονομαστικής αξίας των μετοχών και ήρε τις προϋποθέσεις απασχόλησης και επενδύσεων. Η εταιρεία Makedonski Telecom είναι η μεγαλύτερη που ιδιωτικοποιήθηκε μέχρι σήμερα.

Δ.3 Πιστοληπτική ικανότητα χώρας – Κίνδυνοι/ προοπτικές

Οι μεγάλοι οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας Fitch και Standard & Poor's επιβεβαίωσαν τη βαθμολογία της Βόρειας Μακεδονίας, η μεν Fitch στο BB+ με αρνητικές προοπτικές, η δε Standard & Poor's στο BB- με σταθερές προοπτικές.

Και οι δύο οργανισμοί βασίζουν την αξιολόγησή τους στις οικονομικές επιπτώσεις λόγω της κρίσης της πανδημίας COVID-19, καθώς και στις προβλέψεις για επιβράδυνση της παγκόσμιας οικονομίας, ύφεση της οικονομίας της Βόρειας Μακεδονίας το 2020, αλλά και για ανάκαμψή της το 2021.

Ειδικότερα, ο Fitch προβλέπει μείωση του ρυθμού ανάπτυξης 4,2% το 2020 και αύξηση του ΑΕΠ κατά 5,1% το 2021, ενώ ο Standard & Poor's προβλέπει ότι το ΑΕΠ θα συρρικνωθεί 6% το 2020 και θα αναπτυχθεί κατά 3,5% το 2021.

Στην έκθεσή τους, οι οργανισμοί σημειώνουν ότι οι θετικές ή σταθερές προοπτικές αντικατοπτρίζουν τα μέτρα που έλαβε η Κυβέρνηση με στόχο τη διατήρηση των θέσεων εργασίας, τη στήριξη των βιομηχανιών που πλήττονται περισσότερο, καθώς και τα ήπια ρυθμιστικά μέτρα. Όπως αναφέρεται και στις δύο εκθέσεις, τα μέτρα θα συμβάλουν στην αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και θα επηρεάσουν την αύξηση του δημόσιου χρέους, η οποία προβλέπεται να ανέλθει στο 50% περίπου. Εν τούτοις, με την οικονομική ανάκαμψη, σχεδιάζεται να μειωθεί και να σταθεροποιηθεί το δημοσιονομικό έλλειμμα.

Περαιτέρω, ο τραπεζικός τομέας αξιολογείται ότι θα παραμείνει σταθερός (με επαρκή κεφαλαιοποίηση και ρευστότητα), όπως και η συναλλαγματική ισοτιμία με το ευρώ. Επίσης, οι πιστωτικοί οργανισμοί αξιολογούν θετικά την ένταξη της χώρας στο NATO, καθώς και την απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ξεκινήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τη χώρα, οι οποίες μαζί με την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην ανάπτυξη της οικονομίας.

Πρόσφατα, στη σχετική έκθεσή του, ο οίκος Standard & Poor επισημαίνει ότι, παρά την απότομη οικονομική συρρίκνωση το 2020, η Βόρεια Μακεδονία έχει δημοσιονομικό χώρο για τη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών, λόγω των μακροπρόθεσμων προσδοκιών για οικονομική ανάπτυξη, σταθεροποίηση του χρέους και πρόσβαση στις χρηματοπιστωτικές αγορές.

Στην εν λόγω αξιολόγηση δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη νομισματική πολιτική και τα μέτρα της Κεντρικής Τράπεζας κατά τη διάρκεια της κρίσης Covid-19, στη συναλλαγματική ισοτιμία του δηναρίου και την κατάσταση του τραπεζικού συστήματος. Η Standard & Poor's σημείωσε ότι η θέση της νομισματικής πολιτικής και τα μέτρα της Κεντρικής Τράπεζας συνέβαλαν στον περιορισμό των επιπτώσεων της πανδημίας Covid-19 στην οικονομία της Βόρειας Μακεδονίας.

Σημειώθηκε μείωση του βασικού επιτοκίου σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα και εφαρμόστηκαν ειδικές ρυθμίσεις αναβολής εισπραξης πιστωτικών υποχρεώσεων (περίοδος χάριτος) και μέτρα για την παροχή πρόσθετης ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα. Το αυξημένο έλλειμμα που προκλήθηκε από την πανδημία Covid-19, σημειώνει, χρηματοδοτείται από ευρωμόλογα 700 εκατ. ευρώ και δάνεια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, καθώς και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Οικονομική αξιολόγηση Βόρειας Μακεδονίας από διεθνείς οίκους

Οργανισμός	Αξιολόγηση (Rating)	Μελλοντική κατάσταση- Προοπτικές (Outlook)	Ημερομηνία
S&P	BB-	σταθερές	Σεπτ. 2020
Fitch	BB+	αρνητικές	15 Μαΐου 2020
Fitch	BB+	σταθερές	14 Ιουν. 2019
Fitch	BB	θετικές	02 Φεβ. 2018
Fitch	BB	αρνητικές	19 Αυγ. 2016
Fitch	BB+	αρνητικές	21 Αυγ. 2015
S&P	BB-	σταθερές	24 Μαΐου 2013
Fitch	BB+	σταθερές	27 Οκτ. 2010
S&P	BB	σταθερές	21 Σεπτ. 2009
Fitch	BB+	αρνητικές	21 Μαΐου 2009
S&P	BB	αρνητικές	30 Απρ. 2009
S&P	BB+	αρνητικές	01 Δεκ. 2008
Fitch	BB+	σταθερές	04 Νοε. 2008
Fitch	BB+	θετικές	14 Αυγ. 2007
Fitch	BB+	σταθερές	13 Ιουν. 2006
Fitch	BB	θετικές	01 Νοε. 2005
S&P	BB+	σταθερές	23 Αυγ. 2005
S&P	BB	θετικές	30 Ιουλ. 2004

Πηγή: Trading Economics

Ε. ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ - ΠΡΟΜΗΘΕΙΣ

Το Γραφείο ΟΕΥ – Σκοπίων εκδίδει σε τακτά χρονικά διαστήματα ενημερωτικό δελτίο που αφορά στις τρέχουσες προκηρύξεις διαγωνισμών, το οποίο αναρτάται στον διαδικτυακό τόπο «AGORA» (www.agora.mfa.gr – επιλογή Γραφείο ΟΕΥ Σκοπίων) και αποστέλλεται σε ελληνικά Επιμελητήρια και φορείς.

Όσοι ενδιαφέρονται να ενημερώνονται άμεσα για τους διαγωνισμούς και τις προμήθειες στην Βόρεια Μακεδονία μπορούν να εγγραφούν στην υπηρεσία "Newsletter" του "AGORA" και να ζητήσουν να λαμβάνουν τη δική τους προσωποποιημένη ενημέρωση σε ημερήσια, εβδομαδιαία ή μηνιαία βάση :

<http://www.agora.mfa.gr/component/users/?view=registration&Itemid=949>

Προσωποποιημένη ενημέρωση μπορούν να έχουν για οποιοδήποτε οικονομικό και εμπορικό θέμα στην αγορά της Βόρειας Μακεδονίας με τον ίδιο τρόπο.

ΣΤ. ΚΛΑΔΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Οι τομείς που συγκεντρώνουν τον μεγαλύτερο ενδιαφέρον για συνεργασία είναι οι ακόλουθοι:

- ✓ Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
- ✓ Λατομεία, ορυχεία, μεταλλεία και μεταλλοβιομηχανία
- ✓ Κατασκευές & Δομικά υλικά
- ✓ Υποδομές - εκσυγχρονισμός και βελτίωση μεταφορικών υποδομών
- ✓ Αγροτικός τομέας και τρόφιμα
- ✓ Τουρισμός
- ✓ Καινοτομία και Τεχνολογική Ανάπτυξη – νεοφυής επιχειρηματικότητα

ΣΤ.1 Κλάδος Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας

Η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας έχει θέσει ως στόχους της ενεργειακής της πολιτικής την αύξηση της εγχώριας παραγωγής ενέργειας, μέσω της προσέλκυσης επενδύσεων σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και ειδικότερα σε φωτοβολταϊκά, τη μείωση της εξάρτησης από τις εισαγωγές ενέργειας και την ενίσχυση της διασυνδεσιμότητας στους τομείς του φυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας.

Σύμφωνα με στοιχεία της Κρατικής Στατιστικής Υπηρεσίας, η ακαθάριστη παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στη Βόρεια Μακεδονία αυξήθηκε σε 5.869.770 MWh το 2019, ήτοι αύξηση 4,7% σε ετήσια βάση. Η καθαρή παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας αυξήθηκε επίσης - σε 5.501.317 μεγαβατώρες (MWh), από 5.282.753 MWh το 2018. Οι θερμικοί σταθμοί συνέβαλαν στο μεγαλύτερο μερίδιο της ακαθάριστης εγχώριας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με παραγωγή 3.568.683 MWh, αύξηση 23% σε σύγκριση με το 2018. Ακολούθησαν υδροηλεκτρικοί σταθμοί με 1.163.673 MWh, ήτοι μείωση 35%.

Οι σταθμοί συμπαραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας (CHP) και οι θερμοηλεκτρικοί σταθμοί αυτόματης παραγωγής παρήγαγαν 957.279 MWh ηλεκτρικής ενέργειας το 2018, αύξηση 28% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Η ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από αιολικά πάρκα αυξήθηκε κατά 4,6% σε 101.807 MWh, ενώ η παραγωγή των μονάδων βιοαερίου αυξήθηκε κατά 1,9% σε 55.102 MWh. Τα ηλιακά πάρκα παρήγαγαν 23.225 MWh ηλεκτρικής ενέργειας, σημειώνοντας αύξηση 1,9%. Οι εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας της Βόρειας Μακεδονίας αυξήθηκαν κατά 5,0 ετησίως το 2019 σε 2.410.901 MWh, ενώ οι εξαγωγές αυξήθηκαν σε 583.019 MWh από 377.423 MWh το προηγούμενο έτος. Οι απώλειες διανομής μειώθηκαν κατά 1,6% σε σχέση με το έτος σε 979.355 MWh πέρυσι.

Η κρατική εταιρεία παραγωγής και παροχής ηλεκτρικής ενέργειας της Βόρειας Μακεδονίας, Elektrani na Severna Makedonija (ESM), σε συνέχεια του διαγωνισμού που προκήρυξε τον Απρίλιο 2019 για την προμήθεια και εγκατάσταση του πρώτου φωτοβολταϊκού πάρκου μεγάλης κλίμακας στη χώρα, ισχύος 10 MW, πλησίον του θερμοηλεκτρικού εργοστασίου TPP Oslomej (περίπου 110 χλμ νοτιοδυτικά των Σκοπίων) ανακοίνωσε ότι, σχεδιάζει την επέκταση της παραγωγικής ικανότητας του σταθμού, με στόχο να αντικαταστήσει πλήρως το παλιό εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας από άνθρακα ισχύος 125 MW. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD), η οποία υποστηρίζει χρηματοδοτικά το έργο κόστους 8,7 εκατ. ευρώ με 5,9 εκατ. ευρώ, επεσήμανε σημασία πιλοτικού αυτού έργου για την ενίσχυση παραγωγής ενέργειας στη χώρα από ΑΠΕ.

Στον τομέα της αιολικής ενέργειας σημειώνεται η λειτουργία του αιολικού πάρκου Bogdanci, εγκατεστημένης ισχύος 36,8 MW. Την προμήθεια, εγκατάσταση και θέση σε λειτουργία των 16 ανεμογεννητριών SWT-2.3-93 υλοποίησαν οι εταιρίες Siemens Ελλάδος και Siemens Wind Power Δανίας, ενώ κοινοπραξία της Siemens A.E. και της Τέρνα Ενεργειακή Α.Β.Ε.Τ.Ε. ανέλαβε το σκέλος της ανάπτυξης των αναγκαίων υποδομών. Η κατασκευή της μονάδας στοίχισε 55,5 εκατ. ευρώ.

Σχετικά πρόσφατα, η κρατική εταιρεία παραγωγής και παροχής ηλεκτρικής ενέργειας της Βόρειας Μακεδονίας, Elektrani na Severna Makedonija (ESM) υπέγραψε δύο συμβόλαια για την επέκταση του αιολικού πάρκου Bogdanci, με την κοινοπραξία της γερμανικής εταιρείας Fichtner και της εταιρείας Geing της Βόρειας Μακεδονίας. Το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων έχει διασφαλιστεί από επιχορήγηση της γερμανικής Τράπεζας Ανασυγκρότησης (KfW), η οποία είχε χρηματοδοτήσει την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών για την επικαιροποίηση της μελέτης εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και την προετοιμασία των τευχών προκήρυξης του διαγωνισμού και την εποπτεία των έργων. Συνολικά, η επέκταση του εν λόγω αιολικού πάρκου απαιτεί επένδυση 21 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων τα 18 εκατ. ευρώ θα διατεθούν από την KfW με τη μορφή δανείου, ενώ το υπόλοιπο ποσό θα διαθέσει η ESM. Η δεύτερη φάση προβλέπει την κατασκευή 4 ακόμη ανεμογεννητριών συνδυασμένης εγκατεστημένης ισχύος 13,8 MW. Η επέκταση του αιολικού πάρκου Bogdanci θα προσθέσει 37 GWh της ετήσιας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για την προμήθεια περίπου 6.000 νοικοκυριών.

Η νέα επένδυση θα αυξήσει το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη συνολική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας της ESM κατά 3%.

Σε εξέλιξη είναι και η κατασκευή ηλιακών φωτοβολταϊκών (PV) σταθμών ηλεκτροπαραγωγής συνδυασμένης εγκατεστημένης ισχύος 35 MW στους Δήμους Sveti Nikole (εγκατεστημένης ισχύος 25 MW) και Makedonski Brod (εγκατεστημένης ισχύος 10 MW). Σύμφωνα με ανακοινώσεις του Υπουργείου Οικονομίας της Βόρειας Μακεδονίας, ο εν λόγω διαγωνισμός προσέλκυσε το έντονο ενδιαφέρον επενδυτών, αφού συνολικά 82 εγχώριες και ξένες εταιρείες υπέβαλαν σχετικές προσφορές (η προθεσμία υποβολής προσφορών έληξε στις 30.8.2019).

Όσον αφορά στις υδροηλεκτρικές μονάδες, η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας αποφάσισε να υλοποιηθεί από την κρατική εταιρεία ESM το έργο κατασκευής των υδροηλεκτρικών σταθμών Cebren και Galiste. Το κόστος του έργου υπολογίζεται σε 220 εκατ. ευρώ.

Πέραν της Ενεργειακής Κοινότητας (ΕΚ), η αύξηση χρήσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) στην παραγωγή ενέργειας συμφωνεί και με τη στρατηγική της Παγκόσμιας Τράπεζας για το μοντέλο απανθρακοποίησης, το οποίο προωθεί σε όλες τις χώρες της περιοχής. Αυτό δημιουργεί συνθήκες για πρόσβαση σε χρηματοδοτικές πηγές προκειμένου να δημιουργηθούν υποδομές και μεγάλα ενεργειακά έργα βασισμένα στις ΑΠΕ.

Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. σχετικό Ενημερωτικό σημείωμα – Μελέτη του Γραφείου ΟΕΥ για τον τομέα της ενέργειας στη Βόρεια Μακεδονία στον ακόλουθο σύνδεσμο:

<https://agora.mfa.gr/ta-grafeia-oikonomikon-emporikon-upotheseon/grafeia-ana-xora/infofile/71246>.

ΣΤ.2 Κλάδος Μεταλλουργίας, ορυχείων, λατομείων και μεταλλοβιομηχανιών

Ο κλάδος της μεταλλουργίας είναι ο σπουδαιότερος της χώρας, καθώς συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση του ΑΕΠ (σχεδόν 6%). Το 2019, ο τομέας Ορυχεία και Λατομεία συμμετείχε με ποσοστό 3,4% στις εξαγωγές της Βόρειας Μακεδονίας, με τις εξαγωγές μεταλλευμάτων να καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μερίδιο εξαγωγών του τομέα (72,1%).

Η Βόρεια Μακεδονία έχει μακρά παράδοση στη μεταλλουργία σιδήρου και σιδηρούχων μετάλλων και στη μη σιδηρούχων μετάλλων, λόγω των φυσικών πόρων της (νικέλιο, διοξείδιο του πυριτίου, μόλυβδος, ψευδάργυρος, πολύτιμα μέταλλα). Τα κύρια προϊόντα περιλαμβάνουν κράματα σιδηρονικελίου, ελασματοποιημένο εν ψυχρώ / καυτό φύλλο χάλυβα, σωλήνες, μόλυβδος, ψευδάργυρο, χαλκό, χρυσό και ασήμι. Οι κατεξοχήν εξαγωγικές κατηγορίες είναι του σιδηρονικελίου και του σιδηροπυριτίου.

Όλες οι μεγάλες εγκαταστάσεις έχουν ιδιωτικοποιηθεί κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, πολλές από τις οποίες πωλήθηκαν σε κορυφαίους διεθνείς παίκτες (Mittal, Dufenco, IMM). Η παραγωγή της Βόρεια Μακεδονίας είναι εξαγωγική.

Σύμφωνα με τις εδώ αρμόδιες υπηρεσίες, το 2016, τα ορυχεία και λατομεία αντιστοιχούσαν στο 1,2% του ΑΕΠ. Το 2018 υπήρχαν συνολικά 354 παραχωρήσεις για την εκμετάλλευση των ορυκτών πόρων, εκ των οποίων: 14 για τους μεταλλικούς ορυκτούς πόρους, 6 για άνθρακα, 5 για γύψο, 40 για διακοσμητικές πέτρες (μάρμαρο, γρανίτη, τραβερτίνη και όνυχα), 24 για το νερό, και 265 για άλλους μη μεταλλικούς ορυκτούς πόρους. Την ίδια χρονιά υπήρχαν 23 ενεργές λεπτομερείς παραχωρήσεις γεωλογικής έρευνας (6 για μεταλλικά ορυκτά, 4 για άνθρακα και 13 για μη μεταλλικά ορυκτά και νερό). Μέχρι στιγμής, η Κυβέρνηση έχει αναθέσει τρεις παραχωρήσεις για μελλοντικές γεωλογικές έρευνες, μία νέα κατηγορία παραχωρήσεων που δημιουργήθηκε το 2013, προκειμένου να επιτρέψει την εκπόνηση προκαταρκτικών ερευνών σε πεπερασμένες και ακόμη μη καταγεγραμμένες γεωγραφικές περιοχές (5.000 τ.χιλ. maximum) σε σύγκριση με λεπτομερείς γεωλογικές ερευνητικές παραχωρήσεις. Από τις 354 παραχωρήσεις που σήμερα εκμεταλλεύονται, περίπου το 13% είναι από αλλοδαπές εταιρείες. Και οι τρεις υποψήφιες παραχωρήσεις γεωλογικής έρευνας διεξάγονται από ξένες εταιρείες.

Σημαντική επένδυση ελληνικών συμφερόντων στη Βόρεια Μακεδονία ήταν η εξαγορά της Mermeren Kombinat (εξόρυξη και επεξεργασία λευκού μαρμάρου από το λατομείο Sivec) από την Παυλίδης Μάρμαρα – Γρανίτες, τον Ιούνιο του 2017, έναντι τιμήματος 73 εκατ. ευρώ.

Επίσης, η εξαγορά της βιομηχανίας σιδηρονικελίου FENI από την εταιρεία διαχείρισης κεφαλαίου 'Global Special Opportunities Ltd (GSOL/Euro-nickel) έναντι περίπου 80 εκατ. ευρώ, η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα παραγωγής και εξαγωγής σιδηρονικελίου.

Στο τομέα της μεταλλουργίας στη χώρα δραστηριοποιείται ο Όμιλος ελληνικών συμφερόντων "ΒΙΟΧΑΛΚΟ" με την εταιρεία "Dojran Steel", επένδυση παραγωγής χαλυβουργικών προϊόντων, καθώς και με την εταιρεία NOVOMETAL (Anamet) στην ανακύκλωση μεταλλικών προϊόντων. Οι επιχειρήσεις αυτού του κλάδου αξιοποιούν τις επενδύσεις στην χώρα για να αναπτύξουν τις δραστηριότητες τους σε όλη την Βαλκανική.

Σε ό,τι αφορά στις προοπτικές που διανοίγονται για άλλες ελληνικές επιχειρήσεις, όπως αναφέρουν οι ήδη δραστηριοποιούμενες εταιρείες του κλάδου, η χώρα διαθέτει μια καλή εκπαιδευτική βάση, έχει καλά πανεπιστήμια, που σημαίνει ότι μπορεί να παράξει ακόμα και καινοτομία σε διάφορους τομείς. Θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν νέες επενδύσεις, προκειμένου να δημιουργηθούν δυνατότητες επιστροφής των νέων που έχουν "εγκαταλείψει" την χώρα (brain drain) εξασφαλίζοντας ευκαιρίες καριέρας σε μια σειρά τομέων της οικονομίας.

ΣΤ.3 Κλάδος κατασκευών και δομικών υλικών

Ο συγκεκριμένος τομέας είναι από τους παραδοσιακά σημαντικούς κλάδους της οικονομίας της Βόρειας Μακεδονίας, ο οποίος μετά από μία περίοδο κρίσης (λόγω κυρίως της προσωρινής διακοπής ορισμένων δημοσίων έργων, προκειμένου η Κυβέρνηση να αναδιαπραγματευτεί όρους και χρονοδιαγράμματα υλοποίησής τους) φάνηκε σταδιακά να επανέρχεται, μέχρι το ξέσπασμα της πανδημίας.

Η οικοδομική δραστηριότητα συνέχισε να κινείται πτωτικά και το 2018, γεγονός που οφείλεται στο ότι κατά τα προηγούμενα χρόνια παρατηρήθηκε έκρηξη της οικοδομικής δραστηριότητας στη χώρα, ειδικά στην πρωτεύουσα, με αποτέλεσμα η προσφορά να υπερκαλύπτει πλέον τη ζήτηση στην αγορά ακινήτων. Συγκεκριμένα, το 2018, εκδόθηκαν συνολικά 2.800 οικοδομικές άδειες, από 3.390, το 2017, ενώ η προβλεπόμενη αξία των κατασκευών μειώθηκε κατά 1,7% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Το 2019 παρατηρήθηκε ανάκαμψη της οικοδομικής δραστηριότητας, της τάξης του 5,2%, καθώς εκδόθηκαν 2.946 οικοδομικές άδειες. Από αυτές, οι 1.593 (από 1.589 το 2018) αφορούσαν σε οικοδομές, οι 428 (από 442 το 2018) σε έργα υποδομών και οι 925 (από 769 το 2018) σε ανακατασκευή κτιρίων. Συνολικά, 1.730 (από 1.717 το 2018) νέες άδειες εκδόθηκαν σε φυσικά πρόσωπα και 1.286 (από 1.083 το 2018) σε εταιρικά σχήματα.

Ο δείκτης επιχειρηματικής εμπιστοσύνης στον κατασκευαστικό τομέα της Βόρειας Μακεδονίας αυξήθηκε κατά 1,8 ποσοστιαίες μονάδες σε 22,2 σε ετήσια βάση τον Δεκέμβριο 2019, σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της χώρας. Σε μηνιαία βάση, ο δείκτης επιχειρηματικής εμπιστοσύνης στον τομέα της μεταποίησης αυξήθηκε κατά 0,1 ποσοστιαίες μονάδες τον Δεκέμβριο 2019, σύμφωνα με τα αποτελέσματα μιας έρευνας που διεξήχθη μεταξύ τοπικών διευθυντικών στελεχών. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η κατάσταση ως προς τον τρέχοντα όγκο παραγγελιών τον Δεκέμβριο του 2019 είναι πιο ευνοϊκή σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα, οι προσδοκίες για τον όγκο παραγωγής για τους επόμενους τρεις μήνες είναι επίσης πιο ευνοϊκές και το απόθεμα των τελικών προϊόντων έχει αυξηθεί σε σύγκριση με τον Νοέμβριο του 2019. Τα διευθυντικά στελέχη επιχειρήσεων εκτιμούν ότι ο αριθμός των εργαζομένων στον τομέα της μεταποίησης θα αυξηθεί τους επόμενους μήνες.

Από την άλλη πλευρά, οι παράγοντες που επηρεάζουν δυσμενώς την παραγωγή είναι κυρίως, σύμφωνα με τα διευθυντικά στελέχη των επιχειρήσεων, η έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού (25,4%), η ανεπαρκής ζήτηση από το εξωτερικό (15,9%), η ανεπαρκής εγχώρια ζήτηση (13,6%), και η αβεβαιότητα του οικονομικού περιβάλλοντος (12,1%). Επισημαίνεται, επιπλέον, η δύσκολη οικονομική συγκυρία που προκλήθηκε από την υγειονομική κρίση του νέου κορωνοϊού, μολονότι δεν έχουν καταγραφεί ακόμη οι επιπτώσεις της στον εν λόγω τομέα από τους επίσημους φορείς.

Τελός, πρέπει να σημειωθεί η σημαντική παρουσία μεγάλων ελληνικών κατασκευαστικών επιχειρήσεων στην αγορά, οι οποίες έχουν αναλάβει, κατά καιρούς, έργα κατασκευής υποδομών, κατόπιν διεθνών διαγωνισμών (π.χ. ΑΚΤΩΡ σε τμήμα του Πανευρωπαϊκού Διάδρομου Χ, INTRACAT σε κατασκευή νοσοκομείου στο Štip κλπ). Ως προς τον τομέα των δομικών υλικών, στην χώρα δραστηριοποιείται ο όμιλος ελληνικών συμφερόντων "TITAN" με την εταιρεία "CEMENTARNICA USJE".

ΣΤ.4 Κλάδος Υποδομών και Μεταφορών

Η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας έχει κατ' επανάληψη τονίσει τη σημασία που αποδίδει στην υλοποίηση έργων που αφορούν γενικά στις υποδομές και κυρίως, στις υποδομές μεταφορών της χώρας.

Στο πλαίσιο αυτό, η κύρια έμφαση έχει δοθεί στην ολοκλήρωση της κατασκευής ή στην ανακατασκευή των δύο μεγάλων οδικών αξόνων που διασχίζουν τη χώρα, των Διαδρόμων VIII και Χ, καθώς και των σιδηροδρομικών γραμμών κατά μήκος αυτών.

Η σημασία των **οδικών υποδομών** για τη Βόρεια Μακεδονία γίνεται αντιληπτή εάν ληφθεί υπ' όψιν ότι το 85% των επιβατών και το 91% των εξαγόμενων ή διεθνώς μεταφερομένων εμπορευμάτων μεταφέρονται οδικώς.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Βόρειας Μακεδονίας, το 2019, μετακινήθηκαν, μέσω του οδικού δικτύου της χώρας, 6.471.000 άτομα. Ο όγκος των αγαθών που μετακινήθηκαν, το 2019, ήταν 69.395.000 τόνοι (σε εμπορευματικές μεταφορές). Το οδικό δίκτυο της Βόρειας Μακεδονίας έχει συνολικό μήκος 14.475 χιλιόμετρα και περιλαμβάνει 897 χλμ. εθνικών οδών, 3.790 χλμ. περιφερειακών δρόμων και 9.788 χλμ. τοπικών οδών (στοιχεία Στατιστικής Υπηρεσίας Βόρειας Μακεδονίας).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Κρατικής Στατιστικής Υπηρεσίας, το δεύτερο τρίμηνο του 2020, μετακινήθηκαν, μέσω του οδικού δικτύου της χώρας συνολικά 390 χιλιάδες επιβάτες, 6.746 χιλιάδες επιβάτες μέσω αστικού-προαστιακού δικτύου, 28 χιλιάδες επιβάτες μέσω σιδηροδρομικού δικτύου και 2.738 επιβάτες μετακινήθηκαν μέσω αεροπορικού δικτύου. Ο όγκος των αγαθών που μετακινήθηκαν το δεύτερο τρίμηνο του 2020, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019, αυξήθηκε κατά 2,3% στις οδικές εμπορευματικές μεταφορές, ενώ μειώθηκε κατά 15,3% στις σιδηροδρομικές μεταφορές και κατά 66,0% στις αεροπορικές μεταφορές.

Σημειώνεται ότι, κατά **την περίοδο της πανδημίας COVID-19** και συγκεκριμένα από 17.03.2020, η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας, με σκοπό την άμβλυνση των συνεπειών της πανδημίας, καθιέρωσε **ειδική άδεια για επαγγελματίες οδηγούς προκειμένου να διέλθουν τα σύνορα της χώρας και ειδικό πρωτόκολλο διαδικασιών κατά την μεταφορά**. Τα εν λόγω μέτρα επιβλήθηκαν σε όλους όσους συμμετέχουν στην αλυσίδα προμήθειας αγαθών προς τους τελικούς χρήστες, τόσο στις εσωτερικές, όσο και στις διεθνείς μεταφορές εμπορευμάτων, καθώς και κατά τη φόρτωσή / εκφόρτωσή τους. Τα μέτρα αυτά αφορούσαν και Έλληνες οδηγούς φορτηγών που κινούνται στο έδαφος της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας.

Όσον αφορά στην εξέλιξη των έργων **οδικών υποδομών** σημειώνονται τα ακόλουθα: Το σημαντικότερο έργο στον τομέα των οδικών υποδομών, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για την Ελλάδα, ήταν η κατασκευή του νοτίου τμήματος του Διαδρόμου Χ, Demir Karija – Smoknica, την οποία ολοκλήρωσε η ελληνικών συμφερόντων εταιρεία «ΑΚΤΩΡ». Ο δρόμος παραδόθηκε στην κυκλοφορία στα τέλη Απριλίου 2018.

Για την αναβάθμιση της οδικής σύνδεσης Βόρειας Μακεδονίας - Κοσόβου, ως προς το σκέλος Σκοπίων – Blace, προβλεπόταν η ανακατασκευή του υφιστάμενου δρόμου, κόστους περίπου 4 εκατ. ευρώ. Εν συνεχεία, θα κατασκευαστεί ο αυτοκινητόδρομος, για τον οποίο, σύμφωνα με τον πρώην Υπουργό Μεταφορών και Επικοινωνιών, κ. G. Sugareski έχουν ήδη διενεργηθεί οι μελέτες εφικτότητας και περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και ορισμένες γεωτεχνικές έρευνες. Προκειμένου να επισπευσθεί η κατασκευή του αυτοκινητοδρόμου, αποφασίστηκε σε διυπουργική σύσκεψη η ολοκλήρωση των απαραίτητων ενεργειών για την αξιοποίηση της χρηματοδότησης ύψους 1,3 εκατ. ευρώ που εξασφαλίστηκε από το Επενδυτικό Πλαίσιο Δυτικών Βαλκανίων, για την κατάρτιση των μελετών σχεδιασμού του αυτοκινητοδρόμου.

Σημειώνεται ότι, η δημόσια εταιρεία αυτοκινητοδρόμων της Βόρειας Μακεδονίας, 'PESR' επαναπροκήρυξε τον διαγωνισμό για την πρώτη φάση του έργου κατασκευής του αυτοκινητοδρόμου Σκοπίων – Blace, που είχε δημοσιεύσει αρχικώς στις 25 Ιουλίου 2019, με προθεσμία υποβολής προσφορών την 4η Σεπτεμβρίου 2019, καθώς κηρύχθηκε άγονος (υπεβλήθη μία μόνο προσφορά εκτός προϋπολογισμού έργου).

Η περιγραφή του πρώτου σκέλους του έργου, μήκους 2 χλμ., το οποίο χρηματοδοτείται απ' ευθείας από την 'PESR', περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την διαπλάτυνση του υφιστάμενου δρόμου από τα σύνορα με το Κόσσοβο έως το χωριό Blace και την κατασκευή τμήματος του αυτοκινητοδρόμου με κόμβο που θα τον συνδέει με το τοπικό οδικό δίκτυο στην περιοχή του Blace.

Η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας εξασφάλισε δάνειο ύψους 28 εκατ. ευρώ από την EBRD για τη χρηματοδότηση της κατασκευής νέου δρόμου ταχείας κυκλοφορίας (μήκους 23,5 χλμ.) μεταξύ των πόλεων Štip και Radoviš, έργο το οποίο αναμένεται να συμβάλει στην ασφαλέστερη και ταχύτερη μεταφορά επιβατών και εμπορευμάτων προς τα σύνορα με τη Βουλγαρία.

Όσον αφορά στις **σιδηροδρομικές υποδομές**, το σιδηροδρομικό δίκτυο της Βόρειας Μακεδονίας εκτείνεται σε περίπου 700 χιλιόμετρα και αποτελεί τον δεύτερο σημαντικότερο τρόπο μεταφοράς.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Βόρειας Μακεδονίας, το 2019, μετακινήθηκαν συνολικά, μέσω σιδηροδρόμων, 549.062 επιβάτες, εκ των οποίων μόλις 2.624 για διεθνείς μεταφορές. Όσον αφορά στις εμπορευματικές μεταφορές, ο όγκος των αγαθών που μεταφέρθηκε μέσω σιδηροδρόμων στη Βόρεια Μακεδονία, ανέρχεται σε 1.838.888 τόνους, εκ των οποίων το μεγαλύτερο μέρος (991.245 τόνοι) για διεθνείς μεταφορές.

Η Βόρεια Μακεδονία υπέγραψε, την 1η Αυγούστου του 2017, Μνημόνιο Κατανόησης με τη Βουλγαρία για τις σιδηροδρομικές μεταφορές, με το οποίο οι δύο πλευρές συμφώνησαν να ολοκληρώσουν την κατασκευή των σιδηροδρομικών υποδομών τους μέχρι τα μεταξύ τους σύνορα. Στην πλευρά της Βόρειας Μακεδονία, ο σιδηρόδρομος που θα συνδέσει τις δυο γειτονικές χώρες θα είναι μήκους 89 χλμ. Η κατασκευή του σιδηροδρόμου προς τη Βουλγαρία εκτιμάται στα 560 εκατ. ευρώ περίπου. Η πρώτη φάση του σιδηροδρόμου από το Kumanovo στο Beljakovce έχει μήκος 30,8 χιλιόμετρα και κοστίζει περί τα 40 εκατ. ευρώ, η δεύτερη από το Beljakovce έως την Kriva Palanka έχει μήκος 33,9 χιλιόμετρα και κοστίζει περί τα 140 εκατ. ευρώ και η τρίτη από την Kriva Palanka έως την Deve Bair έχει μήκος 23,4 χιλιόμετρα και κοστίζει περί τα 405 εκατ. ευρώ.

Εν τούτοις, σημειώνεται ότι, η κατασκευή του σιδηροδρόμου προς τη Βουλγαρία σταμάτησε προσφάτως. Σύμφωνα με εδώ δημοσιεύματα, η γερμανική εταιρεία "Wibe" απέσυρε όλα τα μηχανήματά της και ζήτησε την έξοδό της από τη συμφωνία με τη δημόσια Εταιρεία Σιδηροδρομικών Υποδομών της Βόρειας Μακεδονίας. Η διοίκηση της "Wibe" δεν

προέβη σε σχόλια, ενώ η Εταιρεία Σιδηροδρομικών Υποδομών της χώρας εξηγεί ότι θα πρέπει τώρα να ανακοινωθεί νέος διαγωνισμός για την κατασκευή.

Σύμφωνα με δηλώσεις της Εταιρείας Σιδηροδρομικών Υποδομών της Βόρειας Μακεδονίας, στο πλαίσιο της εν λόγω συμφωνίας προβλεπόταν το έργο να ολοκληρωθεί εντός 30 μηνών, δηλαδή μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2017. Ωστόσο, ο ανάδοχος κατάφερε να ολοκληρώσει μόνο το 54% του έργου, λόγω έλλειψης ανθρώπινων πόρων και τεχνικού εξοπλισμού. Σύμφωνα με τα όσα αναγράφονται, η Κυβέρνηση ενδέχεται να καταγγείλει τη γερμανική εταιρεία.

Η ολοκλήρωση του τμήματος Kumanovo - Beljakovce (πρώτου τμήματος) της υπό κατασκευή σιδηροδρομικής σύνδεσης Βόρεια Μακεδονία - Βουλγαρίας έλαβε αναβολή ενάμισι έτους, με τη νέα προθεσμία να τοποθετείται χρονικά στα τέλη του 2019. Σύμφωνα με τον Διευθυντή της δημόσιας εταιρείας σιδηροδρομικών υποδομών της Βόρειας Μακεδονίας, κ. I. Asani, η καθυστέρηση οφείλεται σε προβλήματα που σχετίζονται με τη διενέργεια των απαραίτητων απαλλοτριώσεων και με την εξασφάλιση των προβλεπόμενων αδειών. Το συνολικό μήκος του συγκεκριμένου τμήματος είναι 31 χλμ., εκ των οποίων μέχρι στιγμής έχουν ολοκληρωθεί μόνον οχτώ. Το προϋπολογιζόμενο κόστος του έργου ανέρχεται σε 45 εκατ. ευρώ. Ωστόσο, η αναβολή της προθεσμίας ολοκλήρωσής του ενδέχεται να οδηγήσει σε αύξηση του ποσού αυτού. Όσον αφορά στο δεύτερο τμήμα της σιδηροδρομικής σύνδεσης Βόρειας Μακεδονίας - Βουλγαρίας, Beljakovce - Kriva Palanka, προσφάτως προκηρύχθηκε νέος διαγωνισμός, καθώς ο προηγούμενος κηρύχθηκε άκυρος. Το συνολικό μήκος του εν λόγω τμήματος είναι 34 χλμ. και οι εργασίες αναμένεται να ξεκινήσουν σε ένα χρόνο και να ολοκληρωθούν το 2021. Το κόστος κατασκευής του έργου, το οποίο υπολογίζεται σε 145 εκατ. ευρώ, αναμένεται να καλυφθεί από κονδύλια ΕΕ ύψους 68,6 εκατ. ευρώ και δάνειο από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD).

Ο διαγωνισμός για το τρίτο και δυσκολότερο τμήμα του έργου, Kriva Palanka – Deve Bair (σύνορα με Βουλγαρία), σχεδιάζεται, σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργού Μεταφορών και Επικοινωνιών της Βόρειας Μακεδονίας, G. Sugareski, να προκηρυχθεί.

Το συνολικό μήκος του συγκεκριμένου τμήματος είναι μικρότερο από τα άλλα δύο (24 χλμ.), αλλά το εκτιμώμενο κόστος του ανέρχεται στα 350 - 400 εκατ. ευρώ, λόγω των τεχνικών δυσκολιών που προκύπτουν από τη μορφολογία του εδάφους. Η Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας έχει εξασφαλίσει, μέχρι στιγμής, χρηματοδότηση ύψους 60 εκατ. ευρώ από κονδύλια IPA και σχεδιάζει να διεκδικήσει επιπλέον χρηματοδότηση, προκειμένου να καλύψει το υψηλό κόστος του έργου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ελλάδα παρουσιάζει η σιδηροδρομική σύνδεση Μοναστηρίου – Kremenica, η οποία κατασκευαστικά ολοκληρώθηκε στα τέλη του 2018 (τον Απρίλιο 2019 πραγματοποιήθηκε δοκιμή λειτουργίας της), αλλά εκκρεμεί εισέτι η παραλαβή του έργου, καθώς υπολείπεται η εγκατάσταση λογισμικού (software) σηματοδότησης και η πραγματοποίηση τεχνικής δοκιμής από την ανάδοχο αυστριακή εταιρεία Strabag AG. Η εν λόγω σιδηροδρομική γραμμή σχεδιάζεται να συνδέεται με το ελληνικό σιδηροδρομικό δίκτυο στον σταθμό Μεσονησίου και να καταλήγει στη Φλώρινα (διακλάδωση Χd του Πανευρωπαϊκού Διαδρόμου Χ). Το έργο, συνολικού κόστους 22,5 εκατ. ευρώ, περιελάμβανε εκτός από την ανακατασκευή της ίδιας της γραμμής μήκους 17 χλμ. και έργα ανακατασκευής μικρών γεφυρών και σημείων διασταύρωσης της γραμμής με το οδικό δίκτυο, νέας σήμανσης, καθώς και εισαγωγής νέων τηλεπικοινωνιακών συστημάτων.

Οι **αερομεταφορές στη Βόρεια Μακεδονία** είναι κυρίως επιβατικές. Αεροπορικώς μετακινούνται περισσότερο από δύο εκατομμύρια επιβάτες σε ετήσια βάση.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, η επιβατική κίνηση στα αεροδρόμια Σκοπίων και Αχρίδας της Βόρειας Μακεδονίας κατέγραψε, το 2019, αύξηση της τάξης του 14,2% σε σχέση με το 2018 (ανερχόμενη σε 2.666.774 επιβάτες), σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της χώρας.

Ανοδικά κινήθηκε και ο αριθμός των πτήσεων από και προς τα αεροδρόμια της Βόρειας Μακεδονίας, καθώς κατέγραψε αύξηση 10,9% σε σχέση με το 2018 (το 2019 πραγματοποιήθηκαν συνολικά 20.281 πτήσεις).

Μακράν σημαντικότερος αερομεταφορέας ήταν η 'Wizz Air', με το μερίδιό της να ανέρχεται περίπου στο 60% της αγοράς. Σημειώνεται ότι η συμφωνία επιδότησης της 'Wizz Air' με την Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας που έληξε τον Ιούνιο του 2018, ανανεώθηκε τον Ιανουάριο του 2019, αφού προηγήθηκαν δύο διαγωνισμοί που κηρύχθηκαν άκυροι. Η 'Wizz Air' ήταν η μοναδική αεροπορική εταιρεία που εκδήλωσε ενδιαφέρον συμμετοχής στο σχετικό κυβερνητικό πρόγραμμα επιδότησης.

Ως προς την αεροπορική σύνδεση Σκοπίων - Αθήνας, η αεροπορική εταιρεία AEGEAN ξεκίνησε απ' ευθείας πτήσεις, δυο φορές την εβδομάδα, αρχής γενομένης από την 1η Νοεμβρίου 2018, με πρόβλεψη για αύξηση των δρομολογίων σε τρία, κατά τη θερινή περίοδο.

Ωστόσο, λόγω της πανδημίας και του COVID-19 σταμάτησε προσωρινά η κίνηση στα δύο αεροδρόμια της χώρας, και μολονότι εντωμεταξύ επαναλειτούργησαν από 1η Ιουλίου τ.ε., η AEGEAN ανακοίνωσε ότι θα ξεκινήσει δρομολόγια, μόλις οι συνθήκες το επιτρέψουν.

Σημειώνεται ότι, στο πλαίσιο μέτρων προστασίας από τον κορωνοϊό, σύμφωνα με το πρωτόκολλο νέας λειτουργίας, οι επιβάτες θα πρέπει να φτάσουν στα αεροδρόμια της Βόρειας Μακεδονίας τρεις ώρες πριν από την πτήση τους, υποχρεώνεται να φορούν μάσκες προσώπου κατά τη διάρκεια της πτήσης, ενώ θα πραγματοποιούνται έλεγχοι με την βοήθεια θερμικής κάμερας που έχει τοποθετηθεί στην είσοδο των αεροδρομίων. Επιπλέον, μόνο οι επιβάτες θα επιτρέπεται να εισέλθουν στα κτίρια των αεροδρομίων, μειώνοντας έτσι σημαντικά τον κίνδυνο συγκέντρωσης μεγάλου πλήθους.

Όσον αφορά στον **κλάδο των υποδομών και μεταφορών**, όπως προκύπτει και από εκτιμήσεις της εδώ επιχειρηματικής κοινότητας, ο λιμένας Θεσσαλονίκης και ο Διάδρομος Χ αποτελούν την πλέον συμφέρουσα και ασφαλή επιλογή για το εμπόριο και την οικονομία της Βόρειας Μακεδονίας. Γι' αυτό το λόγο, έχει ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα να διασφαλιστεί η συνεχής και απρόσκοπτη πρόσβαση στη Θεσσαλονίκη και να καταστεί πλήρως λειτουργικός ο Διάδρομος Χ.

Προς την κατεύθυνση αυτή, ο Οργανισμός Λιμένος Θεσσαλονίκης (ΟΛΘ Α.Ε.), σχεδιάζει τη δημιουργία ενός εμπορευματικού τερματικού σταθμού στα Σκόπια ('dry port'), που θα μπορούσε να εξυπηρετεί και άλλες περιοχές στα Δυτικά Βαλκάνια. Ουσιαστικά πρόκειται για τη δημιουργία ένας τερματικού σταθμού συνδυασμένων μεταφορών, ο οποίος θα συνδέεται άμεσα, μέσω του οδικού ή σιδηροδρομικού δικτύου, με το λιμάνι και θα αποτελεί ουσιαστικά κέντρο θαλάσσιας μεταφοράς εμπορευμάτων προς και από χερσαίους προορισμούς.

Εκτός από το ρόλο τους στη μεταφόρτωση φορτίων, το "dry port" θα μπορούσε να περιλαμβάνει επίσης εγκαταστάσεις αποθήκευσης και ενοποίησης αγαθών, οδικές ή σιδηροδρομικές μεταφορές εμπορευμάτων και υπηρεσίες εκτελωνισμού. Η δημιουργία τέτοιων εγκαταστάσεων στα Σκόπια θα συνέβαλε στην αντιμετώπιση προβλημάτων αποθήκευσης στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και θα διευκόλυne τη ροή φορτίων μεταξύ πλοίων και μεγάλων δικτύων χερσαίων μεταφορών, δημιουργώντας ένα πιο κεντρικό σημείο διανομής.

Επιπρόσθετα, θα βελτιώνει την κυκλοφορία των εισαγωγών και των εξαγωγών και την χρονοβόρα διαλογή και επεξεργασία εμπορευματοκιβωτίων, μειώνοντας την συμφόρηση του λιμένα στη Θεσσαλονίκη.

Επίσης, η έγκριση από την Κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας της λειτουργίας του αγωγού πετρελαιοειδών Θεσσαλονίκης – Σκοπίων για τη μεταφορά diesel, πάγιο αίτημα της εταιρείας ΟΚΤΑ (Όμιλος ΕΛ.ΠΕ.), εκτός του ότι θα συνέβαλε σημαντικά στην ενίσχυση της ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας, θα βοηθούσε, επιπλέον, στην αποσυμφόρηση της συνοριακής διόδου Ευζώνων – Bogorodica και του οδικού δικτύου, προς γενικότερο όφελος των εμπορικών ροών.

Τέλος, σύμφωνα με το οικονομικό πρόγραμμα της νέας Κυβέρνησης, την επόμενη 4ετία σχεδιάζονται, μεταξύ άλλων, οι ακόλουθες επενδύσεις σε υποδομές και κατασκευαστικά έργα:

- Κατασκευή 260 χλμ. αυτοκινητοδρόμων, 300 χλμ. περιφερειακών δρόμων-express, 950 χλμ. τοπικών δρόμων.
- Αποκατάσταση 1.500 χλμ. υφιστάμενων οδικών υποδομών.
- Κατασκευή νέων 500 χλμ. συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης, για τα οποία θα παρασχεθούν 100 εκατ. ευρώ για όλους τους Δήμους της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας.
- Μία από τις βασικές προτεραιότητες παραμένει η κατασκευή μονάδων επεξεργασίας λυμάτων και μονάδων επεξεργασίας στερεών αποβλήτων.
- Ολοκλήρωση του εθνικού δικτύου αγωγών φυσικού αερίου. Κατασκευή του δικτύου αγωγών φυσικού αερίου στις πόλεις, τους Δήμους και τις βιομηχανικές ζώνες το 2021 και σε συμφωνία με την Ένωση Μονάδων Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας (Association of Local Government Units of the Republic of North Macedonia - ZELS)
- Κατασκευή των σιδηροδρόμων, ειδικά στο πλαίσιο του Διαδρόμου 8, κόστους πάνω από 500 εκατ. ευρώ, και πλήρης αποκατάσταση του σιδηροδρόμου στον Διάδρομο 10 και γενικά ολόκληρου του σιδηροδρομικού δικτύου στη χώρα.
- Κατασκευή νηπιαγωγείων, νοσοκομείων, σχολείων, καθώς και αθλητικών εγκαταστάσεων.

ΣΤ.5 Αγροτικός τομέας και κλάδος τροφίμων

Ο αγροτικός τομέας στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας υπήρξε ιστορικά ένας σημαντικός τομέας της οικονομίας της χώρας, καθώς η αγροτική επιχείρηση (συμπεριλαμβανομένης της γεωργίας, της δασοκομίας και της αλιείας) αντιπροσωπεύει, σύμφωνα με στοιχεία της Κρατικής Στατιστικής Υπηρεσίας για το 2019, το 3,4% του συνολικού αριθμού των ενεργών επιχειρήσεων στη χώρα (2.605 καταγεγραμμένες επιχειρήσεις σε σύνολο 75.914).

Στις αρχές του 21ου αιώνα, ο γεωργικός τομέας συνέβαλε περίπου στο ένα δέκατο του ΑΕΠ της Βόρειας Μακεδονίας και απασχολούσε το ένα έκτο του εργατικού δυναμικού της χώρας. Τα κύρια προϊόντα εξαγωγής από τη Βόρεια Μακεδονία είναι ο καπνός, τα προϊόντα ζαχαροπλαστικής, τα φρέσκα και μεταποιημένα λαχανικά και φρούτα και ο οίνος.

Σχεδόν το σύνολο της ακαθάριστης γεωργικής παραγωγής (70%) προέρχεται από την παραγωγή φυτικών προϊόντων, όπου τα λαχανικά είναι οι κύριοι συντελεστές. Ντομάτες, πιπεριές και πεπόνια κυριαρχούν στην παραγωγή φρούτων και λαχανικών. Άλλα σημαντικά γεωργικά προϊόντα είναι τα σιτηρά και τα σταφύλια για την παραγωγή κρασιού, καθώς και για άμεση κατανάλωση. Η παραγωγή ζωικού κεφαλαίου έχει μικρότερη σημασία και η γαλακτοκομική παραγωγή με την παραγωγή αγελαδινού γάλακτος κυριαρχεί σε αυτόν τον υποτομέα.

Ειδικότερα:

Η **καλλιέργεια σταφυλιών** στη Βόρεια Μακεδονία παράγει εισόδημα για 30.000 - 40.000 οικογένειες. Το 2019 η παραγωγή στη Βόρεια Μακεδονία μειώθηκε κατά 12,1%, έναντι της προηγούμενης χρονιάς (το 2018 είχε καταγραφεί σημαντική αύξηση της τάξης του 63,3%). Στο πλαίσιο του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η οινοποιία για τη Βόρεια Μακεδονία, βρίσκεται σε εξέλιξη πρόγραμμα κατασκευής εκατό μικρών οινοποιείων, για τα οποία το κράτος προσφέρει τα οικόπεδα και οι Δήμοι τα κατασκευαστικά σχέδια, ενώ αναμένονται επενδύσεις σε αυτά από πλευράς ιδιωτών.

Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί ως προς την οινοποιία στη Βόρεια Μακεδονία, ότι η εισαγωγή φελλών για τις φιάλες οίνου γίνεται κυρίως από την Ελλάδα, η εισαγωγή φιαλών από την Κροατία και τη Βουλγαρία και βαρελιών από τη Γαλλία, την Ουγγαρία και τις ΗΠΑ. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την οινοποιία στη Βόρεια Μακεδονία βλ. σχετικό σημείωμα του Γραφείου ΟΕΥ Σκοπίων στον ακόλουθο σύνδεσμο:

http://www.agora.mfa.gr/infocfiles/Study%20for%20Wine%20in%20North%20Macedonia_2019_final%20mk.pdf.

Το 2019, η **παραγωγή καπνού** στη Βόρεια Μακεδονία αυξήθηκε μόλις 2,7%, ενώ το 2018 είχε σημειώσει αύξηση της τάξης του 11,6%. Σημαντική εξέλιξη αποτέλεσε η διακοπή της λειτουργίας του εργοστασίου της ελληνικών συμφερόντων 'Strumica Tabak', στη Στρωμνίτσα, στα τέλη του 2016. Οι ποσότητες καπνού που απορροφούσε η εν λόγω εταιρεία απορροφήθηκαν από την 'Socotab Bitola', την αμερικανική 'Alliance' και τις επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων "ΣΕΚΕ" και "Μισσιριάν", οι οποίες δραστηριοποιούνται στην εδώ αγορά, με συνεργασίες συμβολαιακών καλλιεργειών.

Ειδικότερα για το τρέχον έτος (2020), η παράγωγή από την καλλιέργεια καπνού στη Βόρεια Μακεδονία είναι μειωμένη, εξ αιτίας της ξηρασίας στην αρχή της σεζόν. Ωστόσο, η ποιότητα παραμένει στο επίπεδο του περασμένου έτους. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των παραγωγών η φετινή συγκομιδή αναμένεται να φτάσει περίπου 23.000 τόνους.

Πέραν της αμπελουργίας και της καπνοκαλλιέργειας, σημαντικοί τομείς αγροτικής παραγωγής είναι επίσης η καλλιέργεια ρυζιού, οι βιολογικές καλλιέργειες (τις οποίες η Κυβέρνηση ενισχύει με επιδοτήσεις), τα φρούτα και τα λαχανικά, όπου όμως υπάρχει έλλειψη καταλλήλων συσκευασιών εγχώριας παραγωγής.

Στην **αγορά φρούτων και λαχανικών** δραστηριοποιούνται τα τελευταία χρόνια ξένες επιχειρήσεις (κροατικές, ισραηλινές, σλοβενικές κλπ.), κατασκευάζοντας εγκαταστάσεις αποθήκευσης και συντήρησης/ψύξης φρέσκων φρούτων και λαχανικών και λειτουργώντας ως κέντρα συλλογής των αγροτικών προϊόντων από μικροπαραγωγούς με την καταβολή χαμηλών τιμών αγοράς σε σύγκριση με τις τιμές των αγορών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο **κλάδος των γαλακτοκομικών προϊόντων** είναι από τις σημαντικότερες βιομηχανίες του γεωργικού τομέα στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας. Το γάλα έχει το μεγαλύτερο μερίδιο στη συνολική ζωική παραγωγή και καταλαμβάνει σημαντικό ποσοστό της συνολικής ακαθάριστης γεωργικής παραγωγής, ενώ μεγάλη είναι η κατανάλωση των γαλακτοκομικών προϊόντων. Οι καταναλωτές καταναλώνουν κυρίως τυρί και νωπά γαλακτοκομικά προϊόντα.

Εν τούτοις, τα στατιστικά στοιχεία για τον τομέα της μεταποίησης, δηλαδή η γαλακτοβιομηχανία στη Βόρεια Μακεδονία, δείχνουν περιορισμένη ανάπτυξη του κλάδου της μεταποίησης. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον γαλακτοκομικό τομέα στη Βόρεια Μακεδονία βλ. σχετική έρευνα-μελέτη του Γραφείου ΟΕΥ Σκοπίων στον ακόλουθο σύνδεσμο:

http://www.agora.mfa.gr/inf/files/%CE%9A%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%A4%CE%97_dairy-sector_version%20mk.pdf.

Ο **τομέας της κτηνοτροφίας** της Βόρειας Μακεδονίας αποτελείται από μικρές κτηνοτροφικές μονάδες, η παραγωγή των οποίων δεν καλύπτει τις εγχώριες ανάγκες σε κρέας. Αυτό συμβαίνει, κυρίως, όσον αφορά στο μοσχαρίσιο και βοδινό κρέας, με αποτέλεσμα η χώρα να πραγματοποιεί εισαγωγές φρέσκου ή κατεψυγμένου κρέατος κυρίως από την Πολωνία και την Αυστρία. Η ίδια κατάσταση επικρατεί και στον **τομέα των πουλερικών**, όπου το μοναδικό σφαγείο που βρίσκεται στη χώρα δεν δύναται να λειτουργεί κατά τη διάρκεια ολόκληρου του έτους, δεδομένου ότι δεν εξασφαλίζονται επαρκείς ποσότητες που να επιτρέπουν κάτι τέτοιο. Λειτουργεί, συνεπώς, συγκυριακά και μόνο όταν οι μεσάζοντες εξασφαλίσουν τις απαιτούμενες ποσότητες. Η κάλυψη των αναγκών της αγοράς γίνεται από εισαγωγές, κυρίως από Κροατία και Σλοβενία. Η εγχώρια αγορά τροφοδοτείται, επίσης, με αρκετά μεγάλες ποσότητες κατεψυγμένων πουλερικών που προέρχονται από την Ελλάδα.

Γενικά, η **επεξεργασία τροφίμων και ποτών** είναι σημαντικές βιομηχανίες στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας. Τα μεταποιημένα τρόφιμα περιλαμβάνουν, τόσο ημιτελή προϊόντα (κατεψυγμένα, αποξηραμένα και συμπυκνώματα), όσο και έτοιμα προϊόντα (κονσέρβες και διατηρημένα). Πάνω από 75% των μεταποιημένων τροφίμων εξάγονται, κυρίως στην ΕΕ και στις γειτονικές χώρες. Οι περισσότερες εγκαταστάσεις επεξεργασίας τροφίμων είναι ιδιωτικές εταιρείες.

Η προτεραιότητα της Κυβέρνησης είναι να αυξηθεί η γεωργική γη και η απόδοση και ποιότητα των γεωργικών προϊόντων, με στόχο υψηλότερα έσοδα για τις οικογένειες που ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Η κυβερνητική πολιτική στρέφεται στην αύξηση των εγκαταστάσεων βιομηχανικής επεξεργασίας με εξαγωγικό προσανατολισμό και στην παρασκευή προϊόντων υψηλότερης προστιθέμενης αξίας. Η εξαετής εθνική στρατηγική για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη 2014-2020 είχε ως στόχο την ενίσχυση της ικανότητας του γεωργικού τομέα της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας να ανταγωνιστεί στην ΕΕ και σε άλλες περιφερειακές αγορές και να προωθήσει την αειφόρο ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Η στρατηγική, η οποία αποτελούσε προαπαιτούμενο για τη λήψη του μέσου προενταξιακής βοήθειας της ΕΕ για τη γεωργία (Pre-accession Assistance/ IPA II), στοχεύει επίσης στη βελτίωση της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων και στην εφαρμογή των ελάχιστων προτύπων ποιότητας, ώστε να ευθυγραμμιστούν με τη σχετική νομοθεσία της ΕΕ.

Πάντως, για την προστασία και την ενίσχυση των σημαντικών αγροτικών προϊόντων της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας υπάρχει συνήθως αυξημένη κρατική μέριμνα που εκδηλώνεται μέσω επιδοτήσεων ή άλλων μέτρων (λ.χ. χρήση προστατευτικών μέτρων, όπως

οι δασμοί και οι ποσοστώσεις, με σκοπό τον περιορισμό των εισαγωγών και την προστασία της εγχώριας παραγωγής).

Οι **εξαγωγές του αγροδιατροφικού τομέα** (HS 01-24) το 2019 ανήλθαν στα 621,2 εκατ. ευρώ περίπου, ποσό που αντιστοιχεί στο 9,7% των συνολικών εξαγωγών αγαθών της Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας (από 541,3 εκατ. ευρώ περίπου το 2018 και μερίδιο 9,2% στις συνολικές εξαγωγές αγαθών της χώρας).

Η κατηγορία με τη μεγαλύτερη εξαγωγική δυναμική της Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας το 2019 ήταν μακράν τα «Καπνά και βιομηχανοποιημένα υποκατάστατα καπνού» (με εξαγωγές αξίας 143,8 εκατ. ευρώ και μερίδιο 23,1% στο σύνολο των εξαγωγών αγαθών της χώρας), ενώ έπονται οι κατηγορίες «Ποτά, αλκοολούχα υγρά και ξίδι» (με αξία 75,9 εκατ. ευρώ και μερίδιο 12,2%), «Λαχανικά, φυτά, ρίζες και κόνδυλοι, βρώσιμα» (με αξία 71,1 εκατ. ευρώ και μερίδιο 11,4%), «Παρασκευάσματα και προϊόντα διατροφής από αλεύρι, πλιγούρι, σιμιγδάλι, άμυλο κάθε είδους ή εκχυλίσματα βύνης, γάλα και κρέμα γάλακτος» (με αξία 70,6 εκατ. ευρώ και μερίδιο 11,4%), «Παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων ή άλλων μερών φυτών» (με αξία 53,3 εκατ. ευρώ και μερίδιο 8,6%) και «Καρποί και φρούτα βρώσιμα, φλούδες εσπεριδοειδών ή πεπονιών (με αξία 51,2 εκατ. ευρώ και μερίδιο 8,2%)».

Οι συνολικές εισαγωγές του εν λόγω τομέα έφθασαν τα 832,1 εκατ. ευρώ περίπου, ποσό που αντιστοιχεί στο 9,9% των συνολικών εισαγωγών αγαθών της Βόρειας Μακεδονίας (από 787,6 εκατ. ευρώ περίπου το 2018 και μερίδιο με μερίδιο 10,3% στις συνολικές εισαγωγές αγαθών της χώρας). Ο κύριος όγκος εισαγωγών του υπό εξέταση τομέα, σε όρους αξίας, αντιστοιχούσε στην κατηγορία «Κρέατα και παραπροϊόντα σφαγίων, βρώσιμα» (με αξία 117,9 εκατ. ευρώ και μερίδιο 14,2% στις συνολικές εισαγωγές αγαθών της χώρας). Ακολουθούν οι κατηγορίες «Άλλα βρώσιμα παρασκευάσματα» (με αξία 55,4 εκατ. ευρώ και μερίδιο 6,7%), «Παρασκευάσματα και προϊόντα διατροφής από αλεύρι, πλιγούρι, σιμιγδάλι, άμυλο κάθε είδους ή εκχυλίσματα βύνης, γάλα και κρέμα γάλακτος» (με αξία 51,1 εκατ. ευρώ και μερίδιο 6,1%).

Η Βόρεια Μακεδονία αποτελεί για την Ελλάδα, μια μικρή αλλά ενδιαφέρουσα αγορά για την εξαγωγή γεωργικών μηχανημάτων, για τη δημιουργία μεικτών επιχειρήσεων (πχ στον τομέας παραγωγής ζωοτροφών και πρώτων υλών για ζωοτροφές), καθώς για την μεταφορά τεχνογνωσίας και εκπαίδευση αγροτών σε στοχευμένα είδη καλλιεργειών με σκοπό τη συμπληρωματικότητα των αγροτικών παραγωγών που είναι σε ανεπάρκεια στη χώρα μας.

ΣΤ.6 Κλάδος Τουρισμού

Η Βόρεια Μακεδονία αποτελεί τόσο χώρα τουριστικής διαμετακόμισης, όσο και σε κάποιο βαθμό τουριστικό προορισμό. Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της χώρας, οι συνολικές αφίξεις αλλοδαπών τουριστών στη Βόρεια Μακεδονία αυξήθηκαν, το 2019, κατά 7,1% έναντι της προηγούμενης χρονιάς (το 2018 είχε αυξηθεί κατά 12,2%).

Αναλυτικότερα, ο συνολικός αριθμός των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών ανήλθε σε 757.593 (από 707.345 το 2018 και 630.594 το 2017). Οι συνολικές διανυκτερεύσεις αλλοδαπών τουριστών σε ξενοδοχειακά καταλύματα ανήλθαν σε 1.577.771, με ετήσια αύξηση της τάξης του 5,8%.

Κυριότερος τουριστικός προορισμός και το 2019, υπήρξε η πόλη των Σκοπίων, την οποία επισκέφθηκε το 45,2% (από 45,4% το 2018) των αλλοδαπών τουριστών, ήτοι 342.163.

Οι κυριότερες χώρες προέλευσης ξένων τουριστών-επισκεπτών στη Βόρεια Μακεδονία, το 2019, ήταν η Τουρκία με 14,8% του συνολικού αριθμού (από 15,8% το 2018), η Σερβία με 7,9% (από 8,1%), η Ελλάδα με 7,6% (από 5,8%), η Βουλγαρία με 7,4% (από 7,4%), και η Πολωνία με 4,7% (από 4,9%).

Αριθμός ξένων τουριστών στη Βόρεια Μακεδονία, 2015-2019

10 πρώτες χώρες προέλευσης τουριστών

ΧΩΡΕΣ	2015	2016	2017	2018	2019	% επί του συνολικού αριθμού τουριστών
ΣΥΝΟΛΟ	485.530	510.484	630.594	707.345	757.593	
Τουρκία	90.857	105.738	129.708	111.667	112.472	14,8%
Σερβία	43.613	50.145	53.121	57.460	59.567	7,9%
Ελλάδα	38.829	40.504	44.931	40.947	57.578	7,6%
Βουλγαρία	29.314	36.982	45.958	52.659	55.880	7,4%
Πολωνία	17.054	12.268	22.281	34.575	35.611	4,7%
Γερμανία	17.939	17.067	23.544	30.173	34.342	4,5%
Ολλανδία	32.217	23.960	26.889	27.918	31.481	4,2%
Αλβανία	18.493	20.862	21.194	27.311	27.311	3,6%
Κόσσοβο	13.950	17.070	17.494	24.014	25.079	3,3%
Κροατία	15.135	13.318	15.860	23.829	25.553	3,4%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Βόρειας Μακεδονίας

Ειδικότερα, το 2019 οι αφίξεις τουριστών από την Ελλάδα αυξήθηκαν κατακόρυφα (40,6%), αριθμώντας 57.578 επισκέπτες.

Αριθμός τουριστών /διανυκτερεύσεων στη Βόρεια Μακεδονία από την Ελλάδα, 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019	Μεταβολή 2018-2019
Αριθμός τουριστών	38.829	40.504	44.931	40.947	57.578	40,6%
Αριθμός διανυκτερεύσεων	64.176	66.654	74.272	65.926	82.958	25,8%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Βόρειας Μακεδονίας

Από την άλλη, το 2019, ο εγχώριος τουρισμός αυξήθηκε μόλις 1,9%, με 427.370 τουρίστες.

Αριθμός τουριστών στη Βόρεια Μακεδονία, 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019	Μεταβολή 2018-2019
ΣΥΝΟΛΟ	816.067	856.843	998.841	1.126.935	1.184.963	5,1%
Εγχώριοι τουρίστες	330.537	346.359	368.247	419.590	427.370	1,9%
Ξένοι τουρίστες	485.530	510.484	630.594	707.345	757.593	7,1%

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Βόρειας Μακεδονίας

Ο κλάδος του τουρισμού εξακολουθεί να αποτελεί σχετικά μικρή οικονομική δραστηριότητα στη Βόρεια Μακεδονία, αλλά αναπτύχθηκε σημαντικά τα τελευταία χρόνια ως προς τις αφίξεις και τα ακαθάριστα κέρδη από ξένα νομίσματα. Το 2018, η συμβολή των ταξιδιών και του τουρισμού στο ΑΕΠ της Βόρειας Μακεδονίας ήταν 7,2%. Αν και η συμβολή του τομέα στο ΑΕΠ της χώρας κυμάνθηκε σημαντικά τα τελευταία χρόνια, έτεινε να αυξηθεί κατά την περίοδο 1999 - 2018 φθάνοντας στο 7,2 % το 2018.

Εξέλιξη των κύριων δεικτών τουρισμού, 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Μέσος αριθμός διανυκτερεύσεων - σύνολο	2,93	2,87	2,78	2,82	2,75
Μέσος αριθμός διανυκτερεύσεων - εγχώριοι τουρίστες	4,11	4,06	4,02	4,02	3,94
Μέσος αριθμός διανυκτερεύσεων - ξένοι τουρίστες	2,13	2,06	2,05	2,11	2,08
Συμμετοχή των εγχώριων τουριστών στο συνολικό αριθμό των αφίξεων τουριστών (%)	40,5	40,42	36,87	37,23	36,07
Συμμετοχή ξένων τουριστών στο συνολικό αριθμό αφίξεων τουριστών (%)	59,5	59,58	63,13	62,77	63,93
Συμμετοχή των εγχώριων τουριστών στο συνολικό αριθμό διανυκτερεύσεων των τουριστών (%)	56,71	57,17	53,35	53,05	51,64
Συμμετοχή ξένων τουριστών στο συνολικό αριθμό διανυκτερεύσεων των τουριστών (%)	43,29	42,83	46,65	46,95	48,36
Συμμετοχή ξένων τουριστών σε ξενοδοχεία στο συνολικό αριθμό αφίξεων ξένων τουριστών (%)	91,21	92,52	91,76	92,29	93,53
Συμμετοχή ξένων τουριστών σε ξενοδοχεία στο συνολικό αριθμό διανυκτερεύσεων ξένων τουριστών (%)	90,18	91,2	90,56	91,12	92,28
Καθαρό ποσοστό πληρότητας θέσεων κρεβατιών σε ξενοδοχεία και παρόμοια καταλύματα (NACE Rev. 2, I, 55.1)	22,99	22,01	24,3	26,4	27,54
Καθαρό ποσοστό πληρότητας υπνοδωματίων σε ξενοδοχεία και παρόμοια καταλύματα (NACE Rev. 2, I, 55.1)	37,18	35,07	39,3	42,73	46,73

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Βόρειας Μακεδονίας

Υπάρχουν πάνω από 1.000 χώροι εστίασης (φαγητού και ποτού) στη χώρα, αλλά δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την απασχόληση ή τον κύκλο εργασιών τους. Επίσης, υπάρχουν 624 ταξιδιωτικοί πράκτορες και ταξιδιωτικά γραφεία που δραστηριοποιήθηκαν στη χώρα το 2018, απασχολώντας συνολικά 1.500 άτομα και 867 ξεναγούς.

Οι δραστηριότητες προώθησης του τουρισμού χρηματοδοτούνται από έναν τουριστικό φόρο ύψους κατά μέσο όρο 40 δηναρίων (0,7 ευρώ περίπου) ανά διανυκτέρευση (ποικίλλει ανάλογα με τον Δήμο, ο οποίος έχει την ευθύνη συλλογής του).

Αναφορικά με τις αφίξεις τουριστών από τη Βόρεια Μακεδονία στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ), την περίοδο 2017-2019 καταγράφηκε μείωση του εισερχόμενου στην Ελλάδα τουρισμού από τη Βόρεια Μακεδονία κατά -39,7% (από 1.571 χιλ. το 2017 σε 948 χιλ. το 2019). Επιμέρους, 2018: -24,5% στις 1.187 χιλ. και 2019: -20,2% στις 948 χιλ.

Το μερίδιο αγοράς της Βόρειας Μακεδονίας στον εισερχόμενο στην Ελλάδα τουρισμό το 2019 ανήλθε στο 3,0% όταν το 2017 ήταν 5,8%. Οι αφίξεις από τη Βόρεια Μακεδονία εμφανίζουν σχετικά μικρότερη εποχικότητα, με το 66,8% των αφίξεων το 2019 να καταγράφονται στην τουριστική περίοδο (Q2 και Q3) ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη για τα Q1 και Q4 ήταν 15,0% και 18,2%. Αναφορικά με τις διανυκτερεύσεις των τουριστών από τη Βόρεια Μακεδονία, το 2019 καταγράφηκαν 2.394 χιλ. (-44,6% σε σύγκριση με το 2017) με μερίδιο αγοράς 1,0% όταν το 2017 είχαν καταγραφεί 4.320 χιλ. και μερίδιο 2,1%. Η πλειονότητα των διανυκτερεύσεων για το 2019 (82,8%) καταγράφεται στα Q2 και Q3 (τουριστική σεζόν) ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη για τα Q1 και Q4 ήταν 7,5% και 9,7%. Οι εισπράξεις από τη Βόρεια Μακεδονία το 2019 άγγιξαν τα 114 εκ. ευρώ (-36,3% σε σύγκριση με το 2017) με μερίδιο αγοράς 0,6% όταν το 2017 το σύνολο των εισπράξεων ήταν 180 εκ. ευρώ και μερίδιο 1,3%. Στα Q2 και Q3 καταγράφεται το 74,1% των εσόδων από την αγορά της Βόρειας Μακεδονίας ενώ στα Q1 και Q4 το 10,8% και 15,1% αντίστοιχα. Αξιοσημείωτο για την αγορά της Βόρειας Μακεδονίας είναι, ότι στην τουριστική περίοδο (Q2 και Q3) η εποχικότητα στις αφίξεις (66,8%) είναι σημαντικά χαμηλότερη από την εποχικότητα που σημειώνεται στις διανυκτερεύσεις (82,8%) και τις εισπράξεις (74,1%).

Οι πολίτες της Βόρειας Μακεδονίας επισκέπτονται τη χώρα μας τόσο τα σαββατοκύριακα ή τα εορταστικά τριήμερα, όσο και το καλοκαίρι, για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Ο κύριος προορισμός τους είναι οι ακτές της Βορείου Ελλάδος (Χαλκιδική και Πιερία). Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια επιλέγουν ολοένα και περισσότερο και άλλες περιοχές της Ελλάδος, συμπεριλαμβανομένων των νησιών.

Σημαντικά, κυρίως για την αγορά της Θεσσαλονίκης, είναι τα μονοήμερα ή ολιγοήμερα ταξίδια των κατοίκων της Βόρειας Μακεδονίας για ψώνια. Οι αγορές αυτές αποτελούν έμμεσες εξαγωγές για τη χώρα μας και ασφαλώς, συντελούν στην τόνωση της εγχώριας οικονομίας.

Η Εθνική Στρατηγική για την Ανάπτυξη του Τουρισμού 2018-23 της Βορείου Μακεδονίας στοχεύει, μεταξύ άλλων, στην ανάπτυξη του τουρισμού πέρα από τους δύο κύριους προορισμούς των Σκοπίων και της Λίμνης Αχρίδας, ιδίως στα ορεινά θέρετρα του δυτικού τμήματος της χώρας, τις ιαματικές πηγές / τον τουρισμό υγείας και τις αμπελουργικές εκτάσεις.

Σε συνεργασία με τουριστικούς πράκτορες στη Ελλάδα θα μπορούσαν να υπάρξουν κοινά τουριστικά διασυνοριακά πακέτα σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλους, όπως οι λίμνες Αχρίδας και Δοϊράνης. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει ο θεματικός τουρισμός (αθλητικός, θρησκευτικός, αγροτουρισμός, κλπ).

Εν τούτοις, θα πρέπει να επισημανθεί ότι, ο τουριστικός τομέας υπέστη μεγάλες ζημιές το 2020 εξ αιτίας των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19. Ιδιαίτερα επλήγη ο ξένος τουρισμός, καθώς τα μέτρα που εφαρμόστηκαν για λόγους προστασίας της υγείας των πολιτών περιόρισαν διελεύσεις και επισκέψεις τουριστικού χαρακτήρα.

Από την άλλη, στη Βόρεια Μακεδονία ενισχύθηκε ο εγχώριος τουρισμός, καθώς η πλειοψηφία των τουριστών από τη χώρα επέλεξαν σταθερά την Ελλάδα για τις καλοκαιρινές τους διακοπές και με την υγειονομική κρίση προσανατολίστηκαν αναγκαστικά σε τοπικούς προορισμούς (κυρίως Αχρίδα, Μανγανο και Βεγονο).

ΣΤ.7 Καινοτομία και Τεχνολογική Ανάπτυξη – νεοφυής επιχειρηματικότητα

Το οικοσύστημα της νεοφυούς επιχειρηματικότητας της Βόρειας Μακεδονίας παρουσιάζει αξιοσημείωτη δυναμική, τα τελευταία δύο χρόνια, αν και η ανάπτυξή του έχει καθυστερήσει σημαντικά, καθώς η χώρα και η ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αντιμετώπιζαν, μέχρι προσφάτως, πολιτικές αστάθειες.

Ευκαιρίες επενδύσεων και ανάπτυξης συνεργασιών εντοπίζονται τόσο στην παροχή τεχνογνωσίας και καθοδήγησης (mentorship), όσο και στην ανάπτυξη ψηφιακών μέσων, τεχνολογικών εφαρμογών στον χρηματοοικονομικό και αγρο-διατροφικό τομέα κλπ.

Συγκρατείται ότι, εκ των προτεραιοτήτων της νέας Κυβέρνησης Ζάεφ είναι η επένδυση στην καινοτομία, την τεχνολογική ανάπτυξη και τις νεοφυείς επιχειρήσεις, στο πλαίσιο πάντα αντιμετώπισης της μετανάστευσης των νέων, αλλά και, σύμφωνα με τα νέα δεδομένα, των επιπτώσεων στην οικονομική ανάπτυξη που προκάλεσε η πανδημία COVID-19.

Προς αυτή την κατεύθυνση και με την υποστήριξη των διεθνών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (όπως η Παγκόσμια Τράπεζα) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα χαρτοφυλάκια των σχετικών με τον τομέα φορέων έχουν αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια.

Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. σχετικό ενημερωτικό σημείωμα Γραφείου ΟΕΥ Σκοπίων στην ιστοσελίδα Agora του Υπουργείου Εξωτερικών στον ακόλουθο σύνδεσμο:

<http://agora.mfa.gr/ta-grafeia-oikonomikon-emporikon-upotheseon/infofile/72154>.

Ζ. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Ζ.1. Συναλλαγματικές Ισοτιμίες

Το 2019, η συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ προς το δηνάριο ήταν 1 προς 61,51 και του δολαρίου προς το δηνάριο είναι 1 προς 54,95.

Η συναλλαγματική ισοτιμία δηναρίου – ευρώ είναι γενικώς σταθερή τα τελευταία χρόνια, χωρίς ιδιαίτερες διακυμάνσεις.

Ζ.2. Είσοδος στη χώρα

Για την είσοδο στην Βόρεια Μακεδονία έχει θεσπιστεί, από το 2008, για τους πολίτες της ΕΕ η άδεια εισόδου στη χώρα μόνο με ταυτότητα (για τους Έλληνες η νέου τύπου). Φυσικά, για την είσοδο στη χώρα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και το διαβατήριο, χωρίς να απαιτείται κάποια θεώρηση (visa).

Κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19 ισχύουν ειδικές συνθήκες, ως προς την είσοδο και την έξοδο στην χώρα και διαφοροποιούνται για ιδιώτες, επιχειρηματίες, μεταφορείς προϊόντων και πολίτες ή κατόχους άδειας διαμονής, οι οποίες αλλάζουν συνεχώς ανάλογα με τις εξελίξεις. Για περισσότερες πληροφορίες παρακαλείσθε όπως επικοινωνήσει με το Προξενικό Γραφείο της Πρεσβείας Σκοπίων ως ακολούθως: gremb.sko@mfa.gr ή +389 (2) 3219260.

Ζ.3. Ωράριο εργασίας και αργίες

Ωράριο Εργασίας

Υπουργεία – Δημόσιες Υπηρεσίες	Δευτέρα-Παρασκευή: 08:30-16:30
Τράπεζες	Καθημερινά: 08:00-16:00 (08:00-18:00 ορισμένα καταστήματα) Σάββατο: 09:00-14:00 (ορισμένα καταστήματα)
Ιδιωτικές Εταιρείες	Δευτέρα-Παρασκευή: 09:00-18:00
Μεγάλα Καταστήματα	Δευτέρα-Παρασκευή: 09:00-21:00, Σάββατο: 09:00-17:00
Εμπορικά Κέντρα	Καθημερινά (συμπεριλαμβανομένου και του Σαββατοκύριακου): 10:00

Σημειώνεται ότι στη Βόρεια Μακεδονία ισχύει η ώρα Κεντρικής Ευρώπης (GMT+1), ήτοι μια ώρα πίσω από την Ελλάδα (ώρα Ελλάδος μείον 1).

Ετήσιες αργίες

Η Βόρεια Μακεδονία ακολουθεί το παλαιό ημερολόγιο (13 ημέρες καθυστέρηση σε σχέση με τις εορτές στην Ελλάδα, εκτός από την Πρωτοχρονιά).

Νέο έτος	1 Ιανουαρίου
Χριστούγεννα	7 Ιανουαρίου
Μ. Παρασκευή – κινητή	σύμφωνα με το Ορθόδοξο Πάσχα
Δευτέρα του Πάσχα – κινητή	σύμφωνα με το Ορθόδοξο Πάσχα
Εργατική Πρωτομαγιά	1 Μαΐου
Κυρίλλου και Μεθοδίου	24 Μαΐου
Ημέρα επανάστασης 1903	2 Αυγούστου
Ημέρα ανεξαρτησίας	8 Σεπτεμβρίου
Ημέρα αντίστασης 1941	11 Οκτωβρίου
Ημέρα επανάστασης (VMRO)	23 Οκτωβρίου
Αγ. Κλήμεντος Αχρίδας	8 Δεκεμβρίου
Ραμαζάνι (Μπαϊράμι) - κινητή	σύμφωνα με το Κοράνι

Ζ.4. Συγκοινωνιακή σύνδεση Ελλάδας - Βόρειας Μακεδονίας και αποστάσεις

Η σημασία των οδικών υποδομών για τη Βόρεια Μακεδονία γίνεται αντιληπτή εάν ληφθεί υπ' όψιν ότι το 85% των επιβατών και το 91% των εξαγόμενων ή διεθνώς μεταφερομένων εμπορευμάτων μεταφέρονται οδικώς. Πρόσφατα, η Βόρεια Μακεδονία αναβάθμισε το οδικό δίκτυο που την συνδέει με την Ελλάδα, το οποίο αποτελεί τμήμα του Πανευρωπαϊκού Διαδρόμου Χ.

Ως προς την αεροπορική σύνδεση Σκοπίων - Αθήνας, η ελληνικών συμφερόντων αεροπορική εταιρεία «AEGEAN» ξεκίνησε απ' ευθείας πτήσεις, δυο φορές την εβδομάδα, αρχής γενομένης από την 1η Νοεμβρίου 2018, ενώ κατά τη θερινή περίοδο τα δρομολόγια αυξάνονται σε τρεις φορές, εβδομαδιαίως.

Ωστόσο, λόγω της πανδημίας και του COVID-19 σταμάτησε προσωρινά η κίνηση στα δύο αεροδρόμια της χώρας, και μολονότι εντωμεταξύ επαναλειτούργησαν από 1η Ιουλίου τ.ε., η AEGEAN ανακοίνωσε ότι θα ξεκινήσει δρομολόγια, μόλις το επιτρέψουν οι συνθήκες. (βλ. στο παρόν, κεφ. ΣΤ.4 Κλάδος Υποδομών και Μεταφορών).

Ως προς τη σιδηροδρομική σύνδεση ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ελλάδα παρουσιάζει η σιδηροδρομική σύνδεση Μοναστηρίου – Kremenica, η οποία σχεδιάζεται να συνδέεται με το ελληνικό σιδηροδρομικό δίκτυο στον σταθμό Μεσονησίου και να καταλήγει στη Φλώρινα (βλ. στο παρόν, κεφ. ΣΤ.4 Κλάδος Υποδομών και Μεταφορών).

Αποστάσεις μεγαλύτερων πόλεων σε χλμ. από Σκόπια

Πόλη	Απόσταση σε χλμ.	Πόλη	Απόσταση σε χλμ.	Πόλη	Απόσταση σε χλμ.
Μοναστήρι	170	Kocani	116	Μανρονο	94
Γευγελή	161	Kriva	100	Sarka	62
Gostivar	66	Prilep	134	Stip	91
Kanadarci	105	Tetovo	42		
Kicevo	108	Veles	54		

Ενδεικτικές αποστάσεις των Σκοπίων από ευρωπαϊκές πόλεις: Αθήνα: 735 χλμ., Θεσσαλονίκη: 270 χλμ., Βιέννη: 1.400 χλμ, Φρανκφούρτη: 2.100 χλμ, Άμστερνταμ: 2,600 χλμ, Λουμπλιάνα: 1.000 χλμ, Βελιγράδι: 480 χλμ..

2.5. Τηλεπικοινωνίες

Η Βόρεια Μακεδονία διαθέτει τρεις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας (κατά τάξη μεγέθους): T-Mobile (Deutsche Telekom), A1 και Lycamobile. Οι ιδιωτικές εταιρείες έχουν εισέλθει και στη σταθερή τηλεφωνία μετά την απελευθέρωσή της (μεταξύ άλλων T-Home, Telekabel).

Κωδικοί τηλεφωνικών κλήσεων εντός της χώρας

Σκόπια: 02	Μοναστήρι: 047	Δοϊράνη: 034
Κουμάνοβο: 031	Γευγελή: 034	Κρούσεβο: 048
Βέλες: 043	Γκόστιβαρ: 042	Αχρίδα: 046
Πρίλεπ: 048	Τέτοβο: 044	Στιπ: 032
Πληροφορίες καταλόγου (Σκόπια): 188		
Διεθνής Κωδικός Βόρειας Μακεδονίας: 00389		

Ζ.6. Στοιχεία επικοινωνίας

1. Ελληνικές Αρχές

ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

Borka Taleski 6, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3219260
Φαξ: +389.2.3115718
E-mail: gremb.sko@mfa.gr

ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΞΕΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

Borka Taleski 6, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3219280
Φαξ: +389.2.3130419
E-mail: grcon.sko@mfa.gr

ΓΡΑΦΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ (Ο.Ε.Υ.) ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

Borka Taleski 6, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3129456, 3129458
Φαξ: +389.2.3129441
E-mail: ecocom-skopje@mfa.gr
Web: www.agora.mfa.gr

ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

Borka Taleski 6, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3213514
Φαξ: +389.2.3213501
E-mail: pdo.skopje@mfa.gr

ΓΕΝΙΚΟ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Tomaki Dimitroski 39, 7000 Bitola
Τηλ. +389.47.237340, 237350
Φαξ: +389.47.220310
E-mail: grofficebitola@mfa.gr

2. Αρχές της Βόρειας Μακεδονίας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Orce Nikolov 116, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3282042
Web: www.morm.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Dimce Mircev 9, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3117222
Web: www.mvr.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Dimitrie Cupovski 9, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3116493
Web: www.pravda.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Filip Vtori M. 7, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3115266
Web: www.mfa.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Dame Gruev 12, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3255300
Web: www.finance.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Jurij Gagarin 15, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3085347
Web: www.economy.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, ΔΑΣΩΝ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Aminta Treti 2, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3134477
Web: www.mzsv.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

50 Divizija 14, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3112500
Web: www.zdravstvo.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Sv. Kiril I Metodij 54, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3117896
Web: www.mon.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Dame Gruev 14, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3106212
Web: www.mtsp.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Kiril I Metodij 54, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2. 3253921
Web: www.mls.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Gjuro Gjakovik 61, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3240500
Web: www.kultura.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Bul. "Ss. Cyril and Methodius" No.54, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3200946

Web: www.mioa.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Dame Gruev 6, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3145497

Web: www.mtc.gov.mk

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Plostad Presveta Bogorodica 3, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2. 3225237

Web: www.moep.gov.mk

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (National Bank of the Republic of North Macedonia)

Kuzman Josifovski Pitu 1, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3108108

Web: www.nbrm.mk

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΕΛΩΝΕΙΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (Customs Administration of the Republic of North Macedonia)

Str. Lazar Licenoski 13, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3224342

Web: www.customs.gov.mk

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (State Statistical Office)

Str. Dame Gruev 4, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3295600

Web: www.stat.gov.mk

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΠΡΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Kej Dimitar Vlahov 4, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3120132

Web: www.apprm.gov.mk

ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Str. 11 Oktomvri No.25, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3103601

Web: www.ippo.gov.mk

3. Εμπορικά & Βιομηχανικά Επιμελητήρια

ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Kliment Ohridski 30, Skopje

Πρόεδρος: Άρης Βλάχος

Τηλ. +389 2 3090 380

E-mail. Προέδρου: a.vlachos@evrokonsultanti.com.mk

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (Economic Chamber)

Str. Dimitrije Cupovski 13, 1000 Skopje
Τηλ: +389.2.3244.000
E-mail: ic@mchamber.mk
Web: www.mchamber.mk

ΕΝΩΣΗ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΩΝ (Association Of Chambers Of Commerce)

Str. Crvena Skopska Opstina 10, 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.3091440
E-mail: info@chamber.mk
Web: www.chamber.mk

NORTH-WEST ECONOMIC CHAMBER

Str. Dimitrije Cupovski 13, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3239252
E-mail: info@oemvp.org
Web: www.oemvp.org

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ (Regional Chamber of Commerce in Bitola)

Str. 1 Maj bb, 7000 Bitola
Τηλ. +389.47.225.088
E-mail: regiobt@mchamber.mk

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΜΙΚΡΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (Small Business Chamber)

Str. Jane Sandanski 113, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.2448077
E-mail: info@sbch.org.mk
Web: www@sbch.org.mk

4. Τράπεζες

STORANSKA BANKA AD (ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ)

Mr. Diomidis Nikolettopoulos
Str. 11 Oktomvri 7, 1000 Skopje, P.O. BOX 582
Τηλ.: +389.2.3295295
Web: www.stb.com.mk

KOMERCIJALNA BANKA A.D.

Orce Nikolov 3, 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.3168168
Web: www.kb.com.mk

NLB TUTUNSKA BANKA A. D.

Str. Majka Tereza 1, 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.15 600
Web: www.nlbtb.com.mk

OHRIDSKA BANKA AD

Orce Nikolov 54, 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.3167600
Web: www.ohridskabanka.mk

HALK BANKA AD

Blvd. Sv. Kiril I Metodij 54, 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2. 3240800
Web: www.halkbank.mk

PROCREDIT BANK

Manapo 7, 1000 Skopje
Τηλ: +389.2.2446000
Web: www.procreditbank.com.mk

5. Διοργανωτές Εκθέσεων

/Δεν υπάρχουν στοιχεία

6. Ξενοδοχεία

HOTEL PARK & SPA

Str.1732 br.4/5, 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.5515151
E-mail: reservations@parkhotel.mk
Web: www.parkhotel.mk

MARRIOTT

1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.5102510
E-mail: Skopje.reservations@marriott.com
Web: www.marriott-hotels.com

HOTEL RUSSIA

bul.ASNOM 1, 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.2400030
E-mail: info@hotelrussia.mk
Web: www.hotelrussia.mk

ALEXANDER PALACE

Bul. 8-mi Septemvri b.b., 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.3092392
E-mail: info@aleksandarpalace.com.mk
Web: www.aleksandarpalace.com.mk

HOLIDAY INN SKOPJE

Mosa Pijade 2, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 32.92.929
E-mail: hiskopje@holiday-inn.com.mk

HOTEL STONEBRIDGE

Kej Dimitar Vlahov no.1, 1000 Skopje
Τηλ.: + 389 2 32 44 900
E-mail: info@stonebridge-hotel.com
Web: www.stonebridge-hotel.com

HOTEL PANORAMIKA

Todor Aleksandrov 57, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 6092222
E-mail: info@hotel-panoramika.com
Web: www.hotel-panoramika.com

7. Διπλωματικές Αποστολές

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF ALBANIA

Slavej Planina 2, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3246 726
E-mail: embassy.skopje@mfa.gov.al

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF AUSTRIA

Mile Popjordanov 8, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3083 400
E-mail: skopje-ob@bmeia.gv.at

EMBASSY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

str. 20 Oktomvri No 15, 1000 Skopje
Τηλ.: + 389 2 3086 216
E-mail: skopje@ambasadabih.org.mk

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF BULGARIA

Zlatko Shnajder str. No 3, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3229 444
E-mail: secretary@bgemb.org.mk

EMBASSY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Lermontova No.2, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3110 390
E-mail: chinaemb_mk@mfa.gov.cn

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF CROATIA

Bukureshka No.91, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3248 170
E-mail: croemb.skopje@mvep.hr

EMBASSY OF THE CZECH REPUBLIC

Periša Saveljik No.3, 1000 Skopje
Τηλ.: + 389 2 3109 805
E-mail: skopje@embassy.mzv.cz

EMBASSY OF THE FRENCH REPUBLIC

Todor Aleksandrov 165, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3244 300
E-mail: franamba@mt.net.mk

EMBASSY OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY

Lerinska 59, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3093 900
E-mail: l-vz@skop.diplo.de

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF HUNGARY

Mirka Ginova No. 27, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3092 066
E-mail: mission.skp@mfa.gov.hu

EMBASSY OF THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN

Mile PopJordanov 12, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3051759
E-mail: iriemb@t.mk

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF ITALY

8 Udarna Brigada 22, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3236 500
E-mail: segreteria.skopje@esteri.it

EMBASSY OF JAPAN

Bul. Filip Vtori M. 3, Soravia Center Skopje, Floor 6, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3118 063
E-mail: info@sk.mofa.go.jp

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF KOSOVO

Samoilova 136, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 32 90 320
E-mail: embassy.macedonia@rks-gov.net

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF MONTENEGRO

Vasil Stefanovski 7, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3227 277
E-mail: macedonia@mfa.gov.me

EMBASSY OF THE KINGDOM OF THE NETHERLANDS

Aminta III 69 -71, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3129 319
E-mail: SKO@minbuza.nl

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF POLAND

Dimitar Pandilov 2a, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 324 88 20
E-mail: skopje.amb.sekretariat@msz.gov.pl

EMBASSY OF THE STATE OF QATAR

St Cyril and Methodius str. No. 7, 5th Floor, 1000 Skopje
Τηλ: +389 2 3211 500
E-mail: skopje@mofa.gov.qa

EMBASSY OF ROMANIA

Rajko Zinzifov 42, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 322 80 55
E-mail: skopje@mae.ro

EMBASSY OF THE RUSSIAN FEDERATION

Pirinska 44, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3117 160
E-mail: skopje@mid.ru

EMBASSY OF REPUBLIC OF SERBIA

Pitu Guli 8, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3129 298
E-mail: srbamb@unet.com.mk

EMBASSY OF THE SLOVAK REPUBLIC

Budimpeštanska 39, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3090 360
E-mail: emb.skopje@mzv.sk

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

Dane Krapcev No. 6a, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 317 87 30
E-mail: sloembassy.skopje@gov.si

EMBASSY OF THE KINGDOM OF SPAIN

27 Mart, 7, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3220 717
E-mail: emb.skopje@maec.es

EMBASSY OF THE KINGDOM OF SWEDEN

8 Udarna Brigada 2, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3297 880
E-mail: ambassaden.skopje@gov.se

EMBASSY OF SWITZERLAND

Maksim Gorki 19, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3103 310
E-mail: skopje@eda.admin.ch

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF TURKEY

Slavej Planina bb, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 310 47 10
E-mail: embassy.skopje@mfa.gov.tr

EMBASSY OF UKRAINE

Albert Shvajcer 7-9, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3178 120
E-mail: emb_mk@mfa.gov.ua

BRITISH EMBASSY

Todor Aleksandrov 165, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3299 299
E-mail: britishembassyskopje@fco.gov.uk

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

Str. Smoilova 21, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3102 000
E-mail: EmbSkoWebM@t-home.mk

8. ΓΡΑΦΕΙΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ (EU DELEGATION)

Sv. Kiril I Metodij 52 B, 1000 Skopje
Τηλ.: +389 2 3248 500
E-mail: delegation-north-macedonia@eeas.europa.eu
Web: https://eeas.europa.eu/delegations/republic-north-macedonia_en

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ (THE WORLD BANK OFFICE IN SKOPJE)

Str. Leninova 34, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2. 5515 230
Web: www.worldbank.org.mk

ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ (IMF OFFICE IN SKOPJE)

Kompleks Banki b.b., 1000 Skopje
Τηλ. +389.2. 3121 034
Web: www.imf.org

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (EBRD)

Soravia Centar Skopje, Filip Vtori M. no.3,VII floor., 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3297.800
Web: www.ebrd.org

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ (USAID)

U.S.Embassy Samoilova 21, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.310 2000
Web: <https://www.usaid.gov/north-macedonia>

9. ΦΟΡΕΙΣ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ (Agency for foreign investments and export promotion of the Republic of North Macedonia)

Nikola Vapcarov 7, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2. 3169 100

Web: <http://investnorthmacedonia.gov.mk/>

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΖΩΝΩΝ (DTIDZ-FREE ZONES AUTHORITY)

Partizanski Odredi Blvd. No.2, P.O.Box 311, 1000 Skopje

Τηλ. +389 2 311 11 66

E-mail: info@fez.gov.mk

www.fez.gov.mk

10. ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ - ΝΟΜΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Str. Dame Gruen 3, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3165.409

Web: www.mba.org.mk

ΕΝΩΣΗ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΩΝ

Bld. 8 Septemvri No.2, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3115.816

Web: www.nkrm.org.mk

EGNA LAW FIRM - NAVRIDIS & ASSOCIATES (εταιρεία ελληνικών συμφερόντων)

Gjuro Gjakovik 20/1-10 1000 Skopje

Τηλ. +389 23236000

E-mail: infoskop@navridis.com

IKPR ROKAS & PARTNERS (εταιρεία ελληνικών συμφερόντων)

Str. Marshal Tito 53/1, 1000 Skopje

Τηλ.: +389.2.3298.280

E-mail: skopje@rokas.com

Web: www.rokas.com

ADVOKATSKO DRUSTVO TRPENOSKI

Aminta III 37 kat 7/22, 1000 Skopje

Τηλ.: +389.2.3229 807

Web: www.adtrpenoski.com.mk

LAW OFFICE MR. NENAD JANICEVIKJ

bul. Koco Racin 38-1/5, 1000 Skopje

Τηλ. +389.2.3166629;

Mob. +389.75.407210

LAW OFFICE MR. TRAJCE KITANOVSKI & MR. VLATKO KITANOVSKI

Aminta III 4/2, 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.3225.362
E-mail: advokat_kitanovski@yahoo.com

LAW OFFICE MR. KRISTIJAN POLENAK

Str. Orce Nikolov 98, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 3114 737
E-mail: info@polenak.com.mk

LAW OFFICE MARKOVSKA-ANDREVSKI

Orce Nikolov 75, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 3129 240
Web: www.markovska-andrevski.com.mk

LAW OFFICE DIMITROV GEORGI

Ivo Lola Ribar 57-1/6, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 3230 789
E-mail: info@dimitrov.com.mk
Web: www.dimitrov.com.mk

LAW OFFICE KARANOVIC I NIKOLIC

Orce Nikolov 68, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 3223 712
Web: www.karanovic-nikolic.com

LAW OFFICE BEGOVA - DEANOSKI

Dimitrije Cupovski 4-1/14, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 3222 325
E-mail: info@begova.com.mk
Web: www.begova.com.mk

LAW OFFICE VUKSANOVIC

M.T.Gologanov 149-4/7, 1000 Skopje
Τηλ. +389 71 238 319
E-mail: oliver_vuksanovic@t-home.mk
Web: www.vuksanovic.mk

11. ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΛΟΓΙΣΤΩΝ – ΕΛΕΓΚΤΩΝ

EUROFAST GLOBAL (Εταιρεία Ελληνο-κυπριακών Συμφερόντων)

Gjuro Gjakovik 20/1-10 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.2400225
E-mail: skopje@eurofast.eu

ERNST & YOUNG

Blvd. 8 Septemvri 18/3-4, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3113.310
Web: www.ey.com

KPMG

Vasil Adzilarski street, 7th floor Soravia Center, 1000 Skopje
Τηλ: +389 2 31 35 220
E-mail: kpmg@kpmg.com.mk

DELOITTE

Partizanski Odredi 15-a, 1000 Skopje
Τηλ: +389 2 311 13 00

12. ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ

IDEA PLUS

Str. Dimce Mircev 18, P.O.Box 161, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3109.055
E-mail: office@ideaplus.com.mk

PUBLICIS

Franklin Ruzvelt 37, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3297.670
E-mail: office@publicis.com.mk

SAATCHI & SAATCHI

Str. 11 Oktomvri 3/5, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3297.670

13. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ

ORBIT LTD. (Εταιρεία Ελληνικών Συμφερόντων)

Str. 1632 No.53, 1000 Skopje
Τηλ.: +389.2.2550661
E-mail: orbit@orbit.mk

FORSPED LOGISTICS (Εταιρεία Ελληνικών Συμφερόντων)

50ta Divizija 34/8, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2. 3176881
E-mail: kiriakosf@fortrans.gr

FERSHPED

Skopje
Τηλ.: +389 2 3149444
E-mail: i.petrovski@fersped.com.mk
Web: www.fersped.com.mk

DENI INTERNATIONAL

St. 34 No.22 Ilinden, 1000 Skopje
Τηλ.: + 389 2 2550 960
E-mail: zlatko@deniint.com.mk

Web: www.deniint.com.mk

14. ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΚΤΕΛΩΝΙΣΤΩΝ

SKOPJESPED

Str. 164 br.46, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2.3134.560
E-mail: info@skopjesped.com
Web: www.skopjesped.com

VIKTORIJA SPED

Bosna i Hercegovina 3, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 2600605
E-mail: info@victoriasped.com.mk
Web: www.victoriasped.com.mk

MAKOSHPED

15-ti Korpus 3, p.fah 533, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 3171011
E-mail: info@makosped.com.mk
Web: www.makosped.com.mk

BOMI-10 LOGISTIC

ul.852 br.62 kompleks Gazela, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 2522200
E-mail: dispo@bomi10.com.mk
Web: www.bomi10.com.mk

15. ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

VRABOTUVANJE

Ul. Vasil Gjorgov 24/1-5, 1000 Skopje
Τηλ. +389.2. 3118 823
E-mail: darkov@vработuvanje.com.mk
Web: www.vработuvanje.com.mk

HILL INTERNATIONAL

Anastas Mitrev 26/3, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 3296481
E-mail: hill@hill-international.com.mk
Web: www.hill.mk

DEKRA

Crvena Voda 7/1, 1000 Skopje
Τηλ. +389 2 3230952
E-mail: info@dekra.mk
Web: www.dekra.mk